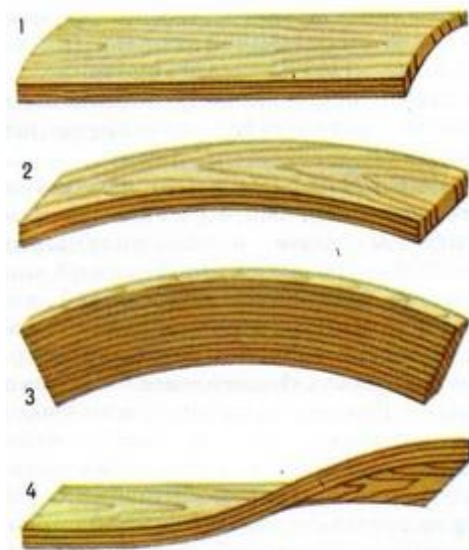

მერქნის დაბრეცა – სორტიმენტის ფორმის ცვლილება ჭრის, შრობისა და შენახვის ოპერაციების ჩატარებისას. არსებობს მ. დ. შემდეგი სახეები: ფენოვანი გრძივი დაბრეცა – ფიცარი ილუნება ფენის სიბრტყეში. განასხვავებენ მარტივს და რთულს. მარტივია, როცა იბრიცება ფენის სიბრტყეში მარტო ერთი გალუნვით, რთული კი ორი ან რამდენიმე გალუნვით; გრძივი გალუნვა წიბოზე – ფიცარი ილუნება წიბოს მხარეზე; განივი დაბრეცა – მასალის განივკვეთის ფორმის ცვლილება, მაგ., როდესაც სორტიმენტის განივკვეთი იღებს ღარის ან რომბის ფორმას; ფრთიანობა – სპირალური დაბრეცა სიგრძეზე (ნახ. 1. მერქნის დაბრეცის ძირითადი სახეები: 1-განივი; 2-გრძივი ფენის; 3-გრძივი ნაწიბურის; 4-ფრთიანობა).

ნახ. 1

მერქნის დამუშავება – მერქნის ამა თუ იმ წესით დამუშავება (მექანიკური, ქიმიური, თბური), მისგან სხვადასხვა სახის პროდუქციის მისაღებად (მაგ., პარკეტის, ტარის, შპალისა და სხვ.).

მერქნის დამუშავება პირველადი – მრგვალი ხე-ტყის დახერხვის პროცესი სხვადასხვა სახის სორტიმენტის მასალის მისაღებად (ფიცარი, კოტრი, ნაგვერდული, შეშა და სხვ.).

მერქნის დამუშავება საბოლოო – ბოლო ტექნოლოგიური ოპერაციები, რომლის შემდეგაც მზა პროდუქცია მიიღება.

მერქნის დამუშავება საწყისი – მერქნის დამუშავების ოპერაციები, რომლებიც მეტწილად ტყეკაფებში და ზედა საწყობებში სრულდება (ტოტებისა და როკების მოცილება, გაქერქვა, განივად დაჭრა და სხვ.).

მერქნის დამუშავება ქიმიური – დამუშავება ქიმიური პროცესების გამოყენებით, რის შემდეგაც მიიღება მთელი რიგი ნივთიერებები, როგორიცაა: ცელულოზა, ეთილის სპირტი, მეთილის სპირტი, მუყაო, ქაღალდი, მთრიმლავი ნივთიერებები და სხვ.

მერქნის დამუშავება შუალედური – მერქნის დამუშავების ოპერაციები, რომელთა ჩატარება აუცილებელია მისგან სხვადასხვა ნაკეთობის (პროდუქციის) დამზადების დაწყებამდე (სტერილიზაცია, მოდიფიცირება, ანტისეპტირება და სხვ.).

მერქნის დანახშირება – დანახშირება ცეცხლთან შეხებით ან ცხელი აირების ზემოქმედებით. ტემპერატურის აწევით 150-210°C-მდე მერქანი შრება, იცვლის ფერს (ყვითლდება), ჩნდება ქიმიური დესტრუქციის (პიროლიზის) პირველი ნიშანი – დანახშირება. 450°C ტემპერატურის ზევით ალით წვა გადადის ნახშირის უშუალო წვაში. საბოლოო ჯამში მერქნის ადგილზე წარმოიქმნება ნახშირი, რომელიც აგრძელებს წვას, მაგრამ თვით ნახშირის ფენა წარმოადგენს კარგ თბოიზოლატორს და ამუხრუჭებს განივკვეთის შიგა ფენებისაკენ წვის პროცესს, აგრეთვე ნამწვი აირების გარეთ გამოსვლასა და ჰაერის შეხებას მერქნის შიდა ფენებთან. მ. დ. სიჩქარის ცოდნას დიდი მნიშვნელობა აქვს ხის კონსტრუქციების ცეცხლმედეგობაზე გაანგარიშებისათვის. დანახშირების სიჩქარეზე გავლენას ახდენს: სითბური ზემოქმედების ინტენსივობა, მასალის სიმკვრივე, ტენიანობა, ბოჭკოების მიმართულება, ცეცხლდაცვის

ხარისხი, გარსშემომცველი ჰაერის მოძრაობა, ჰაერის ტემპერატურა და ტენიანობა, ელემენტის კონსტრუქციული გაფორმება და სხვ. ბოლო მონაცემების მიხედვით მ. დ. სიჩქარე შემდეგია: ფიჭვი – 0,71 მმ/წთ, ლარიქსი – 0,6 მმ/წთ (მნიშვნელობები აღებულია პროფ. თ. ხმელიძის მიერ ჩატარებული ექსპერიმენტალური კვლევებიდან), სოჭი და ნამვი – 0,8 მმ/წთ, წითელი კედარი – 0,78 მმ/წთ, რბილი წიწვოვანი ჯიშები – 0,67 მმ/წთ, მაგარი ფოთლოვანი ჯიშები (მუხა, აკაცია, კოპიტი) – 0,5 მმ/წთ; დაწებებული ფიჭვი – 0,65-0,69 მმ/წთ, დაწებებული ლარიქსი – 0,53-0,54 მმ/წთ (მნიშვნელობები აღებულია პროფ. თ. ხმელიძის მიერ ჩატარებული ექსპერიმენტალური კვლევებიდან).

მერქნის დასველება წყალში – პროცესი, როცა მასიური განივკვეთის ახლადმოჭრილ ხის მორებს შრობის წინ, გარკვეული დროით, ათავსებენ წყალში და შემდეგ აწარმოებენ მის შრობას. წყალში წინასწარი გაჟღენთვა საგრძნობლად ამცირებს ზხარების გაჩენის რისკს. ყურადსაღებია ის, რომ დასველებისათვის აუცილებელია გამდინარი წყლის გამოყენება, რათა მერქანში არ მოხდეს ლპობასაშიში ბაქტერიების გამრავლება.

მერქნის დასკდომა – მერქნის შიდა და გარე შრეების არათანაბარი შრობის შედეგი. ტენის აორთქლების პროცესი მერქანში გრძელდება მანამ, სანამ ტენის რაოდენობა მერქანში არ მიაღწევს განსაზღვრულ ზღვარს (წონასწორული ზღვარი), რომელიც უშუალოდ დაკავშირებული გარემოს ტემპერატურასა და ტენიანობაზე.

მერქნის დაცვა კონსტრუქციული – ხის კონსტრუქციების ექსპლუატაციის ისეთი რეჟიმი, როდესაც ტენიანობა არ აღემატება ლპობისათვის ხელშემწყობ დონეს. ის მიიღწევა შემდეგი ღონისძიებების გატარებით: სახურავის საკმაოდ დიდი შვერისა და ფასადებს დაშორებული ჩაშენებული დეტალების მოწყობა, სახურავიდან წყლის სწრაფი გადაყვანა, კონსტრუქციებისა და შეფიცვისათვის რაციონალური პროფილების შერჩევა, შენობაზე საფარველის, საცვრეს, წვეთოვანი არხებისა და სხვათა სწორი განლაგება, წყლის შემკრები კუთხეების, ღარების, პირაპირების შესაძლო მინიმალური რაოდენობა, დასველებული ელემენტების სწრაფი შრობის უზრუნველყოფა და სხვ. გარდა აღნიშნულისა, მიიღება სიფრთხილის შემდეგი ზომები: შეერთებებში გამოყენებული ლითონის დეტალები უნდა იყოს უჟანგავი ან მოთუთიებული; ჰორიზონტალური და დახრილი ხის ზედაპირები იმოსება ბურულით; ნაკერები ხის ელემენტებს შორის ისე ეწყობა, რომ გამოცვლა და რემონტი შესაძლებელი იყოს სახიფათო შედეგების გარეშე; ნესტიან და სველ სათავსებში (სააბაზანე, საშხაპე, ცხენსადგომი, საძროხე, საღორე და სხვ.) აუცილებლად ეწყობა გასანიავებელი საშუალებები და სხვ.

მერქნის დაცვა პროფილაქტიკური – მერქნის ფიზიკური დაცვა წინასწარ, პროფილაქტიკური მიზნით, რათა არ მოხდეს მომავალში მისი დაზიანება.

მერქნის დაცვა ფიზიკური – მერქნის ფიზიკური მეთოდებით დაცვა, რომლებიც თავიდან გვაცილებენ, ართულებენ ან მთლიანად აჩერებენ მერქნის დაზიანების პროცესს.

მერქნის დაცვა ქიმიური – მერქნის დაცვის ქიმიური მეთოდები, რომლებიც ტემპერატურული ზემოქმედების, ტენიანობის, ბაქტერიების, სოკოვანი დაავადებებისა და სხვა მავნე ზემოქმედებისაგან იცავს მერქანს. დაცვის ეს მეთოდი თავიდან გვაცილებს, ართულებს ან აჩერებს მერქნის დაშლას. ქიმიური დაცვა აუცილებელია იმ შემთხვევებში, როდესაც მოსალოდნელია კონსტრუქციის დატენიანება (ხიდები, ანძები, კოშკები, ხიმინჯები, ესტაკადები, ელექტროენერგიის გადამცემი ხაზების საყრდენები და სხვ.). ამ კონსტრუქციების ლპობისაგან ქიმიური დაცვა ხდება მათი გაჟღენთით ან დაფარვით სოკოების მომწამლავი

ნივთიერებებით – ანტისეპტიკებით, რომლებიც ძირითადად ორი სახისაა: ზეთოვანი (პეტროლატუმი, პარაფინი, ბიტუმი, გოგირდი, მცენარეული ზეთები, სილიციუმის ორგანული პოლიმერები, პოლიეთილენგლიკოლი) და წყალში ხსნადი (ფთორი, დინიტროფენოლი, ნატრიუმის ქლორიდი, პენტაქლოროფენოლი, თუთიის ქრომქლორიდი). წყალში ხსნად ანტისეპტიკებს არა აქვთ სუნი და ფერი, ისინი ადამიანისათვის უვნებელია, ამიტომ მათი გამოყენება მიზანშეწონილია დახურულ შენობებში. ზეთოვანი ანტისეპტიკები კი ძლიერი მომწამლაკი ნივთიერებებია სოკოებისათვის, აქვთ არასასიამოვნო სუნი და მავნეა ადამიანებისათვის, ამიტომ ისინი მოიხმარება ისეთი კონსტრუქციების დასაცავად, რომლებსაც ექსპლუატაცია უხდებათ ღია ცის ქვეშ, წყალში ან მიწაში. ანტისეპტიკებას ექვემდებარება ძირითადად ფიცრული კონსტრუქციები და კედლისა და სახურავის სამფენოვანი პანელების წებო-ფანერის კარკასები, რომლებსაც მუშაობა უხდებათ ტენიან პირობებში. ღრმა გაჟღენთვისათვის გამოიყენება ავტოკლავური მეთოდი, რომელიც აუცილებლად მიმდინარეობს საქარხნო პირობებში მაღალი წნევის ქვეშ. ამჟამად, ყველაზე გავრცელებულ ანტისეპტიკებს წარმოადგენს: TEKNOS (ფინეთის რესპუბლიკა); Lignofix, (ჩეხეთის რესპუბლიკა); ББ-32, ХМБ-444, ХМ-11, ХМФ-БФ, ХМФ-221, ФБС-211, К-33, АСФОР-Экстра, СГК-1, КСД-Ф, Шпракс-В-СК, ПП, МС, Нортекс, БС-13, Дефендер W, Древотекс, Сенеж (რუსეთის ფედერაცია); МБ-1 (ლატვიის რესპუბლიკა); აგრეთვე მსოფლიოში გავრცელებული სხვა მარკები, როგორიცაა: Novafilar FR1, 1030 WOOD BLISS, 1035 NANMOS, BIOFA 8750, Lifeline Ultra-2, Foreks-2, Biocent, NEOMID Base Eco, ECOSEPTPRO-TRANC, EKOSEPT 440, BIOFA, ECOSEPT 400, FEIDAL, DERUFA PNOFI, Protec 100, Protec 245, PINOTEX და სხვ.

მერქნის დაცვა ცეცხლისაგან – მერქნის დაცვის მეთოდი, დასაცავ ობიექტზე ცეცხლის გაჩენის შესაძლებლობის შემცირების მიზნით. მერქნისა და მერქნის მასალების ცეცხლდაცვისათვის იყენებენ ისეთ ნივთიერებებს, რომელიც კომპლექსურად ეწინააღმდეგება წვას: აირად ფაზაში ამცირებენ მერქნის დაშლის პროდუქტების დაჟანგვას, ხოლო მყარ ფაზაში ცვლიან ცელულოზამასალების დაშლას. მერქნის დასაცავად ცეცხლისაგან ძირითადად გამოიყენება ანტიპირენი – ნივთიერება, რომელიც წინააღმდეგობას უწევს მერქნის აალებას და ზღუდავს ზედაპირზე ცეცხლის (აღის) გავრცელებას. არსებობს ანტიპირენის ორი ძირითადი სახეობა: მარილიანი და უმარილო. ისტორიულად ყველაზე "ძველ" მეთოდს მიეკუთვნება მერქნის გაჟღენთა მარილებით, რომელიც წარმოადგენს მინერალური მჟავის მარილების კონცენტრირებულ გამხსნელებს (ქვანახშირის, ფოსფორის, ბორის). მათი უპირატესობაა შემადგენელი ნივთიერებების ხელმისაწვდომობა და დაბალი ფასი, უარყოფითი – მოხმარების მაღალი დოზა და შედარებით მცირე "სიცოცხლისუნარიანობა". ეფექტურობის მხრივ უფრო მისაღებად ითვლება უბრალო ანტიპირენები. ორივე სახეობისათვის მიმართავენ ზედაპირულ და სიღრმით გაჟღენთას. ცეცხლის ზემოქმედებებისაგან ისინი ექვემდებარება დაშლას და იქცევა უწყად მასად, რომელიც ქაფდება და ფარავს კონსტრუქციის ზედაპირს. ამით ის სითბოს ამორებს ზედაპირს, ამავე დროს ჟანგბადს არ აძლევს საშუალებას მივიდეს აალებულ კონსტრუქციამდე და საბოლოოდ ხელს უშლის წვის პროცესს. აირებიდან წვას ყველაზე მეტად უშლის ხელს ამიაკი. ფოსფატები – ფუფვის საუკეთესო ინჰიბიტორია. ფოსფორ-აზოტის სისტემას ახასიათებს სინერგიზმი – კომპონენტების ურთიერთგაძლიერება ცეცხლდაცვის პროცესში. ქიმიური თვალსაზრისით ანტიპირენები შეიძლება იყოს ინერტული და აქტიური. ინერტული იცავს მერქანს ცეცხლისაგან ისე, რომ მერქანთან არ შედის ქიმიურ რეაქციაში. აქტიური კი – პირიქით.

მერქნის თერმოდამუშავება – მოდიფიკაციის თერმული ტექნოლოგია, რომლის დროს ხის მასალა ექვემდებარება ტემპერატურულ ზემოქმედებას სპეციალურ კამერაში ტემპერატურით 160-250°C, რის შემდეგაც მერქანი იღებს საუკეთესო ტექსტურას, ხოლო ჩვეულებრივი მერქანი სიმტკიცით ისეთივე ხდება, როგორც მუხა და წითელი კედარი. თერმომოდიფიცირებული მერქანი პრაქტიკულად არ ექვემდებარება დაზიანებას ბიომავნებლების მიმართ, არ ემინია ტენის, აქვს ამაღლებული ცეცხლმედეგობა და არ ღვება. ასეთი დამუშავების შემდეგ მერქანი ხდება საუკეთესო მოსაპირკეთებელი და საშენი მასალა, რომელიც არ ითხოვს რემონტს ან შეცვლას დიდი ხნის განმავლობაში.

მერქნის იმიტაციური მოპირკეთება – ნაკლებდეკორატიული მერქნის ზედაპირის დამუშავება დაფანერებით (კაკლის, წაბლის, ბზის, მახაგონის და სხვ. შპონით), ტექსტურული ქაღალდით ან ზეთიანი საღებავით, ლამაზი ტექსტურის მისაღებად.

მერქნის კრიტიკული ტენიანობა – მერქნის უჯრედის კედლების გაჯერების ზღვარი ანუ ტენის ის ზღვრული რაოდენობა, რომელსაც იგი შეიწოვს წყალში დასველებისას და რომლის შემდეგ მისი ზრდა აღარ ხდება. ხის უმრავლესი ჯიშისთვის კრიტიკული ტენიანობა, ნორმალური ტემპერატურის (18-20°C) პირობებში, 30%-ია.

მერქნის მანკი – ხის ტანისა და ცალკეული ნაწილების განსაკუთრებული ნაკლი, რომელიც ზღუდავს მის გამოყენებას. ბუნებრივი მანკი წარმოიშობა ხის ზრდის პროცესში არასასურველი კლიმატური პირობებისა და ადგილმდებარეობის, შემთხვევითი მექანიკური დაზიანებების, ბუნებრივი დაბერების, მიკროორგანიზმების ცხოველმოქმედების, მავნე მწერების, ფრინველებისა და მრღნელების ზემოქმედების შედეგად. ყველაზე ცუდ მანკად ითვლება მპალა, რადგან დამპალი მერქანი აბსოლუტურად უვარგისია გამოსაყენებლად. მერქნის ძირითადი მანკებია: როკები; ბზარები; ხის ტანის ფორმის მანკები (წოწება, გრძივი წიბოვნობა, ოვალურობა, ორმაგი წვერიანობა, კორძიანობა, კვანძოვნობა, სიმრუდე); ხის ტანის აგებულების მანკები (ბუნებრივი ირიბფენიანობა, ხელოვნური ირიბფენიანობა, გვერდელა, გაწელილი მერქანი, ფართოშრიანობა, ჯავარიანობა, ხვეულა, ჭვრიტე (თვალი), ჯიბე, გადანაცვლებული გულგულა, გერი, მშრალგვერდიანობა, შენაზარდი, კიბო, ფისიანობა, ცრუ გული, ლაქიანობა, შიგა ნაქურთენი, დიდნაქურთენიანობა, წყალფენიანობა); ქიმიური შეფერილობები (ლაქიანობა, წყალფენიანობა, ქიმიური შეფერილობა, სიყვითლე, სილურჯე); სოკოვანი დაავადებები (ტყის, საწყობის, სახლის); ბიოლოგიური დაზიანებები (ზედაპირული სიღრმითი და გამჭოლი ჭიანჭამები, დაზიანებები პარაზიტი მცენარეების, მწერების, ფრინველებისაგან); მექანიკური დაზიანებები და დამუშავების მანკები (ტყის ჭრა, ხეების გასუფთავება ტოტებისაგან, დატვირთვა-ჩამოტვირთვა, შრობა, დახერხვა, დაკალიბრება, გაჟღენთვა, მონტაჟი); დაბრეცა.

მერქნის მექანიკური დაზიანებების და დამუშავების მანკები – ადამიანის ჩარევის შედეგად გაჩენილი მექანიკური დაზიანებების ფართო ჯგუფი, რომელიც აუარესებს მერქნის ხარისხს. ასეთებია: ტყის ჭრა, ხეების გასუფთავება ტოტებისაგან, დატვირთვა-ჩამოტვირთვა, შრობა, დახერხვა, დაკალიბრება, გაჟღენთა, მონტაჟი და სხვ.

მერქნის მექანიკური თვისებები – მექანიკურ თვისებებს მიეკუთვნება: სიმტკიცე, სიმაგრე, სიხისტე, დეფორმატულობა, კუთრი სიბლანტე, დარტყმითი სიბლანტე, საექსპლუატაციო მახასიათებლები, ტექნოლოგიური მახასიათებლები, დრეკადობა, მაკავშირებლების დაჭერის უნარი, ცვეთამედეგობა.

მერქნის მონახლეჩი – მერქნის დამუშავების მანკი, ნამზადის ტორსულ ზონაში მერქნის ანახეთქი უბანი.

მერქნის პარაფინირება – მერქნის გაჟღენთა პარაფინში ან პარაფინისა და ცერეზინის ნარევში აირ- და ტენშეულწევლობის შესამცირებლად, აგრეთვე დიელექტრიკული თვისებების გასაუმჯობესებლად. გამოიყენება ავეჯის, ფანქრებისა და ასანთის ღერების წარმოებაში და სხვ.

მერქნის როკი – მერქნის მანკი, ხის ტოტის ჩანაზარდი ტანში [ნახ. 1. მუქი ჯანმრთელი როკი (ფიჭვი)]. არსებობს რ. სხვადასხვა სახეობა. ის შეიძლება იყოს ღია ან მუქი ფერის, მკვრივი ან ფხვიერი, შეზრდილი მერქანთან ან თავისუფალი (გამოვარდნილი), ჯანმრთელი ან დამპალი. არსებობს თამბაქოვანი რ., რომელიც წარმოადგენს რღვევის ბოლო სტადიას და თამბაქოს ფერი აქვს. რ. აუარესებს მერქნის გარეგნობას, არღვევს ანატომიური აგებულების ერთგვაროვნობას, იწვევს წლიური რგოლებისა და ბოჭკოების გამრუდებას, ამცირებს მერქნის სიმტკიცეს ღუნვასა და გაჭიმვაზე ბოჭკოების გასწვრივ, თუმცა ზრდის სიმტკიცეს განივი კუმშვისა და გრძივი ახლეჩის დროს. როკიანობა ამცირებს დახერხილი ხის მასალის ხარისხსა და, შესაბამისად, მის ღირებულებას. როკის უამრავი სახეა ცნობილი: ბზარებიანი, გადაზრდილი, გამჭოლი, განივი, გარე, გაფანტული, განშტოებული (ნახ. 2), გულნათელი, დაკიდებული, დამპალი (ნახ. 3), ოვალური, თათისებრი, თამბაქოსებრი (ნახ. 4), კვირტა, ლპობადი, მარტოული, მოგრძო, მრგვალი, მახვილი, მუქი, ნაბზარიანი, ნემსისებრი, რქისებრი, ტორსული, ფაშარი, ფისიანი, შავი ფისიანი, შავი ფხვნადი, შეზრდილი (ნახ. 5), შესუსტებული, შეუზრდელი, შიგა, ჩაზრდილი, ცალმხრივი, ცოცხალი, წიბოვანი (ნახ. 6), წვრილი, ჯანმრთელი ღია ფერის (ნახ. 7), ჯანმრთელი მუქი ფერის (ნახ. 8), ჯგუფური (ნახ. 9) და სხვ.

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

ნახ. 7

ნახ. 8

ნახ. 9

მერქნის სიდამპლე – მერქნის მანკი, ხის მრღვევი სოკოების ცხოველმოქმედების შედეგი. სოკოებით (ტყის, საწყობის, სახლის) დაზიანებული მერქანი ფერს იცვლის და ხდება მურა ან ყავისფერი, მცირდება მისი მექანიკური სიმტკიცე. პროცესს თან ახლავს მერქნის სკდომა და ბოლოს, მისი დაშლა. დამპალი მერქანი სამშენებლო საქმეში არ გამოიყენება.

მერქნის სიდამწვრე – მერქნის დამუშავების მანკი, გასავებული ან ნაწილობრივ დანახშირებული ზედაპირი მაღალი ტემპერატურის გავლენით, რომელსაც იწვევს საჭრელი ინსტრუმენტის ხახუნი დასამუშავებელ მერქანზე.

მერქნის სიმაგრე – მერქნის უნარი, წინააღმდეგობა გაუწიოს ტანში მასზე უფრო მაგარი სხეულის ჩაწნებას. მერქნის სიმაგრის გასაზომად იყენებენ იანკის ტესტს.

მერქნის სიმკვრივე – მერქნის ერთეული მოცულობის მასა ბუნებრივ მდგომარეობაში, ანუ ტენისა და სიცარიელების გათვალისწინებით. ტენიანობის გაზრდით სიმკვრივეც იზრდება. სიმკვრივის მიხედვით ხის ჯიშები იყოფა სამ ძირითად ჯგუფად (12% ტენიანობისას): მცრე სიმკვრივის $<550 \text{ კგ/მ}^3$ (ნაძვი, ფიჭვი, კედარი, სოჭი, ცაცხვი, ალვის ხე, თხმელა, ტირიფი და სხვ.), საშუალო სიმკვრივის $550-750 \text{ კგ/მ}^3$ (მუხა, არყის ხე, თელა, კიპარისი, კაკალი, ლარიქსი, ნეკერჩხალი, წიფელი, კოპიტი და სხვ.) და მაღალი სიმკვრივის $>750 \text{ კგ/მ}^3$ (შინდი, რცხილა, მერბაუ, პალისანდრა, კუმარუ, შავი ხე, კვერბახო, ბაკაუტი და სხვ.).

მერქნის სიმტკიცე – მერქნის უნარი, წინააღმდეგობა გაუწიოს რღვევას მექანიკური ზემოქმედების დროს. განასხვავებენ სიმტკიცეს კუმშვასა და გაჭიმვაზე დატვირთვის მოქმედებისას ბოჭკოების გრძივად და განივად, აგრეთვე სტატიკური ღუნვის, თელვის და ახლეჩის დროს. მერქანს საკმაოდ მაღალი სიმტკიცე ახასიათებს ძალის მოქმედებისას ბოჭკოების გასწვრივ. ამ დროს ბოჭკოების უჯრედის გარსი მუშაობს ყველაზე ხელსაყრელ პირობებში და მერქანს აქვს მაქსიმალური სიმტკიცე. მაგ., სუფთა ფიჭვის მერქნის სიმტკიცის ზღვრის საშუალო მნიშვნელობებია: გაჭიმვაზე – 100 მპა, ღუნვაზე – 75 მპა, კუმშვაზე – 40 მპა, მაგრამ რეალურ კონსტრუქციებში არ ხერხდება ასეთი მაღალი სიმტკიცის სრული გამოყენება, რადგანაც ხის კონსტრუქციების მზიდუნარიანობაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს რეალური მერქნის ბუნებრივი მანკები – ბზარები, როკები, ირიბბოჭკოიანობა, ორგულიანობა, აგრეთვე კონსტრუქციაზე დატვირთვების მოქმედების მიმართულება და ხანგრძლივობა. ბოჭკოების განივი მიმართულებით ძალის მოქმედების დროს უჯრედის გარსი ადვილად იჭყლიტება ან შრებად იშლება, ამიტომ კუმშვაზე, გაჭიმვაზე, ახლეჩაზე მერქნის სიმტკიცე დაბალია და არ აღემატება 6,5 მპა-ს. გარდა აღნიშნულისა მერქნის სიმტკიცე დამოკიდებულია მის მილოვან-ბოჭკოვან, ანიზოტროპიულ და არაერთგვაროვან აღნაგობაზე, აგრეთვე ხის ჯიშზე, ნაგვიანები მერქნის პროცენტულ შემცველობაზე, ტენიანობაზე, ტემპერატურასა და სხვა ფაქტორებზე.

მერქნის სორტი – მერქნის თანრიგი, ხარისხი, სახეობა. მისი განსაზღვრა ხდება სახელმწიფო სტანდარტების მიხედვით. მაგ., რუსული სტანდარტის (ГОСТ 8486) მიხედვით წიწვოვანი ჯიშის ფიცრები და ძელაკები იყოფა ხუთ სორტად: ანარჩევი, 1, 2, 3 და 4; ხოლო ძელები ოთხ სორტად: 1, 2, 3 და 4. მ. ს. დადგენა წარმოებს ფიცრის (ძელაკის, ძელის) ერთ გრძივ მეტრზე (პირის და ზურგის მხარეზე დამოუკიდებლად) განთავსებული მანკების (ГОСТ 2140-88 «Видимые пороки древесины») მიხედვით. ევროპული სტანდარტის მიხედვით (DIN 68126/86) მიღებულია სორტის განმსაზღვრელი ასოითი აღნიშვნები: Extra, A, B და C (A შეესაბამება რუსულ I სორტს, B – II სორტს და C – III სორტს. ანარჩევი სორტი: მასალას ზედაპირზე არა აქვს არავითარი მანკი და დამზადებულია გულისაგან (ნაქურთენის ნაწილი არ უნდა ერეოდეს), ზოგჯერ დასაშვებია სიგრძის ერთ მეტრზე 1 ან 2 შეზრდილი როკის არსებობა; ფიცარი I სორტის: აქვს სასიამოვნო გარეგნობა, შესაძლებელია ფენის მხარეზე ჰქონდეს 2-3 შეზრდილი როკი, რაც დიდ ფართობზე ზედაპირს აძლევს განსაკუთრებულ კოლორიტს. დასაშვებია სიგრძის 3 მეტრზე ერთი შეუზრდელი როკის არსებობა, აგრეთვე მცირე რაოდენობით ძაფისებრი სიგრძივი (150 მმ-მდე) და შემრობის ტორსული ბზარები, გვერდელა (ფენის 10%-მდე), ზეთოვანი ღრმა ჯიბეები (ერთ მხარეზე 1 ან 2), შენაზარდი, ნაშური. გამოიყენება მშენებლობაში დაწებებული კონსტრუქციების დასამზადებლად (გაჭიმულ ზონებში), გემთ- და ავიამშენებლობაში და სხვ.; ფიცარი II სორტის: ფენის ფართობის 33%-მდე მოფენილია შეზრდილი და ნაწილობრივ შეუზრდელი როკებით. დასაშვებია ირიბბოჭკოიანობა, ორმაგი გულგულა, გვერდელა, ზეთოვანი ჯიბეები, სოკოვანი დაავადებები, მცირე ზომის შემრობის ბზარები. დაუშვებელია ჭიანჭამები და მექანიკური დაზიანებები. დაბრეცა სიგრძეში არ უნდა იყოს 0,2%-ზე მეტი, სიგანეში კი 1%-მდე. გამოიყენება მზიდ სამშენებლო კონსტრუქციებში, ავეჯის წარმოებაში, ვაგონთმშენებლობაში, საპასუხისმგებლო დეტალების დასამზადებლად და სხვ.; ფიცარი III სორტის: შეზღუდულად გამოიყენება კონსტრუქციებში, რომელთა ზედაპირი ღია სივრცეში გამოდის, რადგან აქვს დიდი ზომის შეზრდილი და შეუზრდელი როკები, ბზარები, გვერდელა, ორმაგი გულგულა, ფისოვანი ჯიბეები, ჭიანჭამები, ტალღოვნობა, სოკოვანი ლაქები შეუზღუდავად. გამოიყენება დაწებებულ კონსტრუქციებში, ფენილების, შეფიცვრის, ყალიბების, ხარაჩოების,

ავეჯის და შპალების წარმოებაში და სხვ.; ფიცარი IV სორტის: აქვს ღრმა დეფექტები, ამიტომ მშენებლობაში გამოიყენება ისეთი დეტალების დასამზადებლად, რომლებზეც არ მოდის დიდი დატვირთვები, აგრეთვე მცირე დეტალებად დასანაწევრებად, ავეჯის, ტარის წარმოებაში და სხვ.

მერქნის სტერილიზაცია – მაღალტემპერატურული შრობის საშუალება ჰაერზე ან კამერაში. მერქნის ბიომავნებლები (მწერები, მოლუსკები, ხოჭოები, სოკოები, ობი და სხვ.) პრაქტიკულად ისპობიან მერქნის გახურებისას 80°C ტემპერატურაზე, რის შემდეგ მიმართავენ მასალის ქიმიურ დამუშავებას ზეთოვანი საღებავებით. თუ კონსტრუქციები ექსპლუატაციაშია ჰაერზე (ხიდები, ანძები, კოშკები, ესტაკადები), მაშინ მიმართავენ სტერილიზაციას – შებოლვას საწამლავი აირებით ან ხვრელებში საწამლავი ნივთიერებების შესხურებით.

მერქნის ტენტობადამუშავება – მერქნის დამუშავების პროცესი მაღალი ტემპერატურისა და ტენიანობის პირობებში. ამ მეთოდის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ შრობის დამთავრების მომენტში ან ძაბვების ნიშნის ცვლილების დროს მერქანზე მოქმედებენ მაღალი ტემპერატურისა და ტენიანობის ჰაერით, რომლის საშუალებითაც ზედაპირული ფენები (რომლებშიც მოქმედებენ მკუმშავი ძაბვები) ტენიანდება და წარმოიშობა შეკლების ნარჩენი დეფორმაციები, რომლებიც კომპენსაციას უკეთებენ შრობის ადრეულ ეტაპზე გაჩენილ წაგრძელების დეფორმაციებს და ამგვარად ქრება ძაბვების წარმოშობის მიზეზი. რაც უფრო სქელია მასალა, მით უფრო მეტია სისქეში ტენიანობის ცვლილება და, შესაბამისად, შიგა ძაბვების მოსახსნელად საჭიროა ტენტობადამუშავების მრავალჯერადი ჩატარება. ტენტობადამუშავება ჩვეულებრივ საშრობ კამერებში არ ხდება. მისთვის შექმნილია სპეციალური ჰერმეტიკული კამერა აღჭურვილი კალორიფერებითა და წყლის გასაფრქვევი მილებით. ჩვეულებრივი ფიცრების ($\delta = 22-31$ მმ) ტენტობადამუშავების ხანგრძლივობა გრძელდება 2-6 სთ. შრობის დამთავრების შემდეგ მასალა კამერაში რჩება 1-2 დღე, რათა გაცივდეს $30-40^{\circ}\text{C}$ ტემპერატურამდე და შემდეგ ხდება მისი გადმოტვირთვა და გაგზავნა დანიშნულებისამებრ.

მერქნის ფერი – თავისებური ინდიკატორი, რომელიც აჩვენებს მერქნის ხარისხს, წლოვანებასა და მდგომარეობას. ხარისხიან და ჯანმრთელ მერქანს აქვს თანაბარი ფერი ლაქებისა და ჩანაწინწყლების გარეშე. თუ მერქანში შეიშნება ლაქები და ჩანაწინწყლები, ეს მიანიშნებს ლპობის დასაწყისზე. მერქნის ფერის ცვლილების მიზეზი შეიძლება იყოს ატმოსფერული პირობების გავლენაც.

მერქნის ფიზიკური თვისებები – ფიზიკურ თვისებებს მიეკუთვნება: შესახედაობა (ტექსტურა, შეფერილობა, ბზინვა), სიმკვრივე, ტენიანობა (შეშრობა, დაბრეცა, წყალშთანთქმა, ჰიგროსკოპიულობა), თბოთვისებები (სითბოგამტარობა), ბგერითი თვისებები (აკუსტიკური წინააღმდეგობა, ბგერაგამტარობა), ელექტრული თვისებები (დielekტრიკული თვისება, ელექტროგამტარობა, ელექტრული სიმტკიცე).

მერქნის ფისიანობა – წიწვოვანი ჯიშის ხის ტანის უბანი, რომელიც უხვად არის გაჟღენთილი ფისით. აქვს მუქი ფერი. პრაქტიკულად გავლენას არ ახდენს მერქნის სიმტკიცეზე, მაგრამ ამცირებს ჰიგროსკოპულობას, ამნელებს შეწებებასა და ზედაპირის დამუშავებას.

მერქნის ფორიანობა – მერქანში არსებული ფორების მოცულობის ფარდობა მერქნის საერთო მოცულობასთან. საშუალოდ მისი მნიშვნელობა იცვლება 30-80%-ის ფარგლებში.

მერქნის ფოჩი – მერქნის დამუშავების მანკი, ბოჭკოების კონის უწყვეტი ან წყვეტილი ლენტი დახერხილი მასალის წიბოებზე, რომელიც დარჩენილია უხარისხო სახერხი ინსტრუმენტის გამოყენების გამო.

მერქნის ქიმიური შეფერილობა – ახლადმოჭრილი მერქნის უბნების არანორმალური შეფერილობა. ის ჩნდება ქიმიური და მთრიმლავი პროცესების შედეგად, უმეტესად მთრიმლავი ნივთიერებების დაჟანგვით. განთავსებულია ძირითადად ხის ტანის გარე ფენებში (1-5 მმ). მერქნის ფიზიკურ-მექანიკურ თვისებებზე გავლენას არ ახდენს, ცვლის მხოლოდ დახერხილი მასალის ზედაპირის ტექსტურას.

მერქნის შეკლება – მერქნის ზომებისა და მოცულობის შემცირების პროცესი გაშრობის დროს. დამოკიდებულია მერქნის ჯიშზე, ტენიანობაზე, კუთრ წონასა და ბოჭკოების მიმართულებაზე. მ.შ. სხვადასხვა მიმართულებით სხვადასხვაა. ყველაზე მეტია ბოჭკოების განივად ტანგენციალურ კვეთში, შედარებით ნაკლებია რადიალურ კვეთში და თითქმის შეუმჩნეველია ბოჭკოების მიმართულებით.

მერქნის შეწარბი – ხის შეზრდილი ჭრილობა, რომელსაც თან ახლავს გრძივი ღრეჩო (ნაპრალი, ჭვრიტე, ხვრელი) შევსებული ქერქისა და მკვდარი ქსოვილების ნარჩენებით. არსებობს ღია, დახურული, შეზრდილი, ცალმხრივი და გამჭოლი ღია, მუქი ფერისა და სხვ.

მერქნის შენატყლეჯი – მერქნის დამუშავების მანკი, დახერხილი მასალის ზედაპირზე ჩაღრმავებები, წარმოქმნილი მერქნის ადგილობრივი თელვით.

მერქნის ცვეთამდეგობა – მერქნის უნარი, წინააღმდეგობა გაუწიოს ცვეთას, ანუ ზედაპირის თანდათანობით დაშლას ხახუნის დროს. მერქნის გვერდითი ზედაპირების ცვეთა უფრო ღიძია, ვიდრე ტორსის. ტენიანი მერქანი უფრო მეტად იცვითება, ვიდრე გამშრალი.

მერქნის წყალფენიანობა – მანკის ისეთი სახეობა, როცა ხის გულის უბნები, ტენის გავლენით, არანორმალურად შავი ფერისაა. ის უმეტესად გვხვდება ხის ძირის ნაწილში, განივკვეთში ლაქების სახე აქვს, ხოლო სორტიმენტის გრძივ ჭრილში – ზოლების. გამოშრობის შემდეგ მუქი შეფერილობა ქრება და ფერმკრთალდება, მაგრამ ზედაპირზე წარმოიშობა წვრილი ბზარები. ახასიათებს ყველა სახის მერქანს.

მერქნის წყალშთანთქმა – წყალში ჩაძირული მერქნის თვისება შეიწოვოს წყალი თავის ტანში. დამოკიდებულია მერქნის ფორიანობაზე. ჰიგროსკოპულობისგან განსხვავებით წალშთანთქმის შედეგად მერქნის ტენიანობა გაცილებით მეტია 30%-ზე (ჰიგროსკოპულობის ზღვარზე).

მერქნის ხავსიანობა – მერქნის დამუშავების მანკი, ბოჭკოებისა და მერქნის წვრილი ნაწილაკების კონის არსებობა დეტალის ზედაპირზე.

მერქნის ხანგრძლივი წინაღობა – მერქნის სიმტკიცეზე დიდ გავლენას ახდენს დატვირთვების მოდების სიჩქარე და ხანგრძლივობა. თუ ელემენტში ძაბვა არ აღემატება გარკვეულ ზღვარს, მაშინ დეფორმაციებს აქვს მიღევადი ხასიათი, ხოლო თუ ძაბვა აჭარბებს ამ ზღვარს, მაშინ დეფორმაციები დროში იზრდება და ელემენტი ირღვევა. სტანდარტული ნიმუშების გამოცდით დადგენილია, რომ რაც მეტია დატვირთვა (ძაბვა), მით უფრო სწრაფად ირღვევა ნიმუში. ასევე ექსპერიმენტებით დადგენილ იქნა, რომ მერქნის წინაღობა დატვირთვის ხანგრძლივობასთან ერთად მცირდება და მიისწრაფის გარკვეული მუდმივი სიდიდისაკენ,

რომელსაც მერქნის ხანგრძლივი წინაღობის ზღვარი ეწოდება. ამის შემდეგ, რაც არ უნდა ხანგრძლივად მოქმედებდეს დატვირთვა, ნიმუში არ ირღვევა. მიღებულია, რომ მერქნისათვის ხანგრძლივი წინაღობის კოეფიციენტი $k_{\Sigma} = \sigma_{\Sigma} / \sigma_{\Sigma, \text{ზღ.}} = 0,66$, სადაც σ_{Σ} – ხანგრძლივი წინაღობა; $\sigma_{\Sigma, \text{ზღ.}}$ – სიმტკიცის ზღვარი (დროებითი წინაღობა).

მერქნის ხაოიანობა – მერქნის დამუშავების მანკი, ზედაპირზე ცალკეული ბოჭკოების არსებობა, რომელიც მერქანს ხაოსებრ ფონს აძლევს.

მერქნის ხარისხი (კლასი) – დამუშავების სიზუსტის, სისუფთავისა და მანკების რაოდენობის მიხედვით დადგენილია ხის მასალის ხარისხები – I, II, III და IV. აქედან მშენებლობაში ძირითადად გამოიყენება II და III ხარისხის მასალა. I ხარისხის მასალას იყენებენ მანქანათმშენებლობაში, გემთმშენებლობაში, ვაგონთმშენებლობაში და სხვ., ხოლო IV ხარისხისას – ხარაჩოების, ქარგილების, ყალიბების, ხის ტარის დასამზადებლად.

მერქნის ხვეულობა – მერქანში ბოჭკოების ხრახნისებრი განლაგება.

მერქნის ჰიგროსკოპულობა – მერქნის თვისება, შეიწოვოს ტენი გარემომცველი ჰაერიდან. ეს თვისება დამოკიდებულია მერქნის ტენიანობაზე. მშრალი მასალის ჰიგროსკოპულობა მეტია, ვიდრე ტენიანის. მისი სიჩქარის შესამცირებლად მიმართავენ მერქნის ზედაპირის დაფარვას ზეთოვანი საღებავებით, ემალით, ლაქებით. ჰიგროსკოპულად შთანთქმული ტენის რაოდენობა პრაქტიკულად დამოკიდებული არ არის მერქნის ჯიშზე. მერქნის მაქსიმალური ტენიანობა ჰაერიდან შთანთქმული ტენის შედეგად 20°C ტემპერატურაზე შეადგენს დაახლოებით 30% (ჰიგროსკოპულობის ზღვარი, გაჯერების ზღვარი). ის ასევე დამოკიდებული არ არის მერქნის ფორიანობაზე.

მერქნისათვის ქერქის მოცილება – ერთ-ერთი ძირითადი ოპერაცია მერქნის მოსამზადებლად ქიმიური და მექანიკური გადამუშავებისათვის, რომელიც მდგომარეობს ხის ტანიდან ქერქის მოცილებაში ქერქის მოსაცილებელი დაზგებით ან ხელის ინსტრუმენტებით.

მერქნული მასალის სიმკვრივე – მერქნის ერთეული მოცულობის მასა სიცარიელებისა და ტენის გარეშე. ის დამოკიდებული არ არის მერქნის ჯიშზე და შეადგენს 1499-1564 კგ/მ³, საშუალოდ – 1540 კგ/მ³.

მერჩენდაიზინგი (ინგლ. merchandising<merchandise ვაჭრობს) – ღონისძიებების ერთობლიობა, რომლის განხორციელებაც ზრდის დისტრიბუტორებისა და გამყიდველების ინტერესს, რათა მათ თავის მხრივ, პროდუქტის პრომოუშენი და სასურველი პროდუქტისადმი მომხმარებლის დაინტერესება შეძლონ. მ. მეშვეობით ხორციელდება თითოეული ბრენდის ან ნაწარმის ადგილმდებარეობის განსაზღვრა სავაჭრო ადგილებში. პროდუქტის, მისი დიზაინის, შეფუთვის, ფასის დარეგულირების მეშვეობით ხდება მომხმარებლის მაქსიმალური დაინტერესება. არსებობს მ. კომპლექსური პროგრამები, როგორიცაა: გაყიდვის ადგილის გაფორმება, სავაჭრო მოწყობილობების მონტაჟი, შენობის მიმზიდველი ინტერიერი და ექსტერიერი და სხვა აუცილებელი ტექნიკური უზრუნველყოფა. მერჩენდაიზინგული მოსაზრებებით განისაზღვრება თუ რომელი პროდუქტი ვის, როდის, რა რაოდენობითა და ფასით უნდა მიაწოდონ.

მესაკუთრე – ნებისმიერი პირი, წარმომადგენელი, ფირმა ან კორპორაცია, რომელსაც აქვს ნივთის ფლობის, სარგებლობისა და განკარგვის უფლება, ხოლო უძრავი ქონების შემთხვევაში მესაკუთრედ რეგისტრირებულია საჯარო რეესტრში. ერთსა და იმავე ნივთს შეიძლება

ჰყავდეს როგორც ერთი, ისე რამდენიმე მესაკუთრე. ასეთ მესაკუთრეებს ეწოდებათ თანამესაკუთრეები, ხოლო საკუთრებას – თანასაკუთრება.

მესერი – 1. მიწაში შუალედური სიცარიელებით შვეულად მჭიდროდ ჩარჭობილი ბოძების ერთობლიობა, რომლებიც შეკრულია ერთმანეთთან განივად და გრძივად (ნახ. 1). ყველაზე ხშირად მესერს აწყობენ არმატურის ღეროებით ან ფოლადის პროფილებით. მ. დანიშნულებაა ტერიტორიის, შენობის, ფანჯრების, აივნების, კიბის მარშების დაცვა და ფასადების დეკორატიული გაფორმება; 2. მათემ. მესერი სიმრავლეთა თეორიაში – ნაწილობრივ მოწესრიგებული სიმრავლე, სადაც ყოველ ორელემენტთან ქვესიმრავლეს აქვს როგორც ზუსტი ზედა (sup), ისე ზუსტი ქვედა (inf) საზღვარი. მთელრიცხვიანი მესერი – სიმრავლის ან სივრცის წერტილთა ერთობლიობა, რომელთა კოორდინატები სწორხაზოვან კოორდინატთა სისტემებში წარმოადგენს მთელ რიცხვებს; 3. ქიმ. კრისტალური მესერი – დამხმარე გეომეტრიული გამოსახულება, რომელიც შემოღებულია კრისტალის აღნაგობის ანალიზისთვის. მესერს აქვს ბადესთან მსგავსება, რაც იძლევა საფუძველს მესერის წერტილებს უწოდოთ კვანძები. კვანძებს შორის არსებული ქიმიური კავშირებისა და ბმების მიხედვით განასხვავებენ მესერის რამდენიმე სახეს:

ნახ. 1

იონურს, ატომურს, მოლეკულურს და ლითონურს (მეტალურს). მესერს ქმნის წერტილების (ატომების) ერთობლიობა, რომლებიც ჩნდება კრისტალის ნებისმიერ ცალკე აღებულ წერტილში. ეს განლაგება შესანიშნავია იმიტომ რომ, ყოველი ერთი წერტილის მიმართ ყველა დანარჩენი განლაგებულია სრულიად ერთნაირად. ანალიზის მოხერხებულობისათვის მესერის წერტილებს ამთხვევენ ატომების ცენტრებს, რომლებიც კრისტალის შემადგენლობაშია, ან მოლეკულების ცენტრებს. კრისტალურ მესერს გააჩნია გარკვეული სიმეტრია და მოწესრიგებული სტრუქტურა; 4. ფიზ. დიფრაქციული მესერი – ოპტიკური ხელსაწყო, რომელსაც აქვს იმ სფეროების ოპტიკური თვისებები (გამჭვირვალე, გაუმჭვირი, არეკვლადი, შთანთქმითი და ა.შ.), რომლის მოქმედება დაფუძნებულია სხივების დიფრაქციის (ინტერფერენციის) მოვლენებზე; 5. მეტალ. ღუმლის მესერი – თუჯის მესერი, რომელიც იჭერს მყარ საწვავს საწვავ კამერაში (მაგ., ნახშირს); ვიბრაციული მესერი – უკვე ჩამოსხმული ქვიშის ყალიბის შენჯღრევით დასამტვრევი დანადგარი; 6. სამხ. ანტენის მესერი – გამომსხივებლის პერიოდული სტრუქტურა, რომელიც ანტენის მიმართულების მობრუნების საშუალებას იძლევა რადიოტალღების ინტერფერენციის სურათის ცვლილების ხარჯზე სივრცეში; 7. კომპ. კომპიუტერული ქსელის ერთ-ერთი ტოპოლოგია.

მეტა (ბერძ. meta- შემდეგ, შუა, შორის) – რთული სიტყვის ნაწილი, რომელიც ნიშნავს შუალედურობას, თანამიმდევრობას, მდგომარეობის შეცვლას, სახეცვლილებას (მაგ., მეტაგალაქტიკა, მეტაცენტრი).

მეტაბელე – მუშაკი, რომელიც ტაბელის მიხედვით აწარმოებს აღრიცხვას.

მეტაბოლიზმი (ბერძ. *metá-* შემდეგ, შუა, შორის და *ballein* გადაგდება, გადასროლა) – ცოცხალ ორგანიზმში მიმდინარე ქიმიური პროცესები მისი სიცოცხლისუნარიანობის შესანარჩუნებლად.

მეტაბოლიტი (ბერძ. *metá-* შემდეგ, შუა, შორის და *ballein* გადაგდება, გადასროლა) – ნივთიერება, რომელიც მონაწილეობას განსაზღვრულ მეტაბოლურ პროცესებში ან წარმოიშობა მათი მიმდინარეობის დროს.

მეტალი (ძვ. ფრანგ. *metal* ლითონი; მასალა, მატერია, ნივთიერება<ლათ. *metallum* კარიერი, ქვის სამტეხლო, ლითონი<ბერძ. *metallon* მადარო, საბადო, ქვის სამტეხლო; ლითონი, მადანი) – იხ. ლითონი.

მეტალიზაცია (ძვ. ფრანგ. *metal* ლითონი; მასალა, მატერია, ნივთიერება<ლათ. *metallum* კარიერი, ქვის სამტეხლო, ლითონი<ბერძ. *metallon* მადარო, საბადო, ქვის სამტეხლო; ლითონი, მადანი) – იხ. მოლითონება.

მეტალოგენია (ფრანგ. *métallogénie*<ძვ. ფრანგ. *metal* ლითონი; მასალა, მატერია, ნივთიერება<ლათ. *metallum* კარიერი, ქვის სამტეხლო, ლითონი<ბერძ. *metallon* მადარო, საბადო, ქვის სამტეხლო; ლითონი, მადანი და *genēs* დაბადებული, წარმოშობილი) – სასარგებლო წიაღისეულთა შესახებ მომღვრების ნაწილი, რომელიც შეისწავლის დედამიწის ქერქში მადნის საბადოების განლაგების კანონზომიერებებს.

მეტალოგრაფია (ძვ. ფრანგ. *metal* ლითონი; მასალა, მატერია, ნივთიერება<ლათ. *metallum* კარიერი, ქვის სამტეხლო, ლითონი<ბერძ. *metallon* მადარო, საბადო, ქვის სამტეხლო; ლითონი, მადანი და *gráphein* წერა, ხატვა, კაწვრა) – მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ლითონებისა და ლითონის შენადნობების შინაგან აგებულებასა და ფიზიკურ თვისებებს.

მეტალოგრაფიული მიკროსკოპი – ოპტიკური ხელსაწყო ლითონის ზედაპირის დასათვალიერებლად არეკლილი სხივებით. აქვს სპეციალური გასანათებელი სისტემა. გამოიყენება ლითონებისა და ლითონის შენადნობების მიკროსტრუქტურის ფოტოგრაფირებისა და შესწავლისათვის. მ. მ. გამადიდებლობა შეადგენს 2000-ს.

მეტალოთერმია (ბერძ. ძვ. ფრანგ. *metal* ლითონი; მასალა, მატერია, ნივთიერება<ლათ. *metallum* კარიერი, ქვის სამტეხლო, ლითონი<ბერძ. *metallon* მადარო, საბადო, ქვის სამტეხლო; ლითონი, მადანი და *thermē* სითბო, სიცხე) – 1. ლითონთა აღდგენის მეტალურგიული პროცესი მათი ჟანგეულებიდან. აღმდგენლებად იყენებენ სხვა უფრო აქტიურ ლითონებს (ალუმინი, მაგნიუმი, იდა სხვ.), რომლებიც ადვილად უერთდება ჟანგბადს; 2. იგივეა, რაც ლითონთერმია.

მეტალოიდი (ბერძ. ძვ. ფრანგ. *metal* ლითონი; მასალა, მატერია, ნივთიერება<ლათ. *metallum* კარიერი, ქვის სამტეხლო, ლითონი<ბერძ. *metallon* მადარო, საბადო, ქვის სამტეხლო; ლითონი, მადანი და *-oeidēs* მსგავსი, მსგავსება, ფორმა<*eidōs* სახე, ფორმა) – მოძველებული სახელწოდება ისეთი ქიმიური ელემენტისა, რომელიც არ წარმოადგენს ლითონს; არალითონი.

მეტალოპტიკა (ბერძ. ძვ. ფრანგ. *metal* ლითონი; მასალა, მატერია, ნივთიერება<ლათ. *metallum* კარიერი, ქვის სამტეხლო, ლითონი<ბერძ. *metallon* მადარო, საბადო, ქვის სამტეხლო; ლითონი, მადანი და შუაფრანგ. *optique, obtique*<შუა საუკუნ. ლათ. *opticus* მხედველობა ან ხედვა<ბერძ.

optikós მხედველობა, მხედველობასთან დაკავშირებული<optós დანახული, ხილული, ხილვადი) – ოპტიკის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ლითონების ოპტიკურ თვისებებს.

მეტალოპლასტი – ფოლადის ზოლი პოლიმერული საფარვლით. განსაკუთრებულ შემთხვევებში წარმატებით ცვლის უჟანგავ ფოლადს, ფერად ლითონებსა და მათ შენადნობებს. პოლიმერული საფარველი მნიშვნელოვნად ახანგრძლივებს შავი ლითონების ხანგამძლეობას.

მეტალურგია (ახ. ლათ. metallurgia<ბერძ. metallourgós ლითონებში მუშობა, სამთამადნო საქმე<métallon მალარო, საბადო, ქვის სამტეხლო; ლითონი, მადანი და érgon მუშაობა, სამუშაო) – მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგი, რომელიც მოიცავს მადნიდან ან სხვა მასალებიდან მეტალების (ლითონების) მიღების პროცესს, პირველად გადამუშავებას, აგრეთვე ლითონის შენადნობების კვლევას, დაკავშირებულს ქიმიური შემადგენლობის, სტრუქტურისა და თვისებების ცვლილებებთან. მ. მიეკუთვნება: მეტალების წარმოება ბუნებრივი ნედლეულისა და მეტალების შემცველი სხვა პროდუქტებიდან, ლითონის შენადნობების მიღება, მეტალების დამუშავება ცივი და ცხელი მეთოდებით, შედუღება, ზედაპირების დაფარვა მეტალებით და სხვ. მეტალურგიის სახეებია: დიდი, მომპოვებელი, მცირე, ფერადი, ფეროშენადნობთა, ფოლადის, ფხვნილთა, შავი და სხვ.

მეტალური ნაკეთობები – იხ. მეტიზები.

მეტამორფიზმი (ბერძ. metamorphō გადავაქცევ) – ქანების გარდაქმნები და ცვლილებები, რომელიც მიმდინარეობს ცვალებადი ფიზიკურ-ქიმიური პირობებისა და ენდოგენური ძალების გავლენით.

მეტამორფული ქანები – მაგმური ან დანალექი ქანების მაღალი წნევის, ტემპერატურისა და ცხელი აირ-წყლიანი ხსნარების ზეგავლენით გამოწვეული გარდაქმნის შედეგად წარმოქმნილი ქანები – კვარციტი, კრისტალური ფიქალი, გნეისი, მარმარილო სხვ.

მეტაფოსი (ვოფატოქსი, მეთილპარატიონი) (ლათ. Metaphosum) – ინსექტიციდი; თეთრი, ყვითელი ან მუქი-ყავისფერი კრისტალური ნივთიერება, არასასიამოვნო სუნის ზეთისებრი სითხე. კარგად იხსნება ორგანულ გამხსნელებში, ახასიათებს მცირედი აქროლადობა. მრეწველობა უშვებს 2,5%-იანი დუსტისა და კონცენტრატის სახით. ძირითადად გამოიყენება სოფლის მეურნეობაში მავნე მწერების წინააღმდეგ.

მეტაცენტრი [ბერძ. meta შორის, შემდეგ და ლათ. centrum ცენტრი] – წერტილი, რომლის მდებარეობაზეა დამოკიდებული მცურავი სხეულის მდგრადობა.

მეტეო (ბერძ. meteōra ატმოსფერული მოვლენები) – რთული სიტყვის პირველი შემადგენელი ნაწილი, ნიშნავს მეტეოროლოგიურს.

მეტეორა (ინგლ. Meteora<ახალი ლათ. meteōrum "ატმოსფერული ფენომენი"<ბერძ. metéōron რაღაც ზემოთ, ჰაერში<ბერძ. metéōros ძალიან მაღალი, ამაღლებული, დიადი, დიდებული; ჰაერში აჭრილი, მიწიდან ამაღლებული, შეკიდებული) – 1. მეტეორას "ქვის ტყე"; უზარმაზარი კლდოვანი მონოლითური სვეტებისა და ბორცვების მსგავსი უშველებელი, მომრგვალებული, ქვიშაქვისა და კონგლომერატის ბუნებრივი წარმონაქმნების ერთობლიობა საბერძნეთის ჩრდილოეთ ნაწილში, თესალიის რეგიონში, თესალიის დაბლობის (ნახ. 1. შორს მოჩანს პინდოსის მთაგრეხილი) ჩრდილო-დასავლეთ კიდეთან, მდინარე პიოსის მახლობლად, ქალაქ კალაბაკასთან (ასევე კალკამპაკა ან კალამბაკა) ახლოს. ზოგიერთი წარმონაქმნის

სიმაღლე დაბლობის სიბრტყიდან 600 მეტრზე მეტია; 2. მართლმადიდებლური მონასტრების კომპლექსი, რომლის ნაგებობები განთავსებულია მეტეორას სახელით ცნობილი უზარმაზარი

ნახ. 1

კლდოვანი წარმონაქმნების (იხ. პუნქტი 1) თავზე ან ციცაბო კლდოვან ფლატეებზე, დაახლოებით 300-დან 550 მ სიმაღლეზე. მეტეორას კომპლექსი, რომლის დაარსების ზუსტი თარიღი უცნობია, საბერძნეთში ათონის მთის მართლმადიდებლური სამონაზვნო ცენტრის შემდეგ მართლმადიდებლური ქრისტიანული სარწმუნოების უმნიშვნელოვანესი ცენტრია.

XII-XVI საუკუნეებში კლდეებზე აგებული 24 მონასტრიდან დღეს (2018 წ.) კომპლექსში მხოლოდ ექვსია მოქმედი. ესენია: ოთხი მამათა – კომპლექსის უძველესი, უდიდესი და

დაბლობის სიბრტყიდან ყველაზე მაღლა განთავსებული ფერისცვალების სახელობის (დიდი მეტეორა, აგებულია XIV ს.) მონასტერი [ნახ. 2. ხედი ზემოდან; ნახ. 3. ნაოსი ფერისცვალების

სახელობის ტაძარში (კათოლიკონში) XVI ს.], ღირსი ვარლაამის (ყოველთა წმიდათა) სახელობის (დაარსებულია XVI ს.) მონასტერი, წმინდა ნიკოლოზ ანაპავსის (დამაშვიდებლის) სახელობისა

[დაარსებულია XIII ს.; ნახ. 4; ნახ. 5. თეოფანე კრეტელის ფრესკა – "ადამი სახელებს არქმევს ცხოველებს" წმინდა ნიკოლოზის სახელობის ტაძარში (კათოლიკონში)(XVI ს.)] და წმინდა სამების სახელობის მონასტერი (დაარსებულია XIV ს.); ორი დედათა – წმინდა

ბარბარეს სახელობისა (რუსანუ, ერთ-ერთი ვერსიით დაარსებულია XVI ს.; ნახ. 6) და წმინდა სტეფანეს სახელობის მონასტერი (დაარსებულია XIV ს.). ჯერ კიდევ IX საუკუნეში მეტეორას უძველეს კლდოვან მწვერვალებზე განდევილი ბერების ასკეტურმა ჯგუფმა გადმოინაცვლა.

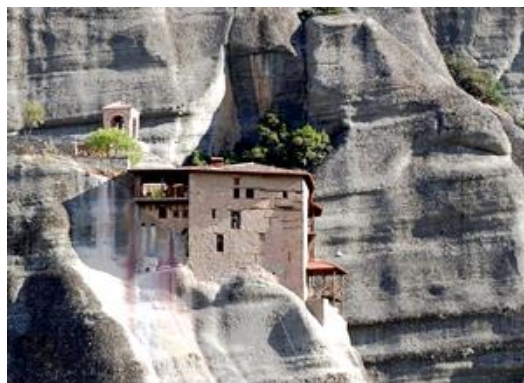
ნახ. 3

ნახ. 2

ეს ბერები ნეოლითის ხანის შემდეგ პირველი ადამიანები იყვნენ, რომლებიც დასახლდნენ მეტეორაში, სადაც აქტიური სამონასტრო ცხოვრება X საუკუნიდან დაიწყო. პირველი ქრისტიანული სამონასტრო ერთობა დაახლოებით 1340 წელს, ათონის მთიდან მეკობრეების თავდასხმების შედეგად განდევნილი ბერის, ღირსი ათანასე მეტეორელის (დაახლ. 1302 ან 1303-1380 წწ.) ძალისხმევით დაფუძნდა. ითვლება, რომ სწორედ მან მისცა ამ კლდეებს სახელწოდება "მეტეორა". მე-14 საუკუნის პირველ ნახევარში ათანასე მეტეორელმა წამოიწყო მისი ეპოქისთვის

ურთულესი და უმნიშვნელოვანესი საქმე, კომპლექსის უდიდესი მონასტრის, დიდი მეტეორას პირველი ნაგებობების მშენებლობა. მონასტრის მშენებლობისა და მოწყობის საქმეში ღირსი ათანასეს თანამოსაგრე და მემკვიდრე იყო ღირსი იოასაფ მეტეორელი (დაახლ. 1350-1422 ან 1423 წწ.). ძველად მეტეორაზე ქალების დაშვება აკრძალული იყო. უზარმაზარ ქვის მწვერვალებზე და კლდოვან ფლატეებზე განთავსებული მონასტრების კომპლექსი ცნობილია არა მარტო მისი უნიკალური არქიტექტურით, არამედ შესანიშნავი კედლის მხატვრობითა (ნახ. 4) და ხატურით (ნახ. 3). ძეგლი შეტანილია UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში (1988 წ.).

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

მეტეორი (ბერძ. meteoros ციური, ჰაერში მფრენი) – გავრვარებული სხეული კოსმოსური წარმოშობისა, რომელიც სწრაფად მოძრაობს დედამიწის ატმოსფეროში.

მეტეორიტი (ინგლ. météorite<ბერძ. meteoros ციური, ჰაერში მფრენი) – საპლანეტათმორისო სივრციდან დედამიწაზე ჩამოვარდნილი ლითონის ან ქვის სხეული.

მეტეოროლოგია (ბერძ. meteōra ატმოსფერული მოვლენები და lógos სიტყვა, გამონათქვამი, თანაფარდობა) – მეცნიერება ატმოსფეროსა და მასში მიმდინარე პროცესების შესახებ. მისი ძირითადი დარგია ატმოსფეროს ფიზიკა, რომელიც იკვლევს: იმ ფიზიკურ მოვლენებსა და პროცესებს, რომლებიც მიმდინარეობს ატმოსფეროს ქვედა ფენებში (ჰაერის მიწისპირა ფენის ფიზიკა), თავისუფალ ატმოსფეროში, სადაც დედამიწის ზედაპირის გავლენა უმნიშვნელოა, ატმოსფეროს ზედა ფენებში, აგრეთვე მზის რადიაციას ატმოსფეროში; ოპტიკურ მოვლენებს, ატმოსფერულ ელექტრობასა და ატმოსფერულ აკუსტიკას. მეტეოროლოგიური კვლევა ძირითადად ემყარება მეტეოროლოგიურ სადგურებში მოპოვებულ დაკვირვების მასალას. ეს სადგურები გაერთიანებულია სახელმწიფო მეტეოროლოგიურ ქსელში. მ. ატმოსფეროში მიმდინარე პროცესების კანონზომიერებებს ხსნის, უპირველეს ყოვლისა, დაკვირვებათა მასალის სტატისტიკური ანალიზით. თანამედროვე მ. ატმოსფეროს მდგომარეობას შეისწავლის დედამიწის ხელოვნური მეტეოროლოგიური თანამგზავრებისა და რადიოლოკატორების საშუალებით. უკანასკნელ წლებში სწრაფად განვითარდა

თანამგზავრული მ. და გამოყენებითი დისციპლინები – საავიაციო მეტეოროლოგია, აგრომეტეოროლოგია, სამშენებლო კლიმატოლოგია და სხვ. მ. ძირითადი ამოცანაა ამინდის სხვადასხვა ვადიანი პროგნოზი. მეტად მნიშვნელოვანია ატმოსფერულ პროცესებზე აქტიური ზემოქმედების (სეტყვასთან ბრძოლა, ზემოქმედება ღრუბლიანობასა და ნალექებზე, მცენარეთა დაცვა წაყინვებისაგან) პრაქტიკული მნიშვნელობა. სამშენებლო კლიმატოლოგიის მონაცემთა საფუძველზე (თოვლისა და ქარის დატვირთვები, ქარის გაბატონებული მიმართულებები, რადიაცია და სხვ.), წარმოებს სამშენებლო კონსტრუქციებისა და შენობა-ნაგებობების გაანგარიშება.

მეტეოროლოგიური სადგური – დაწესებულება ატმოსფეროს მდგომარეობაზე რეგულარული დაკვირვებებისათვის, რომელიც ითვალისწინებს ატმოსფერული წნევის, ტემპერატურის, ქარის სიჩქარისა და მიმართულების, ღრუბლიანობის, ნალექების, მზის რადიაციისა და მისთ. დაფიქსირებასა და პროგნოზირებას.

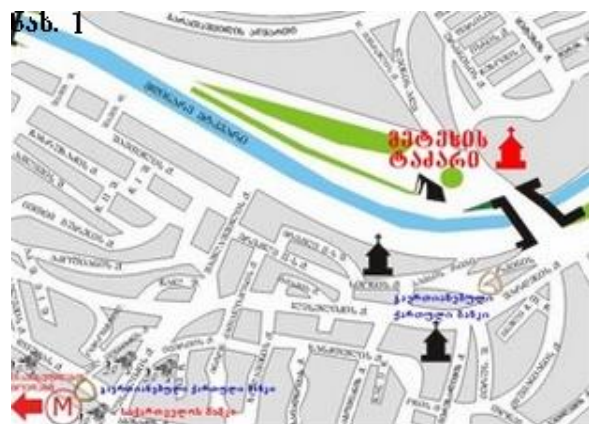
მეტეოროლოგიური სახიფათო მოვლენები – თოვლის ზვავი, გრიგალი, შტორმი (ქარიშხალი), ქარბორბალა (ტორნადო), ქარტეხილი, ქარის ვერტიკალური ნაკადები, მსხვილი სეტყვა, ძლიერი კოკისპირული წვიმა, დიდთოვლიანობა (თოვლის ნამქერი), ძლიერი ჭექა-ქუხილი, ძლიერი ყინვები, ძლიერი ქარბუქი, ძლიერი სიციხე, ძლიერი ნისლი, გვალვა, ხორშაკი (ცხელი ქარები).

მეტეხი (თბილისი) (ინგლ. Metechi) – თბილისის ისტორიული უბანი მდინარე მტკვრის მარცხენა ნაპირზე კლდოვან შემაღლებაზე ავლაბარში (ნახ. 1. მეტეხის უბანი ამჟამად). ეს იყო ყველაზე ადრეული დასახლება ქალაქის ტერიტორიაზე. ტრადიციული რწმენით მეფე ვახტანგ I გორგასალმა აქ ეკლესია და ციხესიმაგრე აღმართა, რომელიც ასევე მეფის რეზიდენციის ფუნქციას ასრულებდა.

ნახ. 1

მეტეხის ტაძარი (ინგლ. Metekhi Temple) – ქართული ხუროთმოძღვრების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და ცნობილი ძეგლი, მეტეხის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარი (თბილისელთათვის უბრალოდ მეტეხი). მდებარეობს თბილისის ისტორიულ უბან ავლაბარში (ნახ. 1. ადგილმდებარეობის რუკა;

ნახ. 1

ნახ. 2. საერთო ხედი; ნახ. 3. მეტეხის ტაძარი), ძველი თბილისის მუნიციპალიტეტში, მდ. მტკვრის მარცხენა სანაპიროზე, მეტეხის ციხის ტერიტორიაზე, რომელიც V-VI საუკუნეებში ქართლის მეფე ვახტანგ გორგასლის მიერ იქნა აგებული. გადმოცემის თანახმად მეტეხის ტაძარის სადიაკვნეშია დაკრძალული წმინდა შუშანიკ წამებული (სომეხ-ქართველთა საეკლესიო განხეთქილების შემდეგ გადმოუსვენებიათ დაბა ცურტავიდან). ასევე, გადმოცემის თანახმად, მეტეხის კლდე თბილისის მფარველი წმინდანის აბოის წამების ადგილი უნდა ყოფილიყო (VIII ს.), რომლის სახელზეც აშენებული იყო მცირე ეკლესია მ. ტ.

ქვევით კლდის ძირში (ამჟამად მიმდინარეობს ამ ეკლესიის აღდგენითი სამუშაოები, ნახ. 4. მცირე ეკლესია).

მეტეხი აშენებიდან დღემდე თბილისის ყველაზე მნიშვნელოვანი და ცნობილი ძეგლია. ის ახლად დაარსებული ქალაქის შუაგულში მდებარეობდა. ვახტანგ გორგასალმა აქ ეკლესია და

ნახ. 2

ციხესიმაგრე აღმართა, რომელიც მეფის რეზიდენციის ფუნქციასაც ასრულებდა. ტოპონიმ „მეტეხის“ ირგვლივ არსებული მრავალი ვერსიიდან (ნ. ჩუბინაშვილი, ზ. ჭუმბურიძე, ი. მაისურაძე), ერთ-ერთის თანახმად სახელი მეტეხი ძველქართულად „არემარეს სასახლის ირგვლივ“ ნიშნავს. თამარ მეფის დროს აქ სამეფო სასახლე და კარის ეკლესია იყო. VII-VIII საუკუნეებში (627, 628, 764 წლები) ხაზართაგან დანგრეული ძველი ტაძრის ნაცვლად, XII საუკუნეში ღვთისმშობლის შობის სახელობის ახალი ტაძარი ააგეს. XIII საუკუნის პირველ ნახევარში კი მონღოლებმა დაანგრიეს სასახლე და ეკლესიის შენობა. XIII საუკუნის შუა წლებში სასახლე აღდგენილ იქნა, ხოლო 1278-1289 წლებში წმინდა მეფე დემეტრე თავდადებულმა განაახლებინა მეტეხის ციხე და აქ მონასტერიც დააარსა. XVII საუკუნის II ნახევარში მ. ტ. მიტოვებული და დაზიანებული ყოფილა. 1661 წელს მეფე ვახტანგ V შაჰნავაზმა ტაძარი აღადგინა.

XVIII საუკუნის I ნახევარში მეტეხის ციხეში ჯერ თურქთა, შემდეგ სპარსთა გარნიზონი იდგა. 1748 წელს ერეკლე მეორემ მეტეხი ბრძოლით მოიპოვა, აღადგინა ეკლესია, შეაკეთა გუმბათი (ფაქტს ადასტურებს ტაძრის აღმოსავლეთის კედელზე შემორჩენილი წარწერა). XIX საუკუნის შუა პერიოდში მ. ტ. კვლავ შეუკეთებიათ. XIX საუკუნის დასაწყისში აქ რუსული სამხედრო ნაწილი იდგა, შემდეგ ციტადელი დაშალეს, ახალი უსახური ნაგებობები ჩადგეს და მეტეხი 1934 წლამდე სატუსალოდ გადააქციეს. 1837 წელს მეტეხის გარშემო აშენებული ყაზარმების შენობები დაანგრიეს, შემდეგ კი ხანგრძლივი დროით ტაძარი უმოქმედოდ იყო. გვიანდელ საბჭოთა პერიოდში ეკლესიაში განათავსეს „მეტეხის თეატრი“ (1979-1988 წწ.). 1988 წელს ტაძარს ახალი ჯვარი დაადგეს, განაახლდა წირვა-ლოცვა და ეკლესია საქართველოს საპატრიარქოს დაუბრუნდა.

მეტეხის ტაძარი ცენტრალურგუმბათოვანია. მისი კედლების წყობა კლასიკურ ქართულ ტრადიციებს ემყარება და ნაშენია აგურით, გარედან კი მოპირკეთებულია თლილი მომწვანო-რუხი ფერის კვადრებით. ტაძარი გეგმით მართკუთხედის ფორმისაა შუაში ჯვრისებრი განივკვეთის ოთხი სვეტით, რომელზეც დაყრდნობილია გუმბათი. აღმოსავლეთით, საკურთხევლის მხარეს, სამი შვერილი აფსიდია, რაც იმ ეპოქისათვის უჩვეულოა და ალბათ, ამ ადგილზე მანამდე მდგარი ეკლესიის გეგმას იმეორებს. შვერილი აფსიდის გვერდებზე მცირე ზომის სამსხვერპლო და სადიაკვნეა, ხოლო მათ თავზე მეორე სართულზე – სადგომები. ჩრდილოეთის, სამხრეთისა და დასავლეთის გუმბათქვეშა მკლავები ერთნაირი სიღრმისაა, აღმოსავლეთის კი დაგრძელებულია ბემით, რის გამოც გუმბათი ტაძრის ცენტრში კი არაა, არამედ გადანაცვლებულია დასავლეთისკენ. აღმოსავლეთის ფასადის შუა აფსიდს დიდი ჯვარი და სარკმლის ქვემოთ ორი ნატიფად

ნახ. 3

მოჩუქურთმებული რომბი ამშვენებს, რაც ეხმაურება სამთავისის ტაძრის ცნობილ სქემას (იხ. სამთავისის ტაძარი, ნახ. 2, 3, 4).

საუკუნეთა მანძილზე ტაძრის არქიტექტურამ ბევრი ცვლილება განიცადა და მასში მკაფიოდ აღინიშნება სხვადასხვა ეპოქის კვალი: XIII საუკუნის ტაძრიდან შემორჩენილია აღმოსავლეთისა და ჩრდილოეთის კედლები კამარებამდე, დასავლეთის კედლის აღმოსავლეთი ნაწილი. XVI-XVII საუკუნეებში აგურითაა აღდგენილი ოთხივე სვეტი, დასავლეთის პატრონიკე, კამარები, გუმბათის ყელი და სხვ. მეფე ერეკლე II-ის დროსაა აღდგენილი სამხრეთი კედლის დიდი ნაწილი. შეინიშნება XIX საუკუნის სამშენებლო ფენებიც. მეტეხის ტაძრის წინ, მაღალ კვარცხლბეკზე, აღმართულია მეფე ვახტანგ გორგასლის ცხენოსანი ფიგურა (ნახ. 5. მეფე ვახტანგ გორგასლის ძეგლი მეტეხის ტაძრის წინ) (ავტორი ელგუჯა ამაშუკელი, 1967 წ.).

ნახ. 4

ნახ. 5

მეტეხის ღვთისმშობლის ტაძარი (ინგლ. Metekhi Temple of Virgin Merry's) – XIII საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების მნიშვნელოვანი ძეგლი, მეტეხის ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარი, სამონასტრო კომპლექსი (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს შიდა ქართლში, კასპის მუნიციპალიტეტში, სოფელ მეტეხის ცენტრში, მდ. მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე (ნახ. 2.

ნახ. 1

ადგილმდებარეობის რუკა). კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: ტაძარი, გალავანი, კოშკები, სამრეკლო.

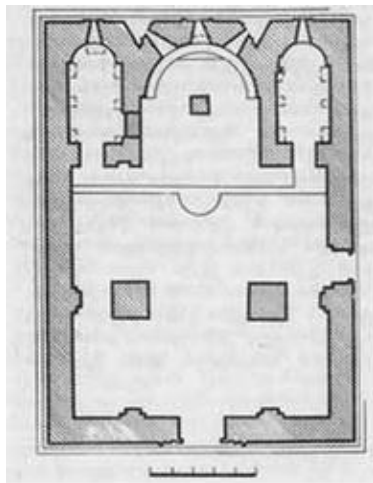
ისტორიული წყაროების მიხედვით (ვახუშტი ბატონიშვილი) ტაძრის მშენებლობა დაკავშირებულია მეფე ვახტანგ გორგასლის სახელთან, რომელიც თემის ხეობის სოფლების აღწერაში სოფელ მეტეხის აღწერას ამ ტაძრით იწყებს. როგორც ჩანს თავდაპირველად აქ მცირე ზომის ეკლესია უნდა მდგარიყო, რომელიც საქართველოს აღორძინების ხანაში განუახლებიათ. ტაძარს ძლიერ ეტყობა მრავალჯერადი განახლება-გადაკეთების კვალი. განახლებული ფასადის ნაწილზე მხედრული წარწერაა, სადაც მოხსენებულია იოთამ ამილახვარი, რომელსაც XVII საუკუნის მეორე ნახევარში შეუკეთებია ტაძარი (ნიკოლოზ კათალიკოსის შეწირულობის წიგნში მეტეხის ტაძრის

განახლება 1687 წლით თარიღდება). გვიანდელ ფეოდალურ ხანაში აღდგენილია ტაძრის გუმბათი, კამარები, კედლების ზედა მონაკვეთები, ორნამენტური სამკაულები და სხვ.

ტაძარი გეგმით (ნახ. 3. გეგმა) ჯვარგუმბათოვანი ნაგებობაა (15×20 მ). ნაგებია კარგად დამუშავებული ბაზალტის კვადრებით. ფასადებში ჩართულია მწვანე ფერის ქვებიც. შესასვლელი ორი აქვს – სამხრეთიდან და დასავლეთიდან (ნახ. 4. შესასვლელი დასავლეთის მხრიდან). გუმბათი აღმართულია აფსიდის შვერილ კედლებსა და დასავლეთით თავისუფლად მდგარ ორ სვეტზე. ნახევარწრიული აფსიდა იატაკის საერთო დონიდან ორი საფეხურიტაა ამღლებული. აფსიდში სამი სარკმელია. ტაძრის აღმოსავლეთ მკლავებშორისი მონაკვეთები გაყოფილია ორ სართულად. პირველ სართულზე, საკურთხეველის ორივე მხარეს, სამკვეთლო და სადიაკვნეა. აფსიდთან მხოლოდ სამკვეთლოა უშუალოდ დაკავშირებული. სამკვეთლოსა და სადიაკვნეს თავზე სამალავი საკნებია. ტაძრის განივი მკლავები ტოლია, ხოლო გრძივი მკლავები გათანაბრებულია საკურთხეველზე ღრმა ბემის დამატებით. გუმბათქვეშა თაღები ნახევარწრიულია და ორი საფეხურისგან შედგება. გუმბათის ყელი ზევით ძლიერ შევიწროებულია. მასში 12 სარკმელია. დასავლეთ მკლავის გრძივი კედლები არასწორი მოყვანილობის დაბალ თაღებზეა ამოყვანილი. ოთხივე ფასადზე ერთი და იმავე ძირითადი დეკორატიული მოტივი მეორდება: დიდი ჯვარი და სარკმლების მოჩარჩოება, უამრავი მედალიონი. ისინი უმთავრესად კედლების ცენტრალურ არეებზეა თავმოყრილი. აღმოსავლეთ ფასადის ჯვარი (ნახ. 1), რომელსაც თითქმის მთელი ცენტრალური მკლავი უჭირავს, გლუვი ლილვებისგან შედგება.

ნახ. 2

ნახ. 3

თითოეული მკლავის ბოლოში მრგვალი მედალიონია ჩასმული. მდიდრულად მორთული სამკუთხა ნიშების დეკორისაგან მხოლოდ ზედა თაღოვანი ნაწილებია შემორჩენილი. დანარჩენ ფასადებზე დეკორატიული ჯვრების ქვედა მკლავი წყვილ სარკმლებს შორისაა ჩაყოლებული. არშია დასავლეთ ფასადზე გლუვია, გრძივ ფასადებზე კი ორნამენტული წნულიტაა შევსებული. გლუვია დასავლეთ და ჩრდილოეთ ფასადების სარკმლების მოჩარჩოებაც.

გალავანი (70 X 60 მ, კედლის სისქე 0,7 მ) კომპლექსს გარს უვლის. ნაგებია ნატეხი ქვით, ბევრგან ჩართულია მოზრდილი ზომის ლოდები, წყობაში გვხვდება აგური და რიყის ქვაც. მიეკუთვნება გვიანდელ ფეოდალურ ხანას.

გალავანში ჩრდილო-დასავლეთით და სამხრეთ-აღმოსავლეთით ჩაშენებულია 4 კოშკი. ერთი მართკუთხა ყოფილა (მთლიანად დანგრეულია), მეორე ცილინდრულია და ზევით საგრძნობლად ვიწროვდება (დიამეტრი 4,4 მ). კოშკს ჩრდილოეთით მართკუთხა შესასვლელი აქვს.

სამრეკლო (ნახ. 5. სამრეკლო) ტაძრის სამხრეთ-აღმოსავლეთითაა, ნაგებია აგურით. იგი XIX საუკუნეშია დაშენებული გალავანში ჩართულ ცილინდრულ კოშკზე. სამრეკლოს

სახურავი გარედან პირამიდულია, შიგნიდან – ნახევარსფერული. ფანჯატური ოთხივე მხარეს თაღებითაა გახსნილი. თაღები ნახევარწრიულია და ოთხკუთხა დეკორატიულ ჩარჩოებშია ჩასმული.

ნახ. 4

ნახ. 5

მეტიზი [რუს. метиз (металлические изделия) ლითონის ნაკეთობანი] – სხვადასხვა დანიშნულების ნაკეთობა, დამზადებული ფოლადის მავთულის, გლინულას ან ლენტისაგან (შედულების ელექტროდი, ზადე, ჭიმი, სამაგრი ნაკეთობა და სხვ.).

მეტლახის ფილა – გამომწვარი თიხის გლუვზედაპირიანი, ფერადი, მცირე ზომის ფილა, რომელიც იატაკზე დასაგებად გამოიყენება (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

მეტოპი (ბერძ. metópe<meta შუა, შორის და opē კოჭის დაბოლოებისთვის გაკეთებული ნახვრეტი) – კლასიკური დორიული ორდერის ფრიზის ელემენტი, რომელიც წარმოადგენს ტრიგლიფებს შორის მოთავსებულ მართკუთხა (ჩვეულებრივ კვადრატულ), ხშირად ფერწერულ ან სკულპტურულ რელიეფით შემკულ ფილას (ნახ. 1. პართენონის ფრიზის მეტოპი, ქ. ათენი, საბერძნეთის რესპუბლიკა).

მეტოქი – 1. ეპისკოპოსთა (არხიმანდრიტთა) დროებითი სადგომი; 2. ბიზანტიასა და ბალკანეთში პატარა მონასტერი (ან ეკლესია), რომელიც ემორჩილებოდა უფრო დიდ მონასტერს.

მეტრაჟი – 1. მეტრებში გამოსახული რაიმეს სიგრძე; 2. რაიმეს ფართობი, გამოხატული კვადრატულ მეტრებში.

მეტრი (ბერძ. metros ზომა) – 1. საზომთა მეტრული სისტემისა და ერთეულთა საერთაშორისო სისტემის (SI) სიგრძის ერთეული, რომელიც დაახლოებით პარიზის მერიდიანის ერთ მედილიონედს უდრის (ახალი განსაზღვრით მეტრი არის მანძილი, რომელსაც სინათლე გადის ვაკუუმში $1/299792458$ წამში); 2. ერთი მეტრის სიგრძის სახაზავი, რომელზეც სანტიმეტრიანი და მილიმეტრიანი დანაყოფებია; 3. საფრ. მასწავლებელი, მოძღვარი; ადვოკატი, ნოტარიუსის საპატიო ხსენება, დასახელება; 4. ლიტ. ლექსთწყობის ზომა; 5. მუს. ტაქტის ძლიერი და სუსტი ნაწილების სიმეტრიული განაწილება.

მეტრია (<ბერძ. métron გაზომვა) – რთული სიტყვების ბოლო შემადგენელი ნაწილი, ნიშნავს ზომვას, გაზომვას (მაგ., პლანიმეტრია, გრანულომეტრია, სეისმომეტრია და სხვ.).

მეტროლოგია (ბერძ. métron გაზომვა და lógos სიტყვა, გამონათქვამი, თანაფარდობა) – მეცნიერება გაზომვებისა და მათი გამოყენების შესახებ; საზომსაწონთამცოდნეობა. მოიცავს საქმიანობის სამ ძირითად მიმართულებას: საერთაშორისოდ აღიარებული გაზომვის ერთეულების განსაზღვრა (მაგ. მეტრი, კილოგრამი); გაზომვის ერთეულების აღწარმოება მეცნიერული მეთოდებით, ეტალონების შექმნა, განვითარება, მოვლა (მაგ., მეტრის აღწარმოება ლაზერის მეშვეობით); მიკვლევადობის ჯაჭვების ჩამოყალიბება, გაზომვის მნიშვნელობისა და სიზუსტის განსაზღვრით და დოკუმენტირებით (რათა კილოგრამი ერთ ქვეყანაში იმავს იწონიდეს, რასაც მეორე ქვეყანაში).

მეტროლოგიის კატეგორიები – მეტროლოგია იყოფა სამ კატეგორიად სირთულისა და სიზუსტის სხვადასხვა დონის მიხედვით: 1. სამეცნიერო (ფუნდამენტური) მეტროლოგია, რომელიც უკავშირდება გაზომვის პირველადი ეტალონების შექმნასა და განვითარებას, მათ მოვლას, შედარებების უზრუნველყოფას და ა.შ. ის ძირითადად გამოხატავს უმაღლესი დონის სიზუსტეს მოცემულ სფეროში; 2. სამრეწველო მეტროლოგია, რომელიც უზრუნველყოფს იმ გაზომვის საშუალებების სათანადო ფუნქციონირებას, რომელიც გამოიყენება მრეწველობაში, წარმოებასა და საგამოცდო პროცესებში; 3. საკანონმდებლო მეტროლოგია, რომელიც უკავშირდება საგადასახადო მიზნებისათვის გამოყენებული გაზომვის საშუალებების დამოწმებას ტექნიკური რეგლამენტებით დადგენილი კრიტერიუმების შესაბამისად (მაგ., კომერციულ გარიგებებში).

მეტრონომი (ბერძ. métron გაზომვა და nomos კანონი) – ქანქარიანი ხელსაწყო, რომელიც დარტყმებით აღნიშნავს დროის მცირე მონაკვეთებს, იყენებენ ლაბორატორიებში ზუსტი გაზომვებისათვის და სხვ.

მეტროპლექსი – დიდი ტერიტორია მეტროპოლიებთან, რომელშიც შედის რამდენიმე ქალაქი გარეუბნებიანად. ზოგჯერ ეს ტერმინი გამოიყენება მეტროპოლისისა და მეგაპოლისის სინონიმად. მსოფლიოში ცნობილი მეტროპლექსებია: ბედფორდი–კემპსტონი, ბლუკბერნი–ბარნლი, დასავლეთის დიდი ქალაქები – ბრისტოლი–ნიუპორტი–კარდიფი, ნოტინგემი–დერბი, საუთჰემპტონი–პორტსმუტი, ლიდსი–ბრედფორდი (დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფო); ზალტიმორი–ვაშინგტონი, მინეაპოლისი–სენტ პოლი–მინესოტა, სან ბერნარდინო–რივერსაიდი–ონტარიო, კლივლენდი–აკრონი, სანტა-ბარბარა–სანტა-მარია, სან-დიეგო–სან-მარკოს (აშშ); ოსაკა–კობე–კიოტო (იაპონია); დორტმუნდი–ესენი–დიუსბურგი–ბოხუმი–გელზენკირხენი–ობერჰაუსენი (გერმანია);

ამსტერდამი–როტერდამი (ნიდერლანდები); ბეიძინი–ტიანძინი, შანხაი–ჰანგჩოუ–ნანძინი (ჩინეთი); ბელგრადი–ნოვი სადი–პანჩევო (სერბეთი); თეჰიდალი–სტამბოლი–იზმიტი–ადაპასარი–იალოვა–ბურსა (თურქეთი); დუბაი–შარჯა (არაბეთის გაერთიანებული საემიროები) და სხვ.

მეტროპოლია (ბერძ. metropolis<métron გაზომვა და polis ქალაქი) – ძველბერძნულ ქალაქ-სახელმწიფოს – პოლისის დასახელება მის მიერ სხვა ტერიტორიებზე დაარსებულ დასახლებათა მიმართ.

მეტროპოლისი (ბერძ. metropolis<métron გაზომვა და polis ქალაქი) – ქალაქი, რომელმაც შექმნა თავისი კოლონიები სხვა მიწებზე; არქიეპისკოპოსის დედაქალაქი.

მეტროპოლიტენი (ფრანგ. metropolitain დედაქალაქისა<ბერძ. metropolis მეტროპოლია) – რელსებიანი საქალაქო ტრანსპორტის ნაირსახეობა, რომლის გზები განლაგებულია ქუჩებისგან განცალკევებით, როგორც წესი, მიწისქვეშ. მატარებელთა მოძრაობა მ. რეგულარულია, განრიგის მიხედვით. ტრანსპორტის ეს სახეობა გამოირჩევა მაღალი წარმადობით. მას საათში საშუალოდ 50-60 ათასი ადამიანის გადაყვანა შეუძლია. თითო მატარებელი 4-8 ვაგონს ატარებს. გვირაბის დიამეტრი 5-6 მ-ია. სადგურების პლატფორმები სიგრძეში 160 მ-ს არ აღემატება, სიგანეში კი 16 მ-ს. მ. ხაზის ერთი კმ-ს გაყვანა საშუალოდ 50 მლნ. აშშ დოლარამდე ჯდება (1016 წლის ფასებით). მ. სიდიდე მერყეობს 2 კმ-ანი ხაზიდან [ქ. ჰაიფა (ისრაელი)] ნიუ იორკის (აშშ) მიწისქვეშა მ. სისტემამდე, რომლის საერთო სიგრძე 1300 კმ-ს აღემატება. თბილისის მ. ექსპლუატაციაში შევიდა 1966 წლის 11 იანვარს და მეოთხე მეტროს სისტემა იყო საბჭოთა კავშირში (მოსკოვის, ლენინგრადის და კიევის შემდეგ). ამჟამად თბილისის მეტროში 22 მოქმედი სადგურია, აქედან 16 განლაგებულია გლდანი-ვარკეთილის, ხოლო 6 – საბურთალოს ხაზზე. ხაზების საერთო სიგრძეა 26,4 კმ. მას წელიწადში დაახლოებით 200 მლნ. ადამიანი გადაჰყავს. მსოფლიოში ყველაზე ძველი მეტროპოლიტენებია: ლონდონის (გაიხსნა 1863 წელს), ჩიკაგოს (1892), გლაზგოს, ბუდაპეშტის (1896), ბოსტონის (1897), პარიზის (1900), ბერლინის (1902), ათენის (1904), ნიუ იორკის (1904), ფილადელფიის (1907), მოსკოვის (1935) და სხვ.

მეტროპოლიტენის ტექნიკური ზონა – ქალაქის ტერიტორიის ნაწილი, რომელიც განლაგებულია მეტროპოლიტენის მიწისქვეშა მცირე და დიდი ჩაღრმავების ნაგებობების ზემოთ, აგრეთვე უშუალოდ მისი ან მეტროპოლიტენის მიწისზედა ობიექტების მომიჯნავე ტერიტორია, რომელიც აუცილებელია სადგურისაკენ მგზავრთა ნორმალური გავლის ორგანიზების, მოწყობილობათა და ნაგებობათა რემონტისა და რეკონსტრუქციისათვის, აგრეთვე მათ დასაცავად ქალაქის განაშენიანების, საინჟინრო კომუნიკაციების ჩაწყობისა და ექსპლოატაციისაგან.

მეტყვეობა – ტყის მოვლა-გაშენება, მეცნიერება ტყის მეურნეობის შესახებ.

მეურნეობა – 1. წარმოების საზოგადოებრივი ფორმა, ამა თუ იმ საზოგადოებრივი წყობის საწარმოო ურთიერთობათა ერთობლიობა; 2. წარმოება, ეკონომიკა, ყველაფერი ის, რაც წარმოებას შეადგენს, წარმოებისთვისაა განკუთვნილი; 3. საწარმოო ერთეული, ორგანიზაცია; 4. იგივეა, რაც სოფლის მეურნეობა; 5. გადატ. აღრიცხვა, აღრიცხვის საქმე რაიმე საქმიანობაში.

მეფე იაკობის სტილი – არქიტექტურული სტილი, რომელმაც სახელი მიიღო ბრიტანეთის მეფის იაკობ I პატივსაცემად (1603-1625 წწ.). ცნობილია იმით, რომ ამ პერიოდში, ბრიტანეთში პირველად მოხდა იტალიური რენესანსის მოტივების გავრცელება.

მეფე მანუელის სტილი – არქიტექტურული სტილი, რომელიც ჩამოყალიბდა პორტუგალიაში მეფე მანუელ I მეფობისა (1495-1521 წწ.) და მის შემდეგ, როდესაც გვიანგოტიკურმა სტილმა თავის განვითარების კულმინაციას მიაღწია.

მეფოლადე – ფოლადის გამოდნობის სპეციალისტი.

მექანიზაცია (ინგლ. mechanization<ბერძ. mechane მანქანა, იარაღი) – ხელით შრომის შეცვლა მანქანებითა და მექანიზმებით, რომლის მიზანია ადამიანის გათავისუფლება ხელის მძიმე შრომისგან და მწარმოებლურობის ამაღლება. საწარმოო პროცესების ტექნიკური აღჭურვილობის ხარისხის მიხედვით განასხვავებენ ნაწილობრივ და კომპლექსურ მ., რომელიც ქმნის წარმოების ავტომატიზაციის წინაპირობას.

მექანიზმი (ლათ. mechanismus<ბერძ. mechane მანქანა, იარაღი) – 1. სხეულთა (ელემენტთა) სისტემა, რომლის დანიშნულებაცაა ერთი ან რამდენიმე ელემენტის მოძრაობის გარდაქმნა სხვა სხეულების საჭირო მოძრაობაში. თუ მოძრაობის გარდაქმნაში მონაწილეობს თხევადი ან აირული "სხეულები", მაშინ მ. ეწოდება ჰიდრავლიკური ან პნევმატიკური. ჩვეულებრივ, მ. აქვს ერთი შემავალი რგოლი, რომელიც მოძრაობას იღებს ძრავისგან და ერთი გამომავალი, რომელიც უკავშირდება სამუშაო ორგანოს. განასხვავებენ ბრტყელ და სივრცით მ.; 2. მანქანის შემადგენელ ნაწილთა სისტემა, რომელზეც ძალების მოქმედების შედეგად წარმოქმნილი მოძრაობა (პირდაპირი ან სახეშეცვლილი) გადაეცემა მანქანის სხვა ნაწილებს. მ. შემადგენელი ნაწილები ერთმანეთის მიმართ მოძრავად დაკავშირებული დეტალებია. მექანიზმის ერთი ან რამდენიმე დეტალის გადაადგილებას უნდა შეესაბამებოდეს სხვა დეტალების გარკვეული, მიზანდასახული გადაადგილება. სამშენებლო საქმეში გამოყენებული მექანიზმების სახეებია: ავტოგადაბმის, აირმანაწილებელი, ამომგდები, ამომრთველი, ამძრავი, ამწევი, აღმდგენი, ბარბაცა-მრუდმხარა, ბერკეტული, ბრტყელი, გადაბმულობის, გადამტანი, გადამცემი, გადასახსნელი, გადაცემათა გადართვის, გამთიში, გარდაქმნის, დამცლელი, დამჭიმი, დამხმარე, დანის, დიფერენციალური, ელექტროგადასაბმელი, ექსცენტრიკული, ზამბარული, თვითმიმმართველი, კარდანული, კბილა, ლარტყიანი, ლენტგამწევი, მახლოკირებული, მათანაბრებელი, მამოძრავებელი, მანაწილებელი, მარეგულირებელი, მართვის, მასინქრონებული, მიმმართველი, მიმწოდი, მკვებავი, მკვეთარა, მმართველი, მრუდმხარა, მრუდმხარა-ბარბაცა, მტვირთავი, მუშტა, მუხლურ-ბერკეტული, მუხლუხა, მუხრუჭის, ორთქლმანაწილებელი, პლანეტური, რევერსული, საათის, საანგარიშო, საბეჭდი, საბრუნო, სადეკომპრესიო, სავალი, საკიდი, საკორექციო, სანასკვი, სარტყამი, სარქველმანაწილებელი, სასროლი, სასხლეტი, საყირო, საჩერებელი, საჭით მართვის, საჭის, სახსრიანი, სივრცული, ტივტივას, უკუმბრუნო, უკუმოძრავი, უსაფრთხოების, ფრიქციული, ღია, შემრთავი, შემსრულებელი, ჩამკეტი, ჩამრთველი, წამყვანი, ჭიახრახნული, ხრახნიანი, ხრუტუნა, ჰაერსაბერი და სხვ.

მექანიზმი ბრტყელი – მექანიზმი, რომლის მოძრავი რგოლები ასრულებს ერთსა და იმავე უძრავი სიბრტყის პარალელურ ბრტყელ მოძრაობას (ყველა დანარცენი მიეკუთვნება სივრცით მექანიზმებს).

მექანიზმი თვითდაკეტვადი – მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს ცეცხლმედები კარის ან ღიობის სხვა დამცავის თავისით მიხურვას გაღების შემდეგ.

მექანიზმი პნევმატიკური – მექანიზმი, რომელშიც მოძრაობის გარდაქმნა ხდება მყარი სხეულისა და აირივანი გარემოს მეშვეობით.

მექანიზმი ჰიდრავლიკური – მექანიზმი, რომელშიც მოძრაობის გარდაქმნა ხდება მყარი სხეულისა და თხევადი ნივთიერების მეშვეობით.

მექანიკა (ბერძ. mechanike<mechane მანქანა, იარაღი) – 1. მეცნიერების დარგი, რომელიც მატერიალური (ნივთიერი) სხეულების მოძრაობის კანონებს სწავლობს; 2. მანქანების აგების ხელოვნება – მეცნიერება სივრცეში სხეულების გადაადგილებასა და მათ შორის ურთიერთქმედებაზე. მ. გულისხმობს ნიუტონის კლასიკურ მექანიკას, რომელსაც საფუძვლად უდევს ნიუტონის მექანიკის კანონები და რომელიც იკვლევს მაკროსკოპიული სხეულების მოძრაობას ვაკუუმში სინათლის სიჩქარეზე ნაკლები (მცირე) სიჩქარით. სხეულების დიდი სიჩქარით მოძრაობას ($\approx$ სინათლის) განიხილავს ფარდობითობის თეორია, ხოლო მიკრონაწილაკების მოძრაობა განიხილება კვანტურ მექანიკაში. მ. განყოფილებებია (ნაწილებია): კინემატიკა, დინამიკა და სტატიკა. განასხვავებენ მატერიალური წერტილის, წერტილთა სისტემისა და აბსოლუტურად მყარი სხეულების მ. მექანიკის სახეობა: ანალიზური, გრუნტების, ფხვიერი მასალების, თეორიული, სამთო, სამშენებლო ქანებისა და სხვ. მექანიკის დასკვნები მნიშვნელოვანია გამოყენებითი მეცნიერებებისათვის.

მექანიკის (დინამიკის) ზოგადი განტოლება – განტოლება, რომელიც არის შესაძლო გადაადგილებათა პრინციპის განზოგადება დალამბერის პრინციპის საშუალებით და გამოსახავს მექანიკის ზოგად კანონს: გეომეტრიული იდეალური ბმების მქონე მექანიკური სისტემის ყოველი მდებარეობისათვის ყველა მოცემული (აქტიური) ძალისა და ინერციის ძალის მიერ შესრულებულ ელემენტარულ მუშაობათა ჯამი სისტემის ყოველ შესაძლო გადაადგილებაზე ნულის ტოლია.

მექანიკის ვარიაციული პრინციპები – დებულებები, რომლებიც გამოსახავენ მექანიკური სისტემის იმდენად ზოგად თვისებებს, რომ მათგან, როგორც შედეგი, მიიღება მოცემული სისტემის მოძრაობის ყველა განტოლება (ან წონასწორობის პირობები). ფორმის მიხედვით მექანიკის ვარიაციული პრინციპები იყოფა დიფერენციალურ და ინტეგრალურ პრინციპებად. დიფერენციალურ პრინციპებს განეკუთვნება: შესაძლო გადაადგილებათა პრინციპი, დალამბერ-ლაგრანჟის პრინციპი, უმცირესი სიმრუდის პრინციპი, ხოლო ინტეგრალურს – უმცირესი ქმედების პრინციპი.

მექანიკური – მექანიკის კანონებზე დამყარებული; მანქანების, მექანიზმების საშუალებით მოქმედი; გადატ. ავტომატური, არაცნობიერი.

მექანიკური გამოცდები – გამოცდები, რომლებიც ტარდება მასალებისა და ნაკეთობების მექანიკური თვისებების განსაზღვრის მიზნით. განასხვავებენ სტატიკურ, დინამიკურ (დარტყმით) და დაღლილობით მ. გ. გამოცდების ცალკე ჯგუფს მიეკუთვნება ხანგრძლივი გამოცდები მაღალ ტემპერატურაზე.

მექანიკური ენერგია – მექანიკური მოძრაობის და სხეულების ან მათი ნაწილების ურთიერთქმედების ენერგია. სხეულთა სისტემის მ. ე. ტოლია ამ სისტემის კინეტიკური და პოტენციალური ენერგიების ჯამისა.

მექანიკური ვენტილაციის სისტემა – ტექნიკური მოწყობილობა ერთმანეთთან კონსტრუქციული ელემენტებით დაკავშირებული დანადგარების კომპლექტისაგან, სათავსში ჰაერის საჭირო სისუფთავის უზრუნველსაყოფად.

მექანიკური თვისებები – სხეულების (უმეტესად, მყარი) მდგომარეობის შეფასება მექანიკური ძაბვების ზემოქმედებისას, როგორცაა მექანიკური ძაბვა (სიმტკიცე), დეფორმაცია (პლასტიკურობა), ხანგამძლეობა (ხანგრძლივი სიმტკიცე) და სხვ. მ. თ. მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული, როგორცაა სხეულის ფორმა და ზომა, დატვირთვის სიჩქარე, ზედაპირების მდგომარეობა, გარემო. მ. თ. განსაზღვრავენ მექანიკური გამოცდების შედეგების მიხედვით.

მექანიკური კავშირები – ბმები, რომელიც განსახილველი მექანიკური სისტემის სივრცეში მდებარეობაზე ან მოძრაობაზეა დადებული. ის ხორციელდება უშუალოდ რაღაც ტანის (მაფი, ღერო, სახსარი, საკისარი და სხვ.) მეშვეობით. არათავისუფალი მექანიკური სისტემა შეიძლება განვიხილოთ როგორც თავისუფალი, რომელიც მოძრაობაშია მასზე მოდებულ ყველა ძალასთან (მათ შორის რეაქციის ძალასთან) ერთად.

მექანიკური მოძრაობა – ნივთიერი სხეულების გადაადგილება სხვა სხეულების მიმართ სივრცესა და დროში. მ. მ. განხილვისას სივრცესა და დროში საჭიროა ვიცოდეთ რა მოძრაობს, ე.ი. განვსაზღვროთ მოძრავი ობიექტი. მექანიკაში ძირითადად განიხილავენ მოძრავი სხეულის ორ მნიშვნელოვან ნიშანს: მის განფენილობას (ნივთიერი სხეულის გეომეტრიულ ფორმას) და ნივთიერებას (მასას და მის განაწილებას მოცემულ გეომეტრიულ სივრცეში). ამასთანავე, მიღებულია დაშვება, რომ ამ სხეულების ყველა სხვა ფიზიკური თვისება ერთნაირია. თავისი ამოცანების მიხედვით მექანიკას ყოფენ რამდენიმე ნაწილად: ნივთიერი წერტილის მექანიკა, ნივთიერ წერტილთა სისტემის მექანიკა, მყარი სხეულის მექანიკა და უწყვეტ ტანთა მექანიკა; ეს უკანასკნელი მოიცავს დრეკადობის თეორიასა და ჰიდროაერომექანიკას. მექანიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია თეორიული მექანიკა, რომელიც იკვლევს ნივთიერი წერტილის, ნივთიერ წერტილთა სისტემისა და მყარი სხეულის მოძრაობის ზოგად კანონებს, მათი გამოყენების მეთოდებს.

მექანიკური მოწყობილობის საფარი – ესთეტიკური (კონსტრუქციული) მიზნით გამოყენებული, ნაწილობრივ შემოზღუდული, სახურავის ზედაპირზე განთავსებული სტრუქტურა, რომელიც თვალისაგან ფარავს სათბობ, სავენტილაციო და კონდიციონერის ელექტრო ან მექანიკურ მოწყობილობებს.

მექანიკური ნიჩაბი – თვითმავალი სრულსაბრუნნი ამოსათხრელ-განმტვირთავი მანქანა (ერთჩაძმიანი ექსკავატორი), რომლის მოძრავი სამუშაო ელემენტები გადაადგილდება მექანიკური მოწყობილობებით. სამუშაო ციკლი შედგება ოთხი ფაზისაგან: ამოთხრა, მობრუნება, ჩაძმის განტვირთვა და მობრუნება ახალი ციკლის დასაწყებად. ჩაძმის მოძრაობის მიხედვით მ. ნ. არის პირდაპირი (ნახ. 1) და შებრუნებული (ნახ. 2). დანიშნულების მიხედვით – სამშენებლო, საკარიერო, გასაშლელი და საკარიერო-სამშენებლო. სამშენებლო ძირითადად გამოიყენება ქვაბულების ამოსათხრელად, კარიერული – უშუალოდ კარიერების დასამუშავებლად, გასაშლელი – გრუნტის ზედა ფენის მოსახსნელად (კარიერულისაგან განსხვავებით აქვს გრძელი ისარი), ხოლო საკარიერო-სამშენებლო – კარიერებსა და მშენებლობაზე.

მექანიკური სისტემა – ნივთიერ წერტილთა (სხეულთა) ერთობლიობა, რომელშიც ყოველი

წერტილის (სხეულის) მდებარეობა ან მოძრაობა დამოკიდებულია ამ სისტემის სხვა წერტილების (სხეულების) მდებარეობაზე ან მოძრაობაზე.

ნახ. 1

ნახ. 2

მექანიკური სისტემის მდგრადობა (დეფორმაციის მდგრადობა) – გეომეტრიულად უცვლადი სისტემისა და კონსტრუქციის ცალკეული ელემენტების თვისება – შეინარჩუნოს წონასწორობის ფორმა (დეფორმაციის ფორმა) მათზე დატვირთვის მოქმედებისას. უმცირეს დატვირთვას (ძალას), რომლის დროსაც ირღვევა დეფორმაციის მდგრადობა, ეწოდება კრიტიკული; ეს ძალა განსაზღვრავს აგრეთვე კრიტიკულ ძაბვას. კრიტიკული დატვირთვის სიდიდის განსაზღვრა წარმოადგენს მექანიკური სისტემის მდგრადობის თეორიის მთავარ ამოცანას; ამასთანავე, იგი არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი ნაგებობებისა და კონსტრუქციების საინჟინრო გათვლებში.

მექანიკური სისტემის წონასწორობა – ძალთა ზემოქმედების ქვეშ მყოფი მექანიკური სისტემის მდგომარეობა, რომლის დროსაც მისი ყველა წერტილი (სხეული) უძრავია განსახილველი ათვლის სისტემის მიმართ. თუ ათვლის სისტემა ინერციულია, წონასწორობას ეწოდება აბსოლუტური, საწინააღმდეგო შემთხვევაში კი – ფარდობითი. მექანიკური სისტემის წონასწორობის პირობის რიცხვი უდრის სისტემის თავისუფლების ხარისხის რიცხვს. სივრცეში თავისუფალი მყარი სხეულის წონასწორობისათვის აუცილებელი და საკმარისი პირობაა სხეულზე მოქმედი ყველა ძალის ნაკრები ვექტორისა და ნებისმიერი წერტილის მიმართ ამ ძალების ნაკრები მომენტის ნულთან ტოლობა.

მექანიკური ფიქსატორი – თბო- და ხმის საიზოლაციო, რბილი სახურავის მასალის სამაგრი ლითონის, ხისა და ბეტონის ფუძესთან, აგრეთვე სპეციალური ფასადური სისტემების თბოიზოლაციის დასამაგრებლად.

მექანიკურმისადგომიანი ღია ავტოსადგომი გარაჟი – ღია ავტოსადგომი გარაჟები, სადაც ქუჩიდან ან ქუჩაში ავტომობილების გადასადგომილად გამოიყენება ავტოსადგომი მექანიზმები, ლიფტები ან სხვა მექანიკური მოწყობილობები და სადაც აკრძალულია, საზოგადოებრივი დაკავებულობა იყოს ქუჩის დონეზე მაღლა.

მექაბე – 1. ქვების მკეთებელი ან შემკეთებელი მუშა; 2. მუშა, რომელიც ორთქლის ქვას ემსახურება.

მეჩეთი (მიზგიტი) (არაბ. masjid სამლოცველო სახლი) – მაჰმადიანთა საკულტო სახლი, სალოცავი, საქადაგებელი, გუმბათიანი ან თაღებიანი ტაძარი, რომლის გარე კუთხეებში (ან ზედ სახურავზე) მინარეთებია (კოშკები) აღმართული, საიდანაც მუეძინი უქადაგებს მორწმუნეებს (ნახ. 1. თურქმენბაში რუხის მეჩეთი, თურქმენეთი). გარდა სალოცავისა, მეჩეთი არის მაჰმადიანთა თავშეყრის ადგილი, სასწავლებელი, სადაც ასწავლიან ისლამური

ნახ. 1

რელიგიის საფუძვლებს და სხვ. პირველ მეჩეთად მიიჩნევა ქ. მექის ახლანდელი მეჩეთის მასჯიდ ალ-ჰარამის (ახ. წ. 638 წ.) ეზოში მდგარი ქააბა (იხ. ქააბა), რომელიც წინასწარმეტყველ მუჰამედის სიტყვებით ალაჰის უძველესი სალოცავია და თვით აბრაამის მიერაა აგებული. შემდეგ აგებული იქნა ალ-აკსას მეჩეთი კუდსეში (იერუსალიმში). ეს ორი მ. მედინაში აგებულ წინასწარმეტყველის მეჩეთთან ერთად, ითვლება მაჰმადიანების მლოცვარეობის

წმინდა ადგილებად (არსებობს მოსაზრებაც, რომ მაჰმადიანთა პირველი მეჩეთი იყო არა ქააბა, არამედ 622 წელს მედინაში აგებული ქუბას მეჩეთი). აღსანიშნავია, რომ მაჰმადიანურ საკულტო ნაგებობებს აქვთ ერთი საერთო ნიშანი – ისინი ყველა მკაცრადაა ორიენტირებული მექის ქააბისაკენ. არქიტექტურაზე დაყრდნობით არსებობს მ. ორი ტიპი: საყივარების კუთხეებში განლაგებით და მეჩეთი ორი საყივარათი, რომლებიც განლაგებულია გუმბათიანი მეჩეთის მთავარი მასასვლელის ორივე მხარეს (გავრცელდა ძირითადად ახლო აღმოსავლეთსა და შუა ევროპაში). ყველა გუმბათსა და საყივარას აგვირგვინებს ნახევარმთვარის ნაკეთობა. როგორც წესი, მეჩეთი არის ერთ- ან ორსართულიანი ნაგებობა, რომელშიც ძირითადად განთავსებულია შემდეგი სათავსები: მიჰრაბი [ჩარჩოში ჩასმული, ქააბისაკენ ორიენტირებული, ნიშა (ბრტყელი, პირობითი ან ჩაზნექილი), გადახურული თაღით, პატარა კამარით ან კონქით]; ანაზა (კედელი, ჩუქურთმიანი მარმარილოს დაფა ან ხის ნიშა მეჩეთში შესასვლელთან – თავისებური მიჰრაბი ეზოში); მინბარი [ტაძრული მეჩეთის განმასხვავებელი ნიშანი – კათედრა, საიდანაც იმამი (მაჰმადიანური საზოგადოების თავი), ეწევა საპარასკევო ქადაგებას]; მასურა (ტაძრის ძირითადი სივრციდან ხის ან ლითონის შუაკედლისით გამოყოფილი, გეგმით კვადრატული, სათავსი მიჰრაბისა და მინბარის სიახლოვეს); დიკა (სპეციალური ბაქნები, რომლებზეც მდგარი მუეძინები იმეორებდნენ იმამის მოძრაობებს, რითაც ეხმარებოდნენ მორწმუნეებს იმამთან თანხვედრაში მოყვანათ თავიანთი მოძრაობები).

მეცენატი (ლათ. maecenas<რომაელი პოლიტიკური მოღვაწის მეცენას სახელის მიხედვით) – უანგარო მფარველი, რომელიც მეცნიერებისა და ხელოვნების განვითარების ხელშეწყობის მიზნით პირადი სახსრებიდან მატერიალურ დახმარებას გამოყოფს.

მეწამული – მუქი წითელი ფერი; სისხლის ფერი.

მეწარმე – 1. მეწარმეთა შესახებ კანონით გათვალისწინებული ნებისმიერი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმო, აგრეთვე არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირი, რომელიც ეწევა სამეწარმეო საქმიანობას ამ საქმიანობის ნაწილში; 2. წარმოების პროცესის მათრგანიზებელი დამოუკიდებელი ფაქტორი.

მეწარმეობა – ინიციატივით, დამოუკიდებელი, თავისი სახელით, რისკით, ქონებრივი პასუხისმგებლობით ფიზიკური და იურიდიული პირების საქმიანობა, რომლის მიზანია შემოსავლის, მოგების სისტემატური მიღება ქონების გამოყენებით, საქონლის გაყიდვით, სამუშაოების შესრულებით, მომსახურების გაწევით. მ. ასევე მიზნად ისახავს მეწარმის იმიჯის, სტატუსის ამაღლებას.

მეწყერი – მიწის მასების ან ქანების ფენის მოწყვეტა და გადაადგილება მთის კალთაზე ან ფერდობზე სიმძიმის ძალის გავლენით (ნახ. 1). წარმოიქმნება მთის ქანების სიმტკიცის წონასწორობის დარღვევის ან მთის ქანების სიმტკიცის შესუსტების შედეგად, რაც გამოწვეულია როგორც ბუნებრივი მიზეზით (გრუნტის ჰარბტენიანობით, ფერდობის ძირის გამორეცხვით, სეისმური ძვრებითა და სხვ.), ასევე ადამიანის ზემოქმედებით (სამშენებლო და საგზაო სამუშაოები, ტყეების გაჩეხვა, არასწორი აგროტექნიკა და სხვ.). მ. ხშირად ვითარდება მდინარის ხეობის ფერდობებზე, ზღვების, ტბების, წყალსაცავების სანაპიროზე. მ. აქტიურად მონაწილეობს ღვარცოფების ფორმირების პროცესში. სიღრმული მ. ხერგავს მდინარის ხეობას, ხელს უწყობს ტბების შემდგომ გარღვევას და ღვარცოფების წარმოქმნას. ზედაპირული მ. უზრუნველყოფს ღვარცოფების მყარ შემადგენელს, ხოლო დიდი სიჩქარეების შემთხვევაში, შესაძლებელია მისი ღვარცოფულ ნაკადად გადაქცევა.

ნახ. 1

მეწყერი ზედაპირული – მეწყერი, რომელიც გამოწვეულია ატმოსფერული ნალექებითა და მიწის ზედაპირზე არსებული, სუსტად შეკავშირებული ქანებით.

მეწყერი კომბინირებული – მეწყერი, რომელიც გამოწვეულია ატმოსფერული ნალექებისა და გრუნტის წყლების თანადროული მოქმედებით. ხასიათდება კატასტროფული დამანგრეველი ძალით.

მეწყერი ნაკადური – ნაკადის ტიპის მეწყერი, რომლის დროსაც მეწყერის ტანში გრუნტი გადადის ფარდობითად მყარიდან თითქმის გათხევადებულ მდგომარეობაში და შემდეგ იწყებს დენას ფერდობზე. მისი გამომწვევია ფხვიერი სტრუქტურიანი გაჯერებული ქვიშის ან წვიმით დასველებული ლიოსის გათხევადება მიწისძვრის დროს. ამ დროს გრუნტის მოცულობა მცირდება, იცვლება გრუნტის ნაწილაკებს შორის დაწნევა და ნეიტრალური დაწნევა გარე დატვირთვის მიხედვით. ამას თან ერთვის გრუნტის დაჯდომა და ბზარების გაჩენა. გრუნტის მასივის შიგნით იზრდება ძვრის ძაბვები და მცირდება ძვრისადმი სიმტკიცე, რაც იწვევს მეწყერული პროცესების განვითარებას.

მეწყერი სიღრმითი – მეწყერი, რომელსაც იწვევს მეწყერული ფერდობების მიწისქვეშა წყლით გაჯერება.

მეწყერი ტექნოგენური – მეწყერი, გამოწვეული ადამიანის საქმიანობით (ტერიტორიის რწყვა, მიწისქვეშა ან კარიერული სამუშაოები, წყალსაცავების გადავსება, მთის ფერდობებზე გზების გაყვანა და სხვ.).

მეწყერი ტექტოსეისმური – მეწყერი, რომლის გამომწვევია მიწისძვრა.

მეხდაცვა – დამცავი მოწყობილობისა და ღონისძიებათა სისტემა, რომელიც გამოიყენება სამრეწველო და სამოქალაქო (მათ შორის საცხოვრებელი) ნაგებობების მეხის მოხვედრისაგან დასაცავად. მ. მოწყობილობებს მიეკუთვნება: მეხამრიდი, მეხდამცავი ბაგირები, განმმუხტველები და სხვ.

მეხი (ელვა) – 1. ატმოსფერული ელექტრობის გიგანტური ნაპერწკლოვანი განმუხტვა, რომელიც ხდება ღრუბლებს შორის ან დედამიწასა და ღრუბლებს შორის. ცნობილია ელვა ხაზოვანი (ყველაზე ხშირად), სფერული (ზოგიერთ შემთხვევაში – ხაზოვანი ელვის განმუხტვის შედეგი) და კრიალოსნური (კაშკაშა სფეროებისაგან შემდგარი, ჩნდება იშვიათად). ხაზოვანი (ზოლოვანი) ელვის დენის ძალა 100 კილოამპერამდეა, ხანგრძლივობა 0,1მწმ (10^{-4} წმ), სიგრძე – რამდენიმე კილომეტრი. მეხისაგან დასაცავად იყენებენ მეხსარიდს; 2. დედამიწაზე ელექტრონული ნაპერწკლის გრგვინვით დაცემა ატმოსფერული ელექტრობის განმუხტვის დროს; იწვევს ხანძარს, ნგრევას.

მეხიდე – 1. ხიდზე გზის ჩამკეტ-გამხსნელი; 2. ხიდების მშენებლობის სპეციალისტი.

მეხსარიდი – მეხსარინი; შენობაზე ან მის სიახლოვეს დადგმული საგანგებო მოწყობილობა, რომელიც იცავს ნაგებობას მეხისგან. შედგება მეხმიმლების, დამმიწებლისა და მეხმიმლების დამმიწებელთან შესაერთებელი სადენისგან. არსებობს ღეროიანი (ერთმაგი ან ორმაგი), გვარლური, ანტენური და ბადისებრი. მათი შერჩევა ხდება დასაცავი ობიექტის დანიშნულებისა და ზომების მიხედვით.

მეხსარიდი ბაგიროვანი – მეხსარიდი, მეხის მიმღები ბაგირების ჰორიზონტალური განლაგებით, რომელიც დამაგრებულია ჩამიწებულ ორ საყრდენზე.

მეხსარიდი ბადისებრი – მრავალჯერადი ჰორიზონტალური მეხის მიმღებები, განლაგებული ურთიერთმართობულად და დამონტაჟებული დასაცავ ობიექტზე.

მეხსარიდი ღეროვანი – მეხსარიდი მეხის მიმღების შვეული განლაგებით.

მეხსიერების ბარათი (კომპ.) (ინგლ. memory card) – იგივე ფლეშმეხსიერების ბარათი ან უბრალოდ ფლეშბარათი. ის მცირე ზომის, ბრტყელი ფორმის მონაცემების შემნახველი ელექტრონული მოწყობილობაა. არსებობს სხვადასხვა ტიპის და სპეციფიკაციის (Secure Digital (SD), CompactFlash (CF), XQD card, Memory Stick, SxS და სხვ.), რომელთა ტევადობა, მონაცემების ჩაწერის და წაკითხვის სიჩქარეები განსხვავებულია. გამოიყენება მობილურ ტელეფონებში, ციფრულ ფოტოაპარატებში, ზოგიერთ სხვა ტიპის ელექტრონულ მოწყობილობებში ფოტო და ვიდეო ფაილების, ასევე სხვა სახის ციფრული მონაცემების შესანახად.

მზიანი ოთახი – შენობაზე მიდგმული ერთსართულიანი ნაგებობა, რომლის გამჭვირვალე ნაწილის ფართობი ნაგებობის გარე კედლებისა და სახურავის საერთო ფართობის 40%-ზე მეტია.

მზიდი ბაგირი – ბაგირი, რომელზეც გადაადგილდება ბაგირგზის მოძრავი შემადგენლობა.

მზიდი ელემენტების რეკონსტრუქცია – მზიდი კონსტრუქციის ახლით ან სხვა ტიპის კონსტრუქციით შეცვლა, ასევე დაზიანებული (მწყობრიდან გამოსული) მზიდი კონსტრუქციის გამაგრება, მოშორება, შენობის ინტერიერში ღიობის გამოჭრა და სხვ.

მზიდი კონსტრუქცია – კონსტრუქციული ელემენტი, რომელიც იღებს ძირითად დატვირთვებს, გადასცემს საძირკვლებს და უზრუნველყოფს ნაგებობის (შენობის) სიმტკიცეს, სიხისტესა და მდგრადობას. მ. კ. მზადდება ხის, ლითონის, რკ.ბ.-ის, პლასტმასის, მინისა და ბუნებრივი ან ხელოვნური ქვის მასალებისაგან. მ. კ. მიეკუთვნება: საძირკვლები, საძირკვლის კოჭები, კედლები, სვეტები, რიგელები, კოჭები, წამწები, კამარები, თალები, ჩარჩოები, გარსები, დაკიდებული სისტემები, ანძები, კოშკები და სხვ.

მზის დარტყმა – მზის სხივების პირდაპირი ქმედება ადამიანის დაუცველ თავზე. მ. დ. განპირობებულია იმით, რომ მზის ინფრაწითელ გამოსხივებას შეუძლია თავის ტვინის ქსოვილებში შეღწევა და გადახურების ეფექტის გამოწვევა.

მზის ელექტროსადგური კოშკური ტიპის – მზის ელექტროსადგურის სახეობა, სადაც მზის ენერგიის გამოყენება ხდება ირიბად – ცხელი წყლის ორთქლის კინეტიკური ენერგიის სახით. კონსტრუქცია შედგება სისტემის ცენტრში განთავსებული მაღალი კოშკისაგან, რომლის თავზე დამონტაჟებულია შავად შეღებილი (ხილული და უხილავი გამოსხივების კარგად შთანთქმისათვის) რეზერვუარი წყლით და კოშკის ინგვლივ წრიულად დაყენებული ჰელიოსტატების სისტემებისაგან (სარკეებისაგან). სისტემის გამართულად მუშაობისათვის ყველაზე რთული ამოცანაა სარკეების ერთიანი პოზიციურობა ისე, რომ დროის ნებისმიერ მომენტში სარკეებიდან არეკლილი სხივები ხვდებოდეს რეზერვუარს. მზიან ამინდში ტემპერატურამ რეზერვუარში შეიძლება მიაღწიოს 700°C. ასეთი ტემპერატურული პარამეტრები საშუალებას იძლევა გამოყენებული იქნას ტრადიციული თბოელექტროსადგურების სტანდარტული ტურბინები.

მზის კოორდინატები – კოორდინატები, რომელიც განსაზღვრავს მზის ადგილმდებარეობას პირობით ცის კამარაზე დროის გარკვეულ მომენტში. კოორდინატების ჰორიზონტალურ სისტემაში მზის მდებარეობა განისაზღვრება დგომის სიმაღლითა და აზიმუტით. მზის სიმაღლე არის ვერტიკალური კუთხე მზის სხივისა და ჰორიზონტის სიბრტყეს შორის. აზიმუტს უწოდებენ თარაზულ კუთხეს მზის სხივის ჰორიზონტალურ სიბრტყეზე პროექციასა და ჩრდილო-სამხრეთის მიმართულებას შორის.

მზის რადიაცია – ინსოლაციის შედეგად ზედაპირზე მოსული სითბოს რაოდენობა.

მზის ტრაექტორია – პირობით ცის გუმბათზე თვეების და საათების მიხედვით მზის გადაადგილების კვალი.

მზისაგან დამცავი მოწყობილობა – მოწყობილობა მზის ჭარბი სხივებისაგან დასაცავად. მას მიეკუთვნება: ეკრანი აივნებსა და ლოჯიაში, ვერტიკალური და ჰორიზონტალური ფარდა-ჟალუზი ფანჯრებზე, წინაფრა ფანჯრისა და კარის ღიობების გარე მხარეზე, მზის სხივებისაგან დამცავი სპეციალური მინა და მინაპაკეტი ფანჯრებზე, ვიტრინებსა და ვიტრაჟებზე და სხვ.

მზოვრეთის მონასტერი – ასურელ მამათა სახელობის მზოვრეთის მამათა მონასტერი, X საუკუნის ქართული ეროვნული მნიშვნელობის ხუროთმოძღვრული ძეგლი (ნახ. 1. პანორამული ხედი; ნახ. 2. საერთო ხედი). მდებარეობს ქართლში ნაქალაქარ მზოვრეთის ტერიტორიაზე, ზღვის დონიდან 1037 მ-ზე, მდ. ძამის მარჯვენა ნაპირზე. სახელი მზოვრეთი

(ზოვრეთი, მძოვრეთი) წარმოდგება სიტყვა „საზურედან“ (ზურის ადგილი), რაც საბაჟოს ნიშნავს. XIV-XVII საუკუნეებში ის ფანასკერტელ-ციციშვილების სათავადოს ცენტრი იყო,

ნახ. 1

XVIII საუკუნიდან ქალაქი და მონასტერი დაქვეითებას განიცდის, ხოლო XIX საუკუნეში წყვეტს არსებობას და მის ნანგრევებზე ახალი სოფელი ორთუბანი აღმოცენდა. მონასტერი გაშენებული იყო მაღალი მთის წვერზე, შემოზღუდული იყო ქონგურებიანი მიუდგომელი გალავნით (ნახ. 3. გალავანი) და შუა საუკუნეების ერთ-ერთ მიუვალ ციხესიმაგრეს წარმოადგენდა. მონასტრის ტერიტორიაზე განლაგებული იყო გუმბათიანი დარბაზული ტაძარი (ნახ. 4), სამრეკლო (ნახ. 5), კოშკი (ნახ. 6), სენაკი, სამეურნეო და დამხმარე ნაგებობები (ნახ. 7; ნახ. 8) და სხვ.

მზოვრეთის სამონასტრო კომპლექსი მრავალგზის იქნა იავარქმნილი მომხდური მტრების მიერ და მან ჩვენს დრომდე ნანგრევების სახით მოაღწია, თუმცა ადგილობრივი ბერ-მონაზვნების ძალისხმევით XXI საუკუნის დასაწყისში აღდგენილი იქნა პირვანდელი სახით და თავისი სიდიადითა და მშვენიერებით კვლავ ამკობს სამხრეთიდან ქართლში შემომავალ ძამის ხეობას.

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

ნახ. 7

ნახ. 7

მთა – მნიშვნელოვანი სიდიდის იზოლირებული ბუნებრივი ამაღლება ხმელეთის მეტნაკლებად მოვაკებულ ზედაპირზე. მისი ელემენტებია: მწვერვალი, კალთა და ძირი. ზომების მიხედვით არსებობს მაღალი, საშუალო სიმაღლის და დაბალი მთა; წარმოშობის მიხედვით – ტექტონიკური, ეროზიული და ვულკანური.

მთავარი მდინარე – მდინარე, რომელიც უშუალოდ ერთვის ზღვას, ტბას, ჭაობს ან ქვიშებში იკარგება.

მთავარი ნაკვეთი – სერვიტუტის ურთიერთობაში მონაწილე მიწის ნაკვეთი, რომლის სასარგებლოდაც ხდება სარვიტუტის დადგენა.

მთავარი ნორმალური კვეთები – ზედაპირის რაიმე წერტილში გამავალი ის ნორმალური კვეთები, რომელთათვისაც სიმრუდე აღწევს უდიდეს და უმცირეს მნიშვნელობას.

მთავარი სიმრუდეები – ზედაპირის რაიმე წერტილში გამავალი ნორმალური კვეთების სიმრუდეებიდან უდიდესი და უმცირესი სიმრუდეები.

მთავარი შესასვლელი – შენობაში ძირითადი შესასვლელი, რომელიც არ წარმოადგენს დამხმარე ან შეზღუდულ შესასვლელს.

მთავარი ჩამამიწებელი სალტე – სალტე, რომელიც არის ჩამამიწებელი მოწყობილობის ნაწილი ელექტროდანადგარისთვის სიმძლავრით 1 კვ-მდე და რომლის დანიშნულებაც რამდენიმე გამტარის მიერთება და პოტენციალების გათანაბრება ჩამამიწებელ მოწყობილობაში.

მთაწმინდა – 1. მთა თბილისში (ნახ. 1), თრიალეთის ქედის აღმოსავლეთი შტოქედის დაბოლოება. სიმაღლე ზღვის დონიდან – 770 მ. შედის ქალაქ თბილისის ფარგლებში. სახელი მიიღო ქრისტიანული რელიგიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სავანის – ათონის მთის მიხედვით. მთაწმინდის პლატოზე გაშენებულია კულტურისა და დასვენების პარკი, რომელიც საავტომობილო და საბაგირო გზით უკავშირდება ქალაქს; გაყვანილია ფუნიკულიორი. მთაწმინდის აღმოსავლეთ კალთაზეა ქართველ მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა მთაწმინდის პანთეონი. მთაზე დგას სატელევიზიო ანტენა; 2. მთა ახმეტის მუნიციპალიტეტში, კახეთის კავკასიონის სამხრეთ კალთაზე; 3. მთა ახლაგორის მუნიციპალიტეტში, ხარულის ქედზე; 4. მთა დუშეთის მუნიციპალიტეტში, მთიულეთის ქედზე.

ნახ. 1

მთელი – რასაც არაფერი აკლია, ერთიანი, დაუნაწევრებელი, დაუნაწილებელი; თავიდან ბოლომდე სრული.

მთიანეთი – ამაღლებული ადგილი, რომელიც მოიცავს ზეგნებს, მთის მასივებსა და ხეობებს.

მთლელი – ვინც თლის რასმე, ვისაც თლით გამოჰყავს რამე.

მთლიანი – ერთიანი, დაუნაწევრებელი, სრული, მთელი.

მთლიანი გასაქირავებელი ფართობი – იატაკის საერთო ფართობი, რომელსაც იკავებს და ექსკლუზიურად იყენებს მფლობელი. მფლობელის მიერ დაკავებული ფართობი იზომება საზიარო ტიხრების შუა ხაზებიდან მფლობელობაში არსებული ფართობის გარე კედლებამდე. მფლობელობაში არსებული ყველა ფართობი, მათ შორის, საწყობადაც გამოყენებული, შედის მთლიან გასაქირავებელ ფართობში.

მთლიანი ეროვნული შემოსავალი – მთლიან შიდა პროდუქტს დამატებული უცხოეთიდან წმინდა შემოსავლების ჯამი.

მთლიანი სამამულო პროდუქტი – მაკროეკონომიკური ინდიკატორი, შიდა ეკონომიკის ფუნქციონირების ყველაზე განზოგადებული მაჩვენებელი, რომელიც გამოხატავს განსაზღვრული დროის განმავლობაში მოცემული ქვეყნის ეკონომიკურ ტერიტორიაზე რეზიდენტებისა და არარეზიდენტების მიერ წარმოებული საქონლისა და მომსახურების ერთობლივ საბაზრო ღირებულებას. მ. შ. პ. ამოსავალ მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლად ითვლება გაეროს ეროვნული ანგარიშების სისტემაში.

მთლიანი ხანძარი – განაშენიანების გარკვეულ უბანზე შენობა-ნაგებობების მნიშვნელოვანი რაოდენობის ინტენსიური წვის პროცესი. ამ შემთხვევაში ტექნიკისა და ადამიანების გადაადგილება მთლიანი ხანძრის უბნებზე შენობათა შორის, შეუძლებელია თბური გამოსხივებისაგან სპეციალური დაცვის საშუალებების გარეშე.

მთლიანი ხანძრის ფრონტი – მთლიანი ხანძრის საზღვარი, რომლის გასწვრივაც ცეცხლი დიდი სიჩქარით ვრცელდება.

მთხრებლი – 1. ხელოვნური ჩაღრმავება გრუნტში შენობებისა და ნაგებობების ფუძეებისა და საძირკვლების მოსაწყობად; 2. იხ. ქვაბული; 3. ძვ. ორმო.

მიაზმა (ბერძ. literally defilement სიბილწე) – რისამე ღვთის შედეგად გაჩენილი შხამიანი ანაორთქლი.

მიახლოებითი გამოთვლები – გამოთვლები, რომლებშიც მოცემულობები და შედეგი რიცხვები შესაბამისი სიდიდეების მნიშვნელობების მიახლოებით გამომსახველი რიცხვებია. მიახლოებით გამოთვლებს აწარმოებენ ამოცანების რიცხვითი მეთოდებით ამოხსნის დროს.

მიბმა – განმეორებადი ან მრავალჯერ მოხმარებად პროექტში შეტანილი დამატებული გამოწვეული კონკრეტული ბუნებრივი პირობებითა და სხვა ობიექტური ფაქტორებით.

მიგმატიტი – არაერთგვაროვანი, შერეული ქანი, რომელიც შედგება მელანოკრატული მეტამორფული ქანისა და კვარც-მინდვრისშპატიანი ან გრანიტის ძარღვებისაგან. ცნობილია მიგმატიტის სხვადასხვა მორფოლოგიური სახეობა: შრეებრივი მიგმატიტი (შემცველი ქანის შრეების ან ფიქლების ორიენტირებული ძარღვებით), აგმატიტი (ბრეჩიისებრი მიგმატიტი), პტიგმატიტი (ნაოქა ძარღვებით) და სხვ. მიგმატიტი ფართოდ არის გავრცელებული ძველ გრანიტულ-გნეისურ კომპლექსებში.

მიგრაცია (ლათ. migratio გადასახლება) – ადამიანების გადაადგილება ან გადასახლება სხვადასხვა ვადით (რამდენიმე საათიდან სიცოცხლის ბოლომდე), რომელიც სტატისტიკურად აღრიცხვადი საზღვრების (ძირითადად ქალაქის, ქვეყნის და სხვა ადმინისტრაციული საზღვრების) გადაკვეთაში გამოიხატება. განასხვავებენ: მუდმივ მიგრაციას, რომელიც დაკავშირებულია საცხოვრებელი ადგილის სამუდამოდ შეცვლასთან; დროებით მიგრაციას, როდესაც გადასახლება ხდება საკმაოდ ხანგრძლივი დროით და სეზონურ, ქანქარისებრ, შიგა, გარე, იძულებით და სხვა სახის მიგრაციებს.

მიდამო – რაიმე ადგილის გარემომცველი სივრცე, ახლომახლო ადგილები, არემარე, გარემო.

მიზგითი (არაბ. mizdzid სალოცავი სახლი; ლოცვის, მუხლის მოყრის ადგილი) – იხ. მეჩეთი.

მითითება – ტექნიკური და სამშენებლო ინსპექციის ან სამშენებლო საქმიანობაზე სხვა სახელმწიფო უფლებამოსილი ორგანოს მიერ დამრღვევის მიმართ გაცემული შენიშვნა, განსაზღვრულ გონივრულ ვადაში ნებაყოფლობით შეასრულოს მასში აღნიშნული პირობები სამშენებლო სამართალდარღვევის გამოსასწორებლად.

მიკრო (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე) – რთული სიტყვების შემადგენელი ნაწილი; მცირე ზომის, პატარა.

მიკროავტობუსი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე, auto- ავტომობილი და bus ომნიბუსი) – პატარა ავტობუსი (10-12 ადგილიანი).

მიკრობაროგრაფი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე, báros წონა და gráphein წერა, ხატვა, კაწვრა) – ბაროგრაფი, რომლითაც ხდება ატმოსფერული წნევის ცვლილებათა ავტომატური რეგისტრაცია დიდი სიზუსტით.

მიკრობზარი – ბზარი, რომლის ზომები მილიმეტრის მეათასედებით იზომება და მიკროსტრუქტურის ელემენტების თანაზომვადია. ჩნდება მასალაში არაერთგვაროვანი პლასტიკური დეფორმაციების გავლენით ძაბვების ზემოქმედების შედეგად.

მიკროგლოსარიუმი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და ლათ. glossarium<ბერძ. glossa ენა) – (ლინგვ.) რაიმე ერთი დარგის ლექსიკონი, რომელსაც შეადგენენ ხოლმე მანქანური თარგმნის საჭიროებისთვის.

მიკროდენსიტომეტრი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე; ლათ. densus მკვრივი, შესქელებული და ბერძ. métron გაზომვა) – იხ. მიკროფოტომეტრი.

მიკროდეფექტი – დეფექტი ლითონში ან შენადნობში, რომლის აღმოჩენა მხოლოდ მიკროსკოპიული კვლევის პირობებშია შესაძლებელი.

მიკროდეფორმაცია – დეფორმაცია მოცულობის მცირე ნაწილში, რომლის ზომა აღემატება სტრუქტურის ელემენტის ლოკალური გადანაცვლების სიდიდეს.

მიკროეკონომიკა (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და oikonomia მეურნეობის მართვა) – 1. ეროვნული მეურნეობის ნაწილის (სექტორის, დარგის, საწარმოს) ეკონომიკა; 2. ეკონომიკური თეორიის განყოფილება, რომელიც სწავლობს ცალკეული სამეურნეო ერთეულების (ჰაუსჰოლდის ბლოკი, საოჯახო მეურნეობის ბიზნესის ბლოკი, სამთავრობო დაწესებულებები) საქმიანობას.

მიკროკლიმატი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და klimatos კლიმატი) – 1. საწარმოო სათავსის გარემოში მეტეოროლოგიური პირობები, რომელიც განისაზღვრება ადამიანის ორგანიზმზე მოქმედი ტემპერატურის, ფარდობითი ტენიანობის, ჰაერის მოძრაობის სიჩქარისა და გახურებული ზედაპირებიდან თბური გამოსხივებით. საწარმოო მიკროკლიმატი უდიდეს გავლენას ახდენს ადამიანის ფუნქციურ მოღვაწეობაზე, მის გუნება-განწყობილებაზე, ჯანმრთელობაზე და მართვის საშუალებების საიმედოობაზე; 2. ატმოსფეროს მიწისზედა ფენის კლიმატი ლოკალურ ტერიტორიაზე; 3. დახურულ შენობაში ხელოვნურად შექმნილი კლიმატური პირობები.

მიკროკლიმატის დასაშვები პარამეტრები – მიკროკლიმატის მაჩვენებლების შეხამება, რომელსაც ადამიანზე ხანგრძლივი და სისტემატური ზემოქმედებით შეუძლია გამოიწვიოს საერთო და ლოკალური ხასიათის დისკომფორტის შეგრძნება, თერმორეგულაციის მექანიზმების ზომიერი დამაბულობა, რომელიც არ აისახება ადამიანის ჯანმრთელობაზე.

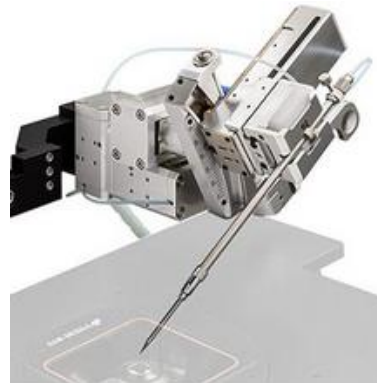
მიკროკლინი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და klínein დახრა) – მინდვრის შპატების ჯგუფის მინერალი. უმნიშვნელო რაოდენობით შეიცავს მინარევებს (Ca, Ba, Fe, Rb, Cs). ჩვეულებრივ, ვარდისფერია, იშვიათად – თეთრი, მოყვითალო, მოცისფრო-მომწვანო; ელვარება - მინისებრი, სადაფისებრი. მ. მსხვილ კრისტალებს, რომლებსაც პეგმატიტებიდან იღებენ, იყენებენ კერამიკულ წარმოებაში. მ. მოცისფრო-მომწვანო სახესხვაობა ამაზონიტი – სანახელავო ქვაა.

მიკროკოსმოსი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და kosmos მსოფლიო) – უმცირეს სიდიდეთა (ატომების, ელექტრონების და სხვ.) სამყარო.

მიკროლანდშაფტი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და landschaft ლანდშაფტი) – მიწის ნაკვეთი, რომელიც განსხვავებულია ახლომახლო ადგილებისაგან რაიმე ნიშნებით (ჭაობი, ტყე მინდორში და სხვ.).

მიკროლეგირება – ლითონთა შენადნობების ლეგირება, როდესაც მათი თვისებების შესაცვლელად შენადნობში შეჰყავთ მცირე რაოდენობის (0,1%-მდე) მალეგირებელი ელემენტი.

მიკრომანიპულატორი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და ფრანგ. manipulateur მექანიზმი, რომელსაც მართავს ოპერატორი) – ლაბორატორიული ხელსაწყო, რომლის საშუალებითაც ხერხდება მიკროინსტრუმენტების ფაქიზი და ზუსტი მოძრაობა (ნახ. 1) ან სრულდება რთული ოპერაციები მიკროსკოპის ქვეშ მოთავსებულ უჯრედზე.

ნახ. 1

ნახ. 1

მიკრომანომეტრი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე; manós იშვიათი, არამკვირივი და métron გაზომვა) – მგრძნობიარე მანომეტრი წნევის მცირე სხვაობათა გასაზომად (ნახ. 1. მიკრომანომეტრი TT 570).

მიკრომეტრი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და métron გაზომვა) – სიგრძის ერთეულის წილ(ად)ობრივი ერთეული ერთეულთა საერთაშორისო SI სისტემაში, ტოლია 10^{-6} მ. აღნიშვნა მკმ.; კონტაქტური მეთოდით სიგრძის საზომი ხელსაწყო (მიღების კედლის სისქის, კბილსაზომი, ფურცლების სისქისა და სხვ.).

მიკრონი (ბერძ. micron პატარა) – სიგრძის წილობითი ერთეული – მეტრის მემილიონედი ანუ მილიმეტრის მეათასედი ნაწილი: 1 მიკრონი = 0,001 მილიმეტრს.

მიკროომმეტრი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე; ინგლ. ohm გერმანელი მეცნიერის გ. ს. ომის სახელის მიხედვით და ბერძ. métron გაზომვა) – ომმეტრი, ძალიან მცირე წინაღობის გასაზომად (1 მიკროომამდე).

მიკროპორიტი – თბოსაიზოლაციო საშენი მასალა, მსუბუქი კირქვიანი ბეტონი, რომლის გამყარება ჩქარდება გაორთქლებით.

მიკროპროცესორი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და ლათ. processus წინსვლა) – ინფორმაციის დამუშავების პროგრამულად მართული მოწყობილობა, რომელიც შესრულებულია ერთ კრისტალზე ან რამდენიმე დიდ ინტეგრალურ სქემაზე. გამოიყენება ელექტრონულ გამომთვლელ მიკრომანქანებში, ავტომატური მართვის სისტემებში და სხვ.

მიკრორაიონი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და ფრანგ. rayon რაიონი, რადიუსი) – ტერიტორიის დაყოფის სტრუქტურულ-დაგეგმარებითი ერთეული, რომელიც შედგება საცხოვრებელი სახლებისა და სამომსახურეო ობიექტებისაგან.

მიკროსისალე – მასალის მიკროსკოპული მოცულობის, ცალკეული ფაზების ან სტრუქტურული მდგენელების სისალე, რომელიც სპეციალური საგამოცდო მეთოდებით ვლინდება.

მიკროსკოპი (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და skopeîn ყურება, შესწავლა) – 1. გამოზომი ინსტრუმენტალური (საიარაღო) ხელსაწყო, ოპტიკური, მექანიკური ან ელექტრული, რთული ფორმის დეტალების ხაზოვანი და კუთხური ზომების გასაზომად; 2. ოპტიკური ხელსაწყო თვალის უხილავი საგნების (მიკრობები, ბაქტერიები) დასანახავად (ნახ. 1).

ნახ. 1

მიკროსკოპი საზომი (ინსტრუმენტული) – საზომი ხელსაწყო, რომლის სამიზნეზე მოწყობილობას წარმოადგენს მიკროსკოპი. არსებობს მექანიკური და ოპტიკური. გამოიყენება რთული ფორმის დეტალების გრძივი და კუთხური ზომების დასადგენად მართკუთხა და პოლარულ კოორდინატებში (მაგ., კბილაგადაცემის, ხრახნული შეერთების, დაპროფილებული შაბლონების, საჭრელი ინსტრუმენტების დეტალები და სხვ.).

მიკროსტრუქტურა – (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და ლათ. structure აგებულება) – წმინდა, ფაქიზი, წვრილი, თხელი სტრუქტურა (ლითონში, კერამიკაში, ბეტონში ან სხვა მასალაში), რომელიც ხილვადი და გამოკვლეული შეიძლება იქნეს მხოლოდ დიდი გამადიდებლობის მიკროსკოპის მეშვეობით.

მიკროტრავმა (ბერძ. mikrós პატარა, მცირე და trauma დაზიანება, ჭრილობა) – ტრავმა, რომელიც იწვევს შრომისუნარიანობის დაკარგვას ერთ დღეზე ნაკლები დროით.

მიკროფონი (ბერძ. mikrós პატარა და phone ბგერა) – ხელსაწყო, რომელიც ბგერით რხევებს ელექტრულ რხევებად გარდაქმნის ხმის გარკვეულ მანძილზე გადასაცემად ან გასაძლიერებლად (ნახ. 1. იაპონური ახალი კარაოკე-მიკროფონი "ოქრო").

ნახ. 1

მიკროფორიანობა – მასალის ფორიანობა, რომელიც ოპტიკური ან ელექტრონული მიკროსკოპის მეშვეობით ვლინდება.

მიკროფოტომეტრი [ბერძ. mikrós პატარა, მცირე; phōs (phōtos) სინათლე და métron გაზომვა] – ხელსაწყო, აღჭურვილი მიკროსკოპული ოპტიკით ოპტიკური სიმკვრივების გასაზომად ფოტოგრაფიულ გამოსახულებათა (სპექტროგრამის, რენტგენოგრამის, ასტრონომიული ფოტოგრაფიისა და სხვ.) მცირე უბნებზე.

მიკროშედულება – ფერადი და შავი ლითონების, აგრეთვე ელექტრო და ნახევარგამტარული ხელსაწყოების დეტალების შედუღება სისქით 0,5 მმ-მდე და კვეთით 10 მმ²-მდე. ოპტიკური მოწყობილობა (ლინზა ან მიკროსკოპი) შედუღების ნაკერის კონტროლისათვის. მ. სახეები: ელექტროკონტაქტური, კონდენსატორული, ცივი, ულტრაბგერითი და სხვ.

მიკროშემავსებელი – მინერალური ფხვნილები წმინდაფოროვანი სტრუქტურით (ტრეპელი, ოპოკა, ცარცი, კირქვა), რომლებიც აუმჯობესებენ მასალის ფიზიკურ თვისებებს, ამაღლებენ ბზარმდეგობას, ხელს უწყობენ მასალის ხანმდეგობის გაზრდას.

მიკროჰავა – იხ. მიკროკლიმატი.

მილები ბეტონისა და რკინაბეტონის – ბეტონისა და რკ.ბ.-საგან დამზადებული ღრუ ცილინდრული ან დაპროფილებული ნაკეთობები, რომელთაც განივკვეთთან შედარებით დიდი სიგრძე აქვთ (ნახ. 1. ბეტონის მილები). განასხვავებენ სადაწნევო და უდაწნევო მილებს. უდაწნევო ისეთი მილებია (მილსადენებია), რომელშიც სითხის ტრანსპორტირება ხდება თვითღინებით (შევსების მაქსიმალური კოეფიციენტი 0,95), ხოლო სადაწნევო მილებით სითხის ტრანსპორტირება ხდება წნევის ქვეშ. უდაწნევო მილებში პირაპირების შემჭიდროება ხდება ჰერმეტიკების გამოყენებით, სადაწნევოში კი – რეზინის სალტეებითა და შუადებით.

ნახ. 1

მილი – ღრუ ნაკეთობა, უმეტესად წრიული განივკვეთისა და შედარებით დიდი სიგრძისა, რომელსაც იყენებენ მილსადენებისა და სამშენებლო კონსტრუქციების დასამზადებლად. მასალის მიხედვით შეიძლება იყოს ლითონის, თუჯის, კერამიკის, მერქნის, მინის, პლასტმასის (პოლიპროპილენის), რკ.ბ.-ისა და სხვ. დანიშნულების მიხედვით – აერაციის, აირსადაწნეო, აირ-ნავთობსადენის, აირსარი, არასადაწნეო, ბიმეტალური, გადასამუშავებელი, გადასაშვები, გაზომარაგების, გამწოვი, გოფირებული, დამძიმებული საბურღი, დიდდიამეტრიანი, ელექტროშენადული, თბოენერგეტიკული, თხელკედლიანი, კანალიზაციის, კაპილარული, კონუსური, კრეკინგის, კუთხვილიანი, მაგისტრალური, მანაწილებელი, მიმმართველი, მრავალარხიანი, მრავალშრიანი, მცირედიამეტრიანი, ნაგლინი, ნიპელიანი, ნორმალურსორტამენტის, ორთქლსარი, ორნაკერიანი შენადული, ორშრიანი, პრეციზიული, პროფილური, რადიაციული, საბურღი, სადაწნეო, სადერივაციო, სადრენაჟო, სავენტილაციო, საკვამლე, საკომპენსაციო, საკონსტრუქციო, სამაგრი, სასაკისრე, სატუბო-საკომპრესორო, საქვაბე, საშუალო დიამეტრის, საქრევი, საშრობი, საწვავსადენი, საჭირხნი, სახანდრო, სითბური, სპირალურნაკერებიანი, სპირალურშენადული, სქელკედლიანი, სწორნაკერიანი, სხმული, უნაკერო, ფარფლებიანი, ქვედის, შეკრული, შემოსასვლელი, შემშვები, შემწოვი, შენადული, ჩასადენი, ცივად დეფორმირებული, ცივნაგლინი, ცივნაჭიმი, ცხლად დეფორმირებული, წიბოებიანი, წყალაირსადენი, წყალსადენი, წყალჩასაშვები, ჰაერმანაწილებელი, ჰაერსაბერი, ჰაერსადენი, ჰაერშემწოვი და სხვ.

მილი აკრილის – ექსტრუდიის გზით მიღებული აკრილის (ორგანული მინის) გამჭვირვალე მილები (ნახ. 1) და ღეროები. აქვს კარგი სხივგამტარობა (92%), მაღალი დარტყმადეგობა (11-ჯერ მეტი, ვიდრე მინას), მცირე წონა (2-ჯერ ნაკლები, ვიდრე მინას), მაღალი ატმოსფერომდეგობა; ხანგრძლივად ინარჩუნებს ფიზიკურ თვისებებს – არ იკაწრება, არ ყვითლდება; კარგად ექვემდებარება მექანიკურ დამუშავებას (ჭრა, გაბურღვა, გახეხა, გაპრიალება), ლაზერულ გრავირებას; ტემპერატურის გავლენით იღებს ნებისმიერ ფორმას. მუშაობის ტემპერატურული დიაპაზონია -30°C -დან $+70^{\circ}\text{C}$ -მდე. გამოიყენება შენობის ინტერიერისა და ვიტრინების მხატვრული გაფორმებისთვის, კიბის გამჭვირვალე მოაჯირების, კარ-ფანჯრების სახელურებისა და საკანცელარიო ნივთების დასამზადებლად,

ნახ. 1

ავეჯის წარმოებაში, ნეონურ და შუქრეკლამაში; ბარების, კაფეების, რესტორნების დიზაინში; მრეწველობაში – აირებისა და სითხეების გადასაქაჩ სისტემებში; დეკორატიული მიზნით – დიდი დიამეტრის აკრილის მილებისაგან წყლის აკვარიუმების დასამზადებლად და სხვ.

მილი ფოლადის – ფოლადის ნაკეთობა რგოლის, ოვალის, მრავალწახნაგას ან სხვა ფორმის განივკვეთისა (ნახ. 1. წყალ- და აირსადენი ფოლადის მილები). წარმოების ხერხის მიხედვით არის უნაკერო და შენადული. არსებობს უნაკერო მ. ფ. შემდეგი სახეები: ცხლად გლინული, ცხლად წნეხილი, ცხლად დეფორმირებული, ცხლად ნაჭედი, თბოდეფორმირებული, თბოგლინული, თბონაჭიმი, ცივად დეფორმირებული, ცივად გლინული, ცივად ნაჭიმი, ცენტრიდანულ სხმული. შენადული მ. ფ. იყოფა ორ ჯგუფად: ელექტროშენადული (პირდაპირი და სპირალური ნაკერით და ღუმლური შედუღებით) და ნარჩილი.

ნახ. 1

მილი ფოლადის ნარჩილი – ფოლადის შენადული მილი დამზადებული შტრიფსებისგან დაყალიბებითა და რჩილვით.

მილი ფოლადის შენადული – ფოლადის მილი, დამზადებული შტრიფსების ან ფურცლებისგან დაყალიბებითა და შედუღებით (ნახ. 1). მ. ფ. შ.-ს დამზადებულს ლითონის შტრიფსების ან გაგლინული ფურცლებისაგან დაყალიბებითა და ელექტროშედუღებით, ეწოდება ელექტროშენადული ფოლადის მილი; თუ შედუღების ნაკერი პარალელურია მილის გრძივი ღერძის, მაშინ ასეთ შენადულ მილს ეწოდება პირდაპირნაკერიანი; თუ ნაკერი სპირალის ფორმისაა – სპირალურნაკერიანი; თუ შედუღება მიმდინარეობს მაღალ ტემპერატურაზე ღუმელში – ფოლადის მილი ღუმლური შედუღებით.

ნახ. 1

მილი ფოლადის ცივად დეფორმირებული – ფოლადის უნაკერო გაგლინული მილი, რომლის საჭირო ზომები მიიღება ცივი დეფორმაციის მეთოდით.

მილი წყალარინების – ჩამდინარი წყლის მოსაშორებელ სისტემაში გამოყენებული ფოლადის ან პლასტმასის მილი. არსებობს სამი კატეგორიის: I – დიამეტრით 1500 მმ-ზე მეტი; II – 600-1500 მმ; III – 600 მმ-მდე.

მილი- (ლათ. mille ათასი) – 1. რთული სიტყვის შემადგენელი ნაწილი, რომელიც აღნიშნავს ამოსავალი ერთეულის მეათასედ ნაწილს. მაგ.: მილიმეტრი – მეტრის მეათასედი ნაწილი; 2. ინგლისური მილი – ათასი ორმაგი რომაული ნაბიჯი.

მილიარდი (ფრანგ. milliard) – ათასი მილიონი, რომელიც გამოისახება 10^9 რიცხვით.

მილიმეტრი (ლათ. mille ათასი და ბერძ. métron გაზომვა) – საზომი ერთეული, რომელიც უდრის 10^{-3} მ = 1/1000 მ. აღნიშვნა მმ.

მილიომეტრი (ლათ. mille ათასი, ინგლ. ohm გერმანელი მეცნიერის გ. ს. ომის სახელის მიხედვით და ბერძ. métron გაზომვა) – ომეტრი მცირე წინაღობის გასაზომად (ასეულობით მილიომი).

მილიონი (ფრანგ. million) – ათასჯერ ათასი, რომელიც გამოისახება 10^6 რიცხვით.

მილისი – მანქანის, მექანიზმის ცილინდრული ან კონუსური დეტალი ღერძული (გრძივი) ნახვრეტით, რომელშიც თავსდება შესაუღლებელი დეტალი (ნახ. 1). გამოიყენება საკისრებში,

ნახ. 1

სამაგრებსა და გადამყვანებში ბორბლის დასასმელად ღერძზე ან ლილვზე. მკვეთრად ამცირებს ხახუნის ძალებს და იცავს მბრუნავ დეტალებს ცვეთისგან. მილისის სახეებია: ბრინჯაოს, დისკური მუხრუჭის, განმზღენი, გასართი, ექსცენტრული, ველოსიპედის, ზამბარის, თვითზეთვადი, თვლის, თუჯის, კონუსური, კუთხვილიანი, მაერთებელი, მამჭიდროებელი, მამხოლოებელი, მაცენტრებელი, მიმმართველი, მომჭიმავი, მოძრავი, მცურავი, პლასტმასის, რეზინის, საბჯენი, სადისტანციო, სამაგრი, სარეგულაციო, საყენებელი, საცვლელი, სახსროვანი, სოგმანიანი,

უძრავი, ფაიფურის, ფოლადის, შემრთველი, შემყვანი, ცილინდრული, ჩაწნეხილი, ჩობალის, ჭიქისებრი და სხვ.

მილკაბრა – მილის ან მილყელის ბოლოში გაფართოება სხვა მილთან ან არმატურასთან შესაერთებლად (ნახ. 1). მ. შეერთება ჩვეულებრივ გამოიყენება თუჯისა და კერამიკული მილებისათვის.

ნახ. 1

მილნამზადი – უნაკერო მილების წარმოებისათვის განკუთვნილი წრიული განივკვეთის მქონე ნაგლინი (ან სხმული).

მილსადენი – ნავთობის, გაზის, წყლის, ფხვიერი მასალის, ქვანახშირისა და ქიმიური პროდუქტების ტრანსპორტირების სპეციფიკური საშუალება მოპოვების ადგილიდან მოხმარების ბაზრამდე (ნახ. 1). მ. დასამზადებლად გამოიყენება ფოლადი, თუჯი, კომპოზიტი, პლასტმასა (ვინიპლასტი, პოლიეთილენი, პოლივინილქლორიდი, მინაპლასტიკი და სხვ.), ფაოლიტი, კერამიკა, მინა, რკინაბეტონი. მ. ზედაპირი, როგორც წესი, დაცულია ანტიკოროზიული საფარვლით. მექანიკური დაზიანებების საწინააღმდეგოდ დაბრკოლებათა გადასასვლელებზე (მდინარე, ტბა, საავტომობილო გზა, რკინიგზა და სხვ.) მილსადენს ათავსებენ დამცავ გარსაცმში. თუ მ. გადის თხრილის, წყალსატევის, ჭაობის და მისთ.

ნახ. 1

ფსკერზე, მაშინ მისი ზედაპირის დაფარვას ახორციელებენ სპეციალური ანტიკოროზიული

იზოლაციით. მილსადენის სახეებია: აირის, თაღოვანი, დაკიდებული, კოჭური, მაგისტრალური, მაღალდაწნევიანი, მიწისზედა, მიწისქვედა, ნავთობის, სადაწნეო, სადერივაციო, საჭირხნი, სიფონური, ტივტივა, შემშვები, შემწოვი, წყალქვეშა, წყლის, ჰაერისა და სხვ.

მილსადენი მკვებავი – მილსადენი, რომელიც მართვის კვანძს აერთებს გამანაწილებელ მილსადენთან.

მილსადენის არმატურა – მოწყობილობა მილსადენით ტრანსპორტირებული ბუნებრივი აირისა და გათხევადებული ნახშირწყალბადიანი აირის ნაკადის მართვისათვის. იყოფა სამ ძირითად კლასად: ჩამკეტი, მარეგულირებელი და მცველი.

მილსადენის გადამყვანი – მილსადენის ფასონური დეტალი სატრანსპორტო ნაკადის გასაფართოებლად ან შესავიწროებლად. დამზადების სახეობის მიხედვით არსებობს: უნაკერო, დავალცული და ფურცლისებრი.

მილტუჩი – მილის, არმატურის, რეზერვუარის, ლილვის შემაერთებელი ნაწილი, რომელიც, ჩვეულებრივ, არის ბრტყელი რგოლი ან დისკო თანაბრადგანლაგებული ხვრეტებით ჭანჭიკების ან სარჭებისათვის (ნახ. 1. ბრტყელი მილტუჩი). საჭირო შემთხვევაში მილტუჩი შემამჭიდროვებლით უზრუნველყოფს შიგა ღრუების ჰერმეტიულობას, ხოლო ბრუნვით დეტალებში – საკმაო სიმტკიცეს ძალების გადასაცემად (მაგ., მილისებრი წისქვილის მილტუჩი, რომელიც დოლის კორპუსთან ჭანჭიკებითაა დაკავშირებული). მილტუჩი შეიძლება იყოს: ბრტყელი, ბურთულა, დასაჭერი, მაერთებელი, საბჯენი, საყელურისებრი, საყრდენი, ფოლადის, ლეროვანი, ყრუ და სხვ.

ნახ. 1

მილყელი – მოკლე მილი აირის, ორთქლის ან სითხის გასატანად ძირითადი მილგაყვანილობიდან ან რეზერვუარიდან (ნახ. 1). მ. ეწოდება გადამყვანი, თუ მისი ბოლოები განსხვავებულია ფორმითა და ზომით (ნახ. 2. მილყელი მილსადენის განშტოებისათვის).

მიერთების სახეობის მიხედვით მ. თავისუფალ ბოლოზე უკეთდება მილტუჩი, კუთხვილი ან მილმაბრა.

ნახ. 1

ნახ. 2

მილყელებს მიეკუთვნება აგრეთვე შემაერთებული მილგაყვანილობა სხეულების ტრანსპორტირებისათვის დაწნევათა სხვაობის მეთოდით. არსებობს მილყელის სახეობები: ამომგდები, ამლები, გადასასვლელი, გადასატანი, გამომშვები, გამოსაბოლქვი, ზეთჩასახმელი, მაერთებელი, მიმყვანი, ორმაგი, რეაქციული, სავენტილაციო, საზეთი, სამკაპა, სარინი, შემშვები, შემწოვი, ჩადგმული, ჩამოსასხამი, წყალსარინი და სხვ.

მილჩამწყობი – ამწე, რომელსაც იყენებენ სპეციალურ მანქანებთან ერთად მილსადენების გაყვანის დროს. მისი დანიშნულებაა მილების გადაადგილება, აწევა და ტრანშეაში ჩაწყობა საპროექტო მდგომარეობაში (ნახ. 1). მაგისტრალური მილსადენების მონტაჟის დროს შესაძლებელია ერთდროულად, პარალელურ რეჟიმში მუშაობდეს რამდენიმე მ. ჩასალაგებელი მილების დიამეტრისა და ერთდროულად შესასრულებელი მოძრაობის რიცხვის მიხედვით განასხვავებენ სამი ჯგუფის მილჩამწყობებს: პირველი ჯგუფის მილჩამწყობებით ალაგებენ მილებს დიამეტრით 530 მმ-მდე, მეორე ჯგუფი – 1200 მმ-მდე და მესამე ჯგუფი – 1420 მმ-მდე.

ნახ. 1

მილმაზრა – ძაბრისებრი გაფართოება მილის ბოლოს, ან ის, რაც ფორმით გავს ასეთ გაფართოებას.

მიმართულება – მრავლისმომცველი ტერმინი, რომელიც მიანიშნებს, მიუთითებს რაიმე მოვლენის, შესასრულებელი სამუშაოს, აზროვნების, მეცნიერული კვლევის, მისწრაფების და სხვათა განსაკუთრებულად გამოყოფის, აღნიშვნის საჭიროებაზე. მაგ., საჭიროა ვიცოდეთ რეგიონში გაბატონებული ქარის მ., სასარგებლო წიაღისეულის ძირითადი ძარღვის მ., მეცნიერული კვლევისა და ძიების, მართული აფეთქების, მიწის სამუშაოების დროს გრუნტის ამოღების და სატვირთო მ. და სხვ.

მიმოსვლის ბილიკი – ერთი ადგილიდან მეორესთან მისასვლელი გზა ფეხით მოსიარულეთათვის შენობის ექსტერიერში ან ინტერიერში.

მიმღები – 1. ტევადობა ნაყარი, თხევადი, მარცვლოვანი და მისთ. მასალების შესანახად ან გადასატანად. დასამზადებლად ძირითადად გამოიყენება ფოლადი, აგრეთვე რკინაბეტონი, პლასტმასა და მერქანი; 2. მოწყობილობა ინფორმაციული სიგნალების, ოპტიკური და ელექტრომაგნიტური გამოსხივების, ატმოსფერული ან აირული წნევის დასაფიქსირებლად (აღმოსაჩენად), მათ გარდასაქმნელად აღქმისა და ანალიზის მიზნით და გადასაცემად ისეთი სახით, რომ ადვილად აღიქვას ადამიანის გრძნობის ორგანოებმა, მოსახერხებელი იყოს ჩასაწერად და სხვ.; 3. დაწესებულება, რომელიც დროებით იღებს ინდივიდების რაიმე რაოდენობას, მათი შემდეგი გადანაწილების მიზნით. არსებობს მიმღების სახეობები: ავტონომიური, ანალოგური, ბატარეიანი, დეტექტორული, ერთმაგი გარდაქმნელი, იდეალური, ინფორმაციის, მარტივი სქემის, მოკლეტალღიანი, ორმაგი გარდაქმნელი, პელენგატორიანი, პირდაპირი გაძლიერების, პირდაპირი გარდაქმნის, რადიო, რეგენერაციული, რეფლექსური, რთული სქემის, საკონტროლო, საკონტროლო არხის, სატელევიზიო, სუპერრეგენერაციული, სუპერჰეტეროდინული, ტრანზისტორული,

ულტრამოკლეტალიანი, უნივერსალური, უკმი მიმღები, ქსელური, ციფრული, ყველა ტალღის, ჰეტეროდინული და სხვ.

მიმოწოდებელი – სარეალიზაციო ან მომსახურების ბაზარზე პროდუქტის განმათავსებელი პირი.

მინა (შუშა) – ხელოვნური ან მინერალური ნედლეულის დნობით მიღებული მასალა, რომლის ყველაზე დამახასიათებელი თვისებებია შუქგამტარობა და სიხისტე. მ. პრივილეგირებული საშენი მასალაა, რომლის გამოყენების არეალი პრაქტიკულად ამოუწურავია. მ. ამზადებენ კვარციტის ქვიშისაგან, რომლის შემადგენლობა მასში დაახლოებით 70 პროცენტია. ერთმანეთში არეული ქვიშა, კირქვა, დოლომიტი და შემადგენლები მინის ლეწთან ერთად ჯერ ბუნკერში თავსდება, შემდეგ კი ავტომატური დანადგარის საშუალებით ღუმელში გასადნობად იყრება. მ. არქიტექტურაში და მშენებლობაში, როგორც წესი, გამოიყენება მასალად, რომელიც შუქს, სინათლეს ატარებს. არც ისე დიდი ხნის წინ მინას ამ მხრივ მეტოქე არ გააჩნდა, მაგრამ ახლაც, როცა გამოჩნდა ახალი შუქგამტარი პოლიმერული მასალები, მ. რჩება ძირითად მასალად სინათლის ღიოზებისათვის, ვინაიდან პოლიმერებისაგან განსხვავებით ის პრაქტიკულად არ ძველდება და არ იწვის. მ., როგორც საშენი მასალის, ძირითად თვისებად ითვლება მისი ოპტიკური მახასიათებლები, რაც დაკავშირებულია ქიმიურ შემადგენლობასთან, სტრუქტურასთან, ზედაპირების მახასიათებლებთან და ასევე დამატებითი დამფარავი ფირების თვისებებთან. ამასთან, ყველაზე ძირითადად ითვლება სინათლის ოპტიკური დიფრაქციის გარდატეხის, გამტარობის, არეკვლისა და შთანთქმის მახასიათებლები და ასევე ფერადოვნება. იმისათვის, რომ მ. მივცეთ სასურველი ფერი, შემადგენლობაში ამატებენ მეტალის ჟანგულებს, მაგ., რკინის ჟანგი მას აძლევს ცისფერ ფერს, ურანის ჟანგი – ღია ყვითელს, ნიკელი – ყავისფერს მ. უმთავრეს თვისებად ითვლება მის მიერ სინათლის გატარების უნარი. ეს თვისება ხასიათდება შუქგამტარობის კოეფიციენტით τ , რომელიც ტოლია მინაში გამავალი F_t და მასზე დაცემული F_i სინათლის ნაკადების ფარდობის

– $\tau = F_t/F_i$. შუქგამტარობის კოეფიციენტი პირდაპირაა დამოკიდებული მ. ზედაპირის ამრეკლავი და შთანთქმელი თვისებისა, ამიტომ თეორიულად იდეალურ მ. კი არ შეუძლია გაატაროს სინათლის 92%-ზე მეტი, ვინაიდან მისი ორივე ზედაპირი აირეკლავს სინათლის სხივების მინიმუმ 8%-ს. მ. ბუნებრივ დაშლას სჭირდება დაახლოებით 1 მილიონი წელი. ის არის ერთ-ერთი იმ ცოტადენი მასალათაგან, რომლებიც გადამუშავების შემდეგ 100 პროცენტით ინარჩუნებს ხარისხს. მ. წარმოადგენს ამორფულ (კრისტალური აგებულების არმქონე) მასალას, რაც ნიშნავს იმას, რომ თუ ცხელ შუშას სწრაფად გავაცივებთ, ის არ გამყარდება. როცა მ. ტყდება, ზხარი მოძრაობს 4828 კმ/სთ სიჩქარით. ყველაზე სქელი მ. გამოყენებულია სიდნეის (ავსტრალია) აკვარიუმში. მისი სისქეა 26 სმ, ხოლო ეკრანის ზომებია 7×4 მ. თუმცა უფრო დიდი აკვარიუმებისათვის გამოიყენება პანელები აკრილისაგან. ყველაზე დიდი აკრილის პანელი, რომელიც შესულია გინესის რეკორდების წიგნში არის დუბაის აკვარიუმში და მისი ზომებია 8×32 მ., სისქე 75 სმ. მ. სიმტკიცეს ძალიან ამცირებს ნაკაწრები, რაზედაცაა დაფუძნებული მისი დაჭრა ალმასით. სიმტკიცე კუმშვაზე დიდი აქვს – 900-1000 მპა, ე.ი. თითქმის ისეთივე, როგორც ფოლადსა და თუჯს. მ. სამშობლოდ ითვლება არაბული სამყარო, კერძოდ ეგვიპტე, სადაც მ. დამზადება დაიწყო 5000 წლის წინ. არსებობს მინის მრავალი სახეობა: ამნები, აპლანატური, ამოხნეჩილი, აფსკური, აქრომატული, ბარიუმიანი, ბორ-სილიკატური, ბოჭკოვანი, ბოჰემიის, ბროლის, ბრტყელჩაზნეჩილი, გამადიდებელი, გაუმჭვირი, გახეხილი, დაარმირებული, დაბურული, დარტყმამდეგი, დაფუჭვილი,

დაყუჩებული, ერთნახევრიანი, ვულკანური, ზეთსაზომი, თეთრი, თხევადი, კალიუმის, კარის, კვარცის, კირის, კრიოლითის, ლალის, ლურჯი, მარმარილოსებრი, მიხეხილი, მოჯავშნული, მქრქალი, მწვანე, მხატვრული, ნაბერი, ნაზოლიანი, ნალუნი, ნახევრად თეთრი, ოპალის, ოპტიკური, ორგანული, ორმაგი, ორმხრივამოზნეპილი, პრიზმული, რძისფერი, საავიაციო, საათის, საბოთლე, საკონტროლო, სამშენებლო, სარკის, სასაგნო, საჩუქურთმო, საჭვრეტი, საჭურჭლე, სახიანი, სმარტ-მინა, სოდა-პოტაშის, სხმული, ტალღოვანი, ტყვიაშეუღწევი, ტყვიანი, უბრალო, უვიოლური, უმტვრევი, უნამსხვრევო, უჯრედოვანი, ფანჯრის, ფასონური, ფერადი, ფილიგრანული, ფურცლოვანი, ქარსარიდი, ქაფმინა, შეფერილი, შრეული, შუქგამბნევი, ჩაზნექილი, ცალმაგი, მნელდნობადი, წახნაგოვანი, წნეხილი, წყალმაჩვენებელი, წყალსაზომის, ჭირხლისებრი, ხსნადი და სხვ.

მინა არამსხვრევადი – ორფენიანი მ., რომლის ფენებს შორის მოთავსებულია პოლიმერული ფირი. გამოგონებული იქნა 1903 წელს ფრანგი მეცნიერის ედუარდ ბენედიქტუსის მიერ. გამოიყენება ავტომატური საქარე მინად, აგრეთვე მშენებლობაში ვიტრინებისა და ვიტრაჟების მოსაწყობად.

მინა აფსკური – მოქნილი, თხელი (სისქე 10-200 მკმ) ბრტყელი მინა, რომლის მექანიკური სიმტკიცე რამდენჯერმე აჭარბებს მასიური სილიკატური მინის სიმკვრივეს. გამოირჩევა მაღალი თბომდეგობითა და შუქგამტარობით. მიიღება თხევადი მინის მასის გამოწელებით (ლენტის სახით) ზევიდან ქვევით მაფორმირებელი მოწყობილობის მეშვეობით. გამოიყენება ელექტროსაიზოლაციო და მაღალტემპერატურული ქაღალდის, მაღალხარისხოვანი კონდენსატორების, მიკროსკოპის საფარის დასამზადებლად და სხვ.

მინა დაარმირებული – მინის სახეობა, რომელიც მიიღება გამდნარ მინის მასაში ქრომირებული მავთულის ბადის ჩაწნეხით. ბადე იჭერს მინის ნატეხებს დაზიანების დროს (ნახ. 1). ლამინირებულ მინას ამტკიცებენ იმ ელასტიკური, პოლიმერული აფსკის საშუალებით, რომელიც იწნეხება მინის ფენებს შორის. ასეთ მინას, უწოდებენ "ტრიპლექსს". მსგავსი კომპოზიტური ფურცლოვანი მასალა, შედგენილი 3-4 ფენა განმტკიცებული მინისა და 2-3 ფენა პოლიმერული აფსკისაგან, მინას ხდის ტყვიაგამტარს.

ნახ. 1

მინა დამცავი – გამოირჩევა მაღალი სიმტკიცით. დამტვრევის დროს ასეთი მინა იმსხვრევა წვრილი (5-10 მმ) კუბის ფორმის ნატეხებად, რომლებიც ადამიანისათვის უვნებელია.

მინა დარტყმადევი – დამცავი მინა, რომელიც უძლებს თავისუფლად ვარდნილი სხეულის მრავალჯერად დარტყმას ნორმირებული მაჩვენებლით.

მინა თბოიზოლაციური – მინის სახეობა, რომელიც ჩვეულებრივისაგან გამოირჩევა იმით, რომ შიგა მხრიდან დაფარულია თხელი სპეციალური აფსკით, რომელიც ამცირებს სითბოს კარგვას სპექტრის ინფრაწითელი სხივების არეკვლით და უკან შენობაში დაბრუნებით. ასეთი მინების სინათლეგამტარობაა 72-79%.

მინა თხევადი – კალიუმის ან ნატრიუმის სილიკატი. მშენებლობაში ძირითადად გამოიყენება ნატრიუმის მ. თ. ის მხოლოდ ჰაერზე მაგრდება ნახშირორჟანგის ზემოქმედებით. გამოიყენება

მჟავამდეგი ცემენტის მისაღებად, ცეცხლდამცავი საღებავებისა და საგოზავებისათვის, გრუნტების გასამაგრებლად (სილიკატიზაცია), ბუნებრივი ქვის მასალების დასაცავად და სხვ.

მინა ლამინირებული – იხ. ტრიპლექსი.

მინა მოჯავშნილი – მაღალი სიმტკიცის ტყვიაგაუმტარი მინა, რომლის მისაღებად რამდენიმე ფენა მინას ერთმანეთზე აწყობენ და მათ შორის ათავსებენ სპეციალურ პოლიმერულ ფირს. ამის შემდეგ მას აცხელებენ ღუმელში და ატარებენ დაზგაზე დიდი წნევის ქვეშ.

მინა მქრქალი – გაუმჭვირი მინა ხორკლიანი ზედაპირით.

მინა მხატვრული – შესანიშნავი დეკორატიული თვისებების მქონე ნაკეთობების განსაკუთრებული ჯგუფი, გაერთიანებული ტერმინის "მხატვრული მინა" ქვეშ. მასში შედის ნაკეთობების ფართო ასორტიმენტი გამოყენებული მშენებლობაში, არქიტექტურასა და ქანდაკებაში: დეკორატიული მოსაპირკეთებელი მასალები (ფილები, ფურცლოვანი მინა), შენობის დეკორატიული ელემენტები (ლავგარდანი, სვეტის დეტალები, სავენტილაციო ცხაური, ბალიასინა, ბალიუსტრადა და სხვ.), ვიტრაჟები ფერადი მინით, საზოგადოებრივი შენობების ინტერიერის არქიტექტურულ-დეკორატიული გაფორმების ელემენტები (ბარელიეფები, მონუმენტური ფიალები, სანათურები, ბრები, ბროლის გასანათებელი არმატურა და სხვ.).

მინა ნაწრთობი – მინა, მრავალჯერ აცხელებული წრთობის ტემპერატურამდე (540-560°C), შემდეგ კი სწრაფად და თანაბრად გაცივებული ჰაერით.

მინა ოპტიკური – მაღალი გამჭვირვალობის ერთგვაროვანი ქიმიურად მდგრადი მინა. მზადდება ზუსტად მოცემული ოპტიკური თვისებებით – გარდატეხის მაჩვენებელი (1,4-დან 2,04-მდე), დისპერსიის კოეფიციენტი (70-დან 78-მდე), რომელთა შეთავსებითაც ოპტიკური მინა შეიძლება დაიყოს კრონებად (მცირე გარდატეხა და მომატებული დისპერსია) და ფლინტებად (საპირისპირო თვისებებით). მ. ო. გამოიყენება ოპტიკური ინსტრუმენტებისა და ხელსაწყოების დასამზადებლად.

მინა ორგანული – გამჭვირვალე მყიფე მასალა, რომელიც მიიღება შუშაწარმომქმნელი კომპონენტების (კაჟის, ბორის, ალუმინის, ფოსფორის, ტიტანისა და სხვ. ჟანგეულები) და ზოგიერთი ლითონის (ლითიუმი, კალიუმი, ნატრიუმი, კალციუმი, მაგნიუმი, ტყვია და სხვ.) შენადნობების გაცივებით. შუშაწარმომქმნელი კომპონენტების ტიპის მიხედვით განასხვავებენ სილიკატურ, ბორატულ, ბოროსილიკატურ, ალუმინსილიკატურ, ბორალუმინსილიკატურ და სხვ. ორგანულ მინებს. იმის გამო, რომ მ. ო. შეიძლება მივანიჭოთ სხვადასხვა თვისებები ოპტიკური, მექანიკური, თერმული, ქიმიური და სხვ., ამიტომ ის ფართოდ გამოიყენება მშენებლობაში, მრეწველობაში, ტექნიკაში, დეკორატიულ ხელოვნებასა და სხვ.

მინა პირექსი – სილიკატური მინა კაჟმიწისა და ბორის ანჰიდრიდის მაღალი შემცველობით. გამოირჩევა დიდი ქიმიური, მექანიკური და თერმული მედეგობით.

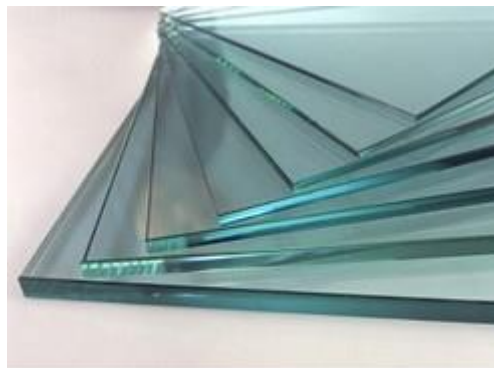
მინა სავიტრინე – მინის სახეობა, რომელიც განსხვავდება საფანჯრე მინისაგან მხოლოდ დიდი ზომებით. გამოიყენება ვიტრინებისა და დიდი შუქლიობების შესამინად სავაჭრო და საზოგადოებრივ შენობებში. გამოდის ჩვეულებრივი და გაპრიალებული ზედაპირით.

მინა სავიტრინე გაპრიალებული – ნაწრობი მინა, რომელიც გამოიყენება პირველი კლასისა და უნიკალური დანიშნულების შენობებში. დამზადებისას აწარმოებენ მის განმტკიცებას წრთობით (სტალინიტი) ან ამზადებენ მრავალმრიანს (ტრიპლექსი) ერთი ან რამდენიმე ორგანული შრით. გამოიყენება ვიტრინების, ვიტრაჟების, ავტომობილების, თვითმფრინავების, რკინიგზის ტრანსპორტის, გემების შესამინად და სხვა მიზნით. ახასიათებს მაღალი სიმტკიცე და დარტყმამდეგობა.

მინა სარკის – გამჭვირვალე ფურცლოვანი მაღალხარისხოვანი გაპრიალებული მინა სისქით 1,6 მმ-მდე, რომლის ზედაპირი დაფარულია გამდნარი კალით. ძირითადად გამოიყენება ავეჯის წარმოებაში.

მინა სითბოდამცავი (მზედამცავი) – ასრულებს უკუფუნქციას, ის აირეკლავს დაცემულ სხივურ ენერგიას და არ უშვებს მას შენობაში, ეს მიიღწევა მინაზე ლითონის ძალიან თხელი ფენის დატანით, რომელიც მუშაობს, როგორც სარკე. მ.ს. განსაკუთრებული სახეობაა ფოტოქრომული მინა, რომელიც უზრუნველყოფს შენობაში სითბოს შესვლის ავტომატურ რეგულირებას. მზის სხივების მოქმედებით ის მუქდება, რადიაციის შემცირებისას კი სინათლეგამტარობას აღიდგენს.

მინა სილიკატური – მინა, რომელიც მიიღება კვარცის ქვიშის, ცარცის, სოდისა და სხვა კომპონენტებისაგან (ნახ. 1. სილიკატური მინა). გამჭვირვალობა და ნებისმიერ ფერად შეღებვის უნარი, მაღალი ქიმიური მედეგობა, დიდი სიმტკიცე და სიმაგრე, ელექტროიზოლაციური და სხვა დადებითი თვისება, მ.ს. ხდის შეუცვლელ მასალად. იყენებენ

ნახ. 1

არა მარტო შექცამტარ კონსტრუქციებში (ფანჯარა, ვიტრაჟი, მაშუქი), არამედ როგორც მოსაპირკეთებელ და კონსტრუქციულ მასალას. თანამედროვე მშენებლობაში მაღლივ შენობებს ხშირად აქვს გაუმჯობესებული დეკორატიული, სინათლემრეკლი და თბოდამცავი მინისაგან დამზადებული ფასადები. გარდა ამისა, მინისაგან მზადდება სხვადასხვა ნაკეთობა (ბლოკი, მილი, პროფილი), ეფექტური თბოიზოლაციო მასალები (ქაფმინა, მინის ბამბა), მინაბოჭკო და მინაქსოვილი. სიმკვრივე დამოკიდებულია ქიმიურ შედგენილობაზე და ჩვეულებრივი სამშენებლო მინისათვის შეადგენს 2400-

2600 კგ/მ³-ს. ფორიანობა და წყალშთანთქმა პრაქტიკულად ნულის ტოლი აქვს. სიმაგრე მოოსის სკალით შეადგენს 5-7-ს. ქიმიური მედეგობა, მ.ს. ერთ-ერთი უნიკალური თვისებაა. ის კარგად უძლებს წყლის, ტუტეებისა და მჟავების (გარდა მდნობი და ფოსფორის) ზემოქმედებას.

მინა სპეციალური (ფუნქციური) – არა მარტო სინათლეს ატარებს, არამედ ასრულებს სხვა მნიშვნელოვან ფუნქციებს: 1. თბოიზოლაცია ზამთარში და თბოდაცვა ზაფხულში; 2. ბგერაიზოლაცია და ინფორმაციის გაჟონვის დაცვა; 3. მექანიკური დაზიანებებისაგან დაცვა; 4. დეკორატიული ეფექტის შექმნა.

მინა ტყვიაგუმტარი – დამცავი მინა, რომელიც უძლებს ცეცხლსასროლი იარაღის ზემოქმედებას და ეწინააღმდეგება სავნები ელემენტის გამჭოლ გაღწევას მასში.

მინა უვიოლური – მინა, გამორჩეული მაღალი გამჭვირვალობით სპექტრის ულტრაიისფერი ნაწილის მიმართ, რომელიც მნიშვნელოვან წილად შთაინთქმება ჩვეულებრივი მინით. მიიღება სუთა ნედლეულისგან, რომელშიც რკინის ოქსიდების შემცველობა დაყვანილია 0,005 ნაწილამდე. გამოიყენება საავადმყოფოების, სანატორიუმების, ორანჟერეების შესამინად.

მინა უჯრედოვანი (ქაფმინა) – უჯრედოვანი თბოსაიზოლაციო მასალა, მიღებული მინის ფხვნილის შეცხობით ღუმელში და ერთდროული აქაფებით ქაფწარმომქმნელის დამატებით (საშუალო სიმკვრივე 1200 კგ/მ³).

მინა ფანჯრის – უფრო გამჭვირვალე ნაჭიმი ფურცლოვანი მინა გლუვი ზედაპირებით. ძირითადი მოთხოვნები, რომელიც წაყენება ასეთ მინას, შემდეგია: მაღალი შუქგამტარობა (84-87%), საკმარისი მექანიკური სიმტკიცე, მაღალი ქიმიური მედეგობა, ზედაპირების მინიმალური უთანაბრობა, სხვა წარმოშობის ჩანართების არარსებობა. მიეწოდება მომხმარებელს ხის ყუთებში ჩაწყობილი ფურცლების სახით.

მინა ფერადი – დეკორატიული არქიტექტურული მინა, რომლისთვისაც ფერის მიცემა ხდება მინის მასაში საღებრების – ლითონის ოქსიდების შეყვანით. მაგ., NiO ფერავს მინას წითელ-იისფრად, CoO – ლურჯად, Cr₂O₃ – მწვანედ, CuO და FeO – ლურჯ-მწვანედ, Fe₂O₃ – ყვითლად და ა. შ.

მინაბეტონი – მინაბოჭკოთი დაარმირებული ბეტონი. ტერმინი "მინაბეტონი" არის ერთიანი დასახელება მასალების ჯგუფისა, რომელიც წარმატებით გამოიყენება სხვადასხვა სამშენებლო კონსტრუქციების შექმნისთვის. არსებობს მინაბეტონის ნაირსახეობები, როგორიცაა, მაგ., მინით დაარმირებული ბეტონი (მსუბუქი, ელასტიური, დაბალი თბოგამტარობით); ბეტონი თხევადი მინის დანამატით (სწრაფად მყარდება, ტენმედეგია); მინაფიბრობეტონი (ყინვამედეგი); ნახევრადგამჭვირვალე ბეტონი ოპტიკური ბოჭკოებით (მაღალი ღირებულების, გამოიყენება დეკორატიულ კონსტრუქციებში); ბეტონი მინის ნამსხვრევებით (იაფფასიანი, მყავამედეგი, ამცირებს კონსტრუქციის თვთღირებულებასა და წონას) და სხვ. მინაბეტონების გამოყენების სფეროა: მოსაპირკეთებელი პანელები, გისოსები, ღობეები, დამცავი მოაჯირები, ტიხრები, გადახურვები, დეკორატიული ელემენტები, მილები, ხმაურდამცველი ბარიერები, ლავგარდნები, რთული არქიტექტურული ფორმები და სხვ.

მინაბეტონის კონსტრუქციები – სამშენებლო კონსტრუქციები, რომლებიც განკუთვნილია შუქშედწვევადი შემომზღუდავი ელემენტების მოსაწყობად საცხოვრებელ, საზოგადოებრივ და სამრეწველო ნაგებობებში (ტიხრები, სანათურები, კიბის უჯრედები, ლიფტის შახტები და სხვ.). მ. კ. შეიძლება მომზადდეს ქარხანაში (ჩვეულებრივ ეს არის პანელი, რომელიც წარმოადგენს ბეტონის მჭიდვემი მოთავსებულ მინის ბლოკებს) ან შეიძლება აეწყოს მშენებლობაზე (ნახ. 1. მინაბეტონის საკედლე პანელი). მინაბლოკებს შორის ნაკერებში აწყობენ არმატურას, რომელიც ჩაანკერდება ბეტონის სარტყელში.

ნახ. 1

მინაბოჭკო – ბოჭკოს სახეობა, რომელიც მიიღება მინის ნადნობის ფილერიდან გამოწნეხით. ბოჭკოს დიამეტრია 3-10 მკმ. სიგრძე – 20 კმ-მდე, გამოიყენება როგორც მინაპლასტიკის

მარმირებელი კომპონენტი, აგრეთვე როგორც ფუძე რულონური სახურავისა და ჰიდროსაიზოლაციო მასალების წარმოებაში.

მინაბოჭკობეტონი – არაორგანული კომპოზიტური საშენი მასალა, ფიბრობეტონის ნაირსახეობა, რომელიც შედგება ცემენტის მატრიცის, მინის ბოჭკოს, წვრილფრაქციული ქვიშის, პოლიმერის (როგორც წესი, აკრილის), წყლის, განსაზღვრული ზომის მინის ბოჭკოებისა და სპეციალური დანამატებისაგან, რომლებიც მთლიანობაში ქმნიან რთულ სტრუქტურას. წარმოების პროცესში გამოიყენება მასალის დაარმირების ორი მეთოდი: მიმართული და ქაოტური. მიმართულის დროს გამოიყენება ორიენტირებული მინაბოჭკოს არმატურა, ხოლო ქაოტური დაარმირება ხდება დანაწევრებული მინის ბოჭკოების შერევით ცემენტის ხსნარში და შემდეგ გაშხეფებით ზედაპირზე. პორტლანდცემენტზე დამზადებული მ. ფიზიკურ-მექანიკური მახასიათებლები შემდეგია: სიმკვრივე – 1700-2250 კგ/მ³; სიმტკიცე კუმშვაზე – 2515 მპა; სიმტკიცე გაჭიმვაზე – 3,5 მპა; სიმტკიცე ღუნვაზე – 17-19 მპა; ყინვაშემდეგობა – 100 ციკლი; წყალშთანთქმა – 3,5-18,9%; წყალუქონადობა – W6-W20. ყინვაშემდეგობა – F150-F300. მარმირებლად მინის ბოჭკოების გამოყენება (ხისტი ფოლადის არმატურის ნაცვლად), საშუალებას იძლევა დამზადდეს რთული ფორმის კონსტრუქციები და, შესაბამისად, არასტანდარტული არქიტექტურული ფორმები. მ. ახასიათებს მთელი რიგი დადებითი თვისებები, როგორიცაა: ხანგამძლეობა, უწყადობა, ეკოლოგიურობა, ბზარ-, ცეცხლ-, ცვეთა- და კოროზიამდეგობა, მაღალი დარტყმითი სიმტკიცე (10-15-ჯერ აჭარბებს კლასიკურ რკინაბეტონს), დაბალი წყალუქონადობა და შეკლების დეფორმაციები, მაღალი სიმტკიცე გაჭიმვისა და ღუნვის დეფორმაციებისას, ჭრადობა, ბურღვადობა, მედეგობა ქიმიურად აგრესიული გარემოს მიმართ და სხვ. მინაბოჭკოსაგან დამზადებული ელემენტების სიმტკიცე მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული, რომელთაგან გამოვეყთ დაარმირების პროცენტი, დამარმირებელი ბოჭკოების სიგრძე, დაარმირების მიმართულება, დამზადების ტექნოლოგია და სხვ. უარყოფით თვისებად ითვლება ის, რომ დამზადებული კონსტრუქციის სიმტკიცე ექსპლუატაციის პირველ 2-3 წელიწადს კლებულობს, შემდეგ კი ხდება სტაბილიზაცია, თუმცა მინაბოჭკობეტონის საწყისი სიმტკიცე იმდენად მაღალია, რომ 2-3 წლის ექსპლუატაციის შემდეგაც დარჩენილი სიმტკიცე სრულიად საკმარისია კონსტრუქციის ნორმალური მუშაობისათვის. დანიშნულების მიხედვით მ. არსებობს: კონსტრუქციული, ჰიდროსაიზოლაციო, დეკორატიული და სპეციალური. მის სახეობას განაპირობებს მოკლე- და გრძელბოჭკოვანი მინის არმატურის ელემენტების კომბინაცია და დამზადების ტექნოლოგია. მშენებლობაში მინაბოჭკობეტონის გამოყენების სფეროებია: სივრცითი თხელკედლიანი კონსტრუქციები, მრავალსართულიანი ბინათმშენებლობა, სააგარაკე მშენებლობა, შენობების რეკონსტრუქცია და აღდგენა-გამლიერება, მოპირკეთების სამუშაოები, იატაკები, საკედლე პანელები, ვენტილირებადი ფასადები, რელიეფური ცოკოლის ფილები, სენდვიჩ-პანელები, ბგერადამცავი ეკრანები, ყალიბები, დიდი დიამეტრის მილები, სადრენაჟო სისტემები და სხვ. მინაბოჭკობეტონი XXI საუკუნის ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო და უნივერსალური საშენი მასალაა.

მინაბოჭკოვანა – კომპოზიტი, რომელიც შედგება სინთეზური ფისისა (შემკვრელი) და მინაბოჭკოსგან (შემავსებელი). შემავსებლად გამოიყენება უწყვეტი ან მოკლე მინაბოჭკოები. მინაბოჭკოს სიმტკიცე მატულობს მისი დიამეტრის შემცირებით (სქელ კვეთებში ბზარების გაჩენისა და მასალის არაერთგვაროვნობის გავლენის შედეგად). მინაბოჭკოს თვისებები დამოკიდებულია აგრეთვე მის შემადგენლობაში ტუტეების არსებობაზე; ყველაზე საუკეთესოა უტუტო ალუმინბორსილიკატური შედგენილობის მინაბოჭკო. ორიენტირებულ

მ. აქვს გრძელი ბოჭკოები განლაგებული ელემენტის სიგრძის მიმართულებით ცალკეული კონის სახით და შეწებებული ერთმანეთთან შემკვრელით, რაც უზრუნველყოფს მინაპლასტიკის მაღალ სიმტკიცეს, ხოლო არაორიენტირებული მ. შემავსებლად შეიცავს მოკლე ბოჭკოებს, რაც საშუალებას იძლევა დაიწნეხოს რთული ფორმის დეტალები ლითონის არმატურით. ასეთი მასალა თვისებებით უახლოვდება იზოტროპიულს. მ. ნაკეთობებს მუშაობა შეუძლიათ -60 -დან $+200^{\circ}\text{C}$ ტემპერატურის ზღვრებში, აგრეთვე ტროპიკულ პირობებში. დაძველების კოეფიციენტი ორი წლის განმავლობაში შეადგენს $K = 0,5-0,7$. მ. გამოიყენება სამშენებლო ფილების, ძალური ელექტროტექნიკური დეტალების, ხელსაწყოების კორპუსების, ავტომობილისა და ნავის კორპუსების დასამზადებლად და სხვ.

მინაბოჭკოვანი ფილა – მინის ბოჭკოს სახურავის იზოლაცია, რომელიც შედგება არაორგანული მინის ბოჭკოებისგან და ფორმირებულია მაგარ ფილებად შემკვრელი ფენის საშუალებით. ფილის ზედა ზედაპირი მოპირკეთებულია ასფალტითა და მინის ბოჭკოთი გაძლიერებული კრაფტით.

მინადული – მყარი დანალექი, რომელიც წარმოიქმნება ორთქლის ქვების მიღების, წყლის ეკონომიზაციის, ორთქლის გადამეტახურებლების, საორთქლებლებისა და სხვა თბოგადამცემი აპარატების შიგა კედლებზე, როცა ამ მოწყობილობებში ხდება რომელიმე მარილის შემცველი წყლის აორთქლება ან გაცხელება. მ. ძალიან თხელი შრეც დიდ თერმულ წინააღმდეგობას ქმნის და იწვევს დანადგარების სახიფათო გადამეტხურებას. მ. აცილებენ მექანიკური და ქიმიური ხერხებით.

მინაელასტი – რულონური დნობადი საბურთულე და ჰიდროსაიზოლაციო მასალა (ნახ. 1). გამოიყენება სხვადასხვა დანიშნულების შენობების საბურთულე ხალიჩის მოსაწყობად, აგრეთვე საძირკვლების, ხიდების, გვირაბების ჰიდროსაიზოლაციოდ. ინარჩუნებს ელასტიკურობას -25°C , თბომდეგობას კი $+100^{\circ}\text{C}$ ტემპერატურამდე. შედგება არალპობადი საფუძვლისა (მინის ტილო, კომბინირებული ქსოვილი, მინის ქსოვილი, პოლიესთერი) და ზედაპირზე ორმხრივად დატანილი მოდიფიცირებული პოლიმერ-ბიტუმის შემკვრელისაგან. მონტაჟის დროს დნება პროპანის ან დიზელის სანთურით (ნახ. 2) და მჭიდროდ ეწებება ჰორიზონტალურ, დახრილ და ვერტიკალურ ზედაპირებს, რომლებიც დამზადებულია უწყვი მასალისაგან (ცემენტ-ქვიშის მოჭიმვა, მინერალური ბამბის გამათბუნებელი და სხვ.).

ნახ. 1

ნახ. 2

მინაიზოლი – რულონური ჰიდროსაიზოლაციო მასალა. მიიღება მინის საფუძველზე დამზადებული ტილოს ორივე მხრიდან რეზინბიტუმის დატანით; სისქე – 2 მმ, 1 მ^2 -ის მასა – 2 კგ. ინარჩუნებს თვისებებს -10 -დან $+85^{\circ}\text{C}$ ტემპერატურის ფარგლებში.

მინაკაჟადზიტი – მინაკრისტალური დეკორატიული ფილები კედლების შიგა და გარე მოპირკეთებისათვის.

მინამაგნეზიტი ფურცელი (მაგნეზიტი, მინამაგნეზიტი, მაგნეზიტი ფილა, ცემენტ-მაგნეზიტი ფილა, სამშენებლო ფილა) – სამშენებლო-მოსაპირკეთებელი ფურცლოვანი მასალამაგნეზიურ შემკვრელზე. მის შემადგენლობაში შედის: კაუსტიკური მაგნეზიტი, მაგნიუმის ქლორიდი, აფუებული პერლიტი და მინაქსოვილი (მაარმირებელი). შესაძლებელია მაარმირებლად ბოჭკოების გამოყენებაც. მ.ფ. ძირითადი უპირატესობაა მაღალი ცეცხლმდეგობა და ცეცხლგამძლეობა. ფურცლის სისქეა 3, 6, 8, 10, 12 მმ, ზომები – 1220×2440 მმ; სიმკვრივე – 750-1200 კგ/მ³. მონტაჟის პირობები ისეთივე აქვს, როგორც თაბაშირმუყას ფილებს, კარგად ექვემდებარება მექანიკურ დამუშავებას. გამოიყენება კედლების შიდა ზედაპირების შესამოსად, ტიხრების დასამზადებლად, შეკიდული ჭერებისა და იატაკების მოსაწყობად და სხვ. ძირითადი მწარმოებელია ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა, კანადა და ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნები.

მინამარმარილო – მარბლიტის სახესხვაობა ფილების სახით, რომელიც დამზადებულია ჩამქრალი მინისაგან ერთნაირი ან მარმარილოს შეფერილობით. ფილის ზომებია: 500×500, 400×400, 400×300, 300×200, 250×140, 200×200, 150×150 მმ სისქით 8 და 10 მმ. პირითი ზედაპირი – ნაჭედი, ზურგის – დაღარული. ნაწიბურები ემორჩილება ჩამოჭრას. მცირე ზომის ფილები გამოდის გაპრიალებული ზედაპირითა და ოვალური ნაწიბურებით. გამოიყენება კედლების დეკორატიულ-დამცავი მოპირკეთებისათვის შენობების შიგნით, აგრეთვე იატაკებისათვის მაღალი სანიტარულ-ჰიგიენური და ესთეტიკური მოთხოვნებით. ფილების დაგება ხდება 150 და მეტი მარკის პოლიმერული ცემენტის ხსნარით.

მინანქარი – იხ. ემალი.

მინაპაკეტი – სამშენებლო ნაკეთობა, რომელიც წარმოადგენს პერიმეტრზე ჩარჩოთი (მჭიდრით) ჰერმეტიკულად შეერთებულ ორ ან მეტ მინის ფურცელს (ნახ. 1). მინებს შორის წარმოქმნილ სივრცეს ავსებენ გამომშრალი ჰაერით, რაც გამოირიცხავს მათ დაორთქვლას ან კონდენსატის წარმოქმნას. მ. იყენებენ შენობა-ნაგებობების შუქდიოზების შესამინად (ორმაგ ჩარჩოში ორმაგი შემინვის ნაცვლად). დამზადების ხერხებისა და კონსტრუქციული თავისებურებების თვალსაზრისით მზადდება დაწებებული, ნარჩილი და შენადული. ნარჩილ მინაპაკეტებში განიცდის ჩარჩოდ გამოიყენება ტყვიის შენადნობისგან დამზადებული ლარტყა (ზოლი), რომელიც ჩაისმება მ. კონტურის გასწვრივ და მიერჩილება ორივე მინას მაღალ ტემპერატურაზე სარჩილავის გამოყენებით, ხოლო შენადულ მ. ხდება კონტურის (კიდეების) გაცხელება მაღალ ტემპერატურაზე და შემდეგში მინის მასის ფორმირება და შედუღება. პრაქტიკაში ყველაზე მეტადაა გავრცელებული ორფენიანი დაწებებული მინაპაკეტი, რომელთა დასამზადებლად გამოიყენება ალუმინის ლარტყა, რომლის საშუალებითაც კონტურზე ეწებება მინები და ამგვარად მიიღება ჩაკეტილი კოლოფისმაგვარი კონსტრუქცია. ლარტყა უზრუნველყოფს მინებს შორის საჭირო დაშორებას და ნაკეთობის საერთო სიხისტეს. მინებსა და ჩარჩოს შორის წარმოქმნილი ტემპერატურული დეფორმაციები კომპენსირდება დასაწებებელი ელასტიკური მასით (ტიოკოლი) ან პლასტიკური მასტიკებით, რაც უზრუნველყოფს კონსტრუქციის ხანმდეგობას. დასაწებებლად გამოიყენება ისეთი მასალები, რომლებიც ექსპლუატაციის პირობებში ხანგრძლივად ინარჩუნებენ ელასტიკურობას, აქვთ კარგი ადჰეზიური თვისებები მინისა და ჩარჩოს მასალის მიმართ, არ ატარებენ ორთქლსა და ჰაერს და მედეგი არიან მზის სხივებისა და ტემპერატურის მიმართ. მასა უნდა იყოს დენადი და კარგად ავსებდეს ღრეჩოებს

მინასა და ჩარჩოს შორის, ჰქონდეს ვულკანიზაციის თვისება და გამკვრივებისას არ გამოყოფდეს აქროლად ნივთიერებებს. ჩარჩოს ლარტყაში იყრება ტენის გამწოვი ნივთიერება (სილიკოგელი), რომელიც ლარტყის შიგა არსებული ნასვრეტებიდან უზრუნველყოფს პაკეტში მოხვედრილი ზედმეტი ტენის შთანთქმას, რაც გამოიცხავს მ. დაორთქლას შიგა მხრიდან. მ. დამზადების ტექნოლოგიური ციკლი შედგება შემდეგი ძირითადი ოპერაციებისაგან: მინის დაჭრა, გარეცხვა და გაშრობა; ალუმინის ლარტყის პროფილების დაჭრა და მათი ზედაპირების გასუფთავება ცხიმისაგან; ალუმინის ლარტყის დაჭრილი პროფილების გავსება სილიკოგელის ტენმშთანთქავი ფხვნილით და ჩარჩოების აწყობა პლასტმასის სპეციალური კეთხედების ("კლიფსების") გამოყენებით; პაკეტის აწყობა მინებისა და გამზადებული ალუმინის ლარტყის ჩარჩოების საშუალებით; მ. კონტურის შევსება ტიოკოლის ჰერმეტიკის გამოყენებით; ტიოკოლის ჰერმეტიკის ვულკანიზაცია ბუნებრივ პირობებში ან თერმოკამერაში 60°C ტემპერატურაზე. ტიოკოლის ჰერმეტიკის მომზადება წარმოებს საამქროში თეთრი (კომპონენტი A) და შავი (კომპონენტი B) მასების შერევით, თანაფარდობით 10:1. ბუნებრივ პირობებში მასის გამყარებისათვის საკმარისია 2 საათი. მინაპლასტიკის თბოიზოლაცია პროპორციულ დამოკიდებულებაშია მის სისქესთან. პრაქტიკაში ძირითადად გამოიყენება 20-24 მმ სისქის მ., რომელიც შედგება ორი ფენა 4 მმ სისქის მინებისა და 12-16 მმ სისქის ალუმინის ლარტყისაგან. იშვიათად ხმარობენ 6 და 9 მმ სისქის ლარტყებსაც. პრაქტიკული გამოცდილებიდან გამომდინარე, 20 მმ სისქის პაკეტის (მინების სისქით $4 + 4$ მმ) ზედაპირის მაქსიმალური ფართობი მიზანშეწონილია არ აღემატებოდეს 4 მ^2 -ს, ხოლო თუ პაკეტში ერთი ფენა მინის სისქეა 6 მმ, მაშინ – 6 მ^2 -ს. მინაპაკეტების ტრანსპორტირება და მონტაჟი ხდება შვეულ მდგომარეობაში სპეციალური საფენების, სტელაჟებისა და ვაკუუმური სამარჯვების გამოყენებით. ჰერმეტიზაციადარღვეული მ. ექსპლუატაციისათვის უვარგისია.

ნახ. 1

მინაპლასტიკი (მინაკომპოზიტი) – პლასტმასის ნაირსახეობა, რომელიც შედგება შემკვრელისა და მარმირებლისაგან. შემკვრელად ძირითადად თერმორეაქტიული ფისები (პოლიეთერი, ეპოქსიდი, ფენოლფორმალდეჰიდი) გამოიყენება, ხოლო მარმირებლად – მინის ბოჭკო, მინის ძაფი, მინის ქსოვილი, კვარცის ბოჭკო. გვხვდება გამჭვირვალე და გაუმჭვირი სახით. სიმტკიცე – 1500-1900 კგ/მ³. მიეკუთვნება ძნელად წვადი მასალების ჯგუფს.

ნახ. 1

სამშენებლო კონსტრუქციების დასამზადებლად არსებობს სამი ტიპის: უწყვეტი მინის ბოჭკოთი, ქაოსურად განლაგებული დანაწევრებული მინაბოჭკოთი და მინის ბოჭკოსაგან დამზადებული უხეში ტილოთი დაარმირებული ("გლაკრეზიტი"). მშენებლობაში განსაკუთრებით გავრცელებულია მინის ბოჭკოთი დაარმირებული პოლიეთერული მ. მისგან ამზადებენ კარისა და ფანჯრის პროფილებს, სამფენოვან ფილებს და პანელებს, საკედლე ბლოკებს, კიბის სახელურებს, ბრტყელ და ტალღოვან ფურცლებს (ნახ. 1), ელექტრობის

არგამტარ კიბეებს, დიდი წნევის მიღებს; აგრეთვე წყლის ნავეებს, კანოებს, ტელეფონის (ტაქსოფონის) კაბინებს, მყარ საწვავზე მომუშავე რაკეტის ძრავის კორპუსებს, მსუბუქი ავტომობილების ძარასა და სხვ. მ. შეიძლება მიეცეს ნებისმიერი ფორმა, ფერი და სისქე. მინაპლასტიკის ინგლისური სახელია „ფიბერგლასი“ (fiberglass – აშშ-ში და fibreglass – გაერთიანებულ სამეფოში).

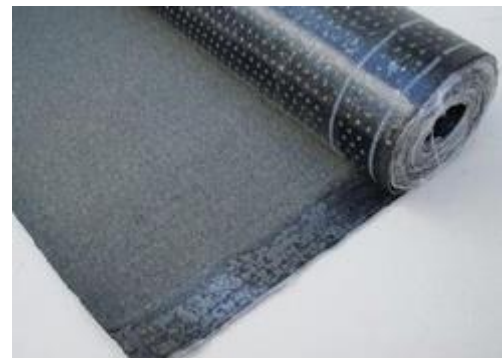
მინაპროფილი – კოლოფისებრი ან შველერის კვეთის გრძელზომიანი (5 მ) უფერო ან ფერადი, დაარმატურებული ან არადაარმატურებული, გლუვი, მოხატული ან დაღარული პროფილი. გამოიყენება მზიდი კედლების, ტიხრებისა და გამჭვირვალე სახურავებისათვის, საგამოფენო და სპორტულ ნაგებობებში.

მინაპროფილიტი – სხვადასხვა პროფილის მინისაგან შემდგარი მსხვილგაბარიტიანი სამშენებლო ნაკეთობა. მზადდება უწყვეტი გაგლინვის მეთოდით დაარმირებული და არადაარმირებული, უფერო და შეღებილი მინისაგან. განივკვეთის ფორმის მიხედვით განასხვავებენ ტალღოვან, ყუთისებრ, შველერისებრ, კუთხოვანისებრ, ტრაპეციულ და სხვ. მ. გამოიყენება შენობა-ნაგებობების შუქშედწევადი შემომზღუდავი კონსტრუქციების მოსაწყობად.

მინარევი – 1. ქიმიური ელემენტი გადასული შენადნობის შემადგენლობაში მისი წარმოების პროცესში, როგორც ტექნოლოგიური დანამატი ან შიხტურ მასალაში არსებული. მაგ., ფოლადში მინარევების დასაშვები ზღვრებია: $Mn \leq 0,8\%$, $Si \leq 0,4\%$, $Cr \leq 0,3\%$, $Mo \leq 0,10\%$, $W \leq 0,2\%$, $P \leq 0,025-0,040\%$, $S \leq 0,015-0,050\%$; 2. ერთი ნივთიერება შერეული მეორეში. მინარევი შეიძლება იყოს ადვილდნობადი, აირადი, არალითონური, ლითონური, მექანიკური, მსუბუქი, ქვიშოვანი, ძნელდნობადი და სხვ.

მინარეთი (არაბ. manāra შუქურა) – იხ. საყივარა.

მინარუბეროიდი – რულონური მასალა, რომელიც მიიღება მინაბოქკოვან ტილოზე ბიტუმის შემკვრელის (ბიტუმრეზინის, ბიტუმპოლიმერის) ორმხრივი დატანით. გამოიყენება ბურულის ხალიჩის ზედა და ქვედა ფენებისათვის, აგრეთვე ასაკრავი ჰიდროიზოლაციისათვის. ორივე მხარეს უკეთებენ ქვიშის ხალიჩას. სისქე – 2,5 მმ, სიგანე – 96-100 სმ. მზადდება რულონის სახით (ნახ. 1).

ნახ. 1

მინატექსტოლიტი (მინაპლასტიკი) – მინაქსოვილის

საფუძველზე დამზადებული ტექსტოლიტი, დრეკადი ფენოვანი პლასტიკი, რომელიც მიიღება ეპოქსიდურ და ფენოლფორმალდეჰიდურ ფისებში გაჟღენთილი მინაქსოვილის ცხელი დაწნების მეთოდით. გამოირჩევა მაღალი მექანიკური სიმტკიცით, ატმოსფერული და ქიმიური მედეგობით, მაღალი დიელექტრიკული და ელექტროსაიზოლაციო თვისებებით, აგრესიული გარემოს მიმართ მდგრადობით და სხვ. გამოიყენება დინამიკურ დატვირთვებზე მომუშავე სამშენებლო კონსტრუქციებში, საფანჯრე პროფილებში, ქიმიურად აგრესიული სითხეების შესანახ ტევადობებში, რადი- და ელექტროტექნიკაში, მანქანა-, თვითმფრინავ- და გემთმშენებლობაში, საკვამლე მიღებში, საწნეო კოლექტორებში, ხელსაწყოების კორპუსების დასამზადებლად და სხვ.

მინაფორები – გრანულები, მიღებული გათხევადებული მინის ან ნატრიუმის (კალიუმის) გაცივებული ნაღობის აქაფებით. აქაფებისათვის იყენებენ მინერალურ დანამატებს (ცარცი, დაფქული ქვიშა, ნაცარი). სიმკვრივე 200-300 კგ/მ³. სხვა მჭიდა მასალებთან ერთად გამოიყენება თბოსაიზოლაციო მასალების დასამზადებლად.

მინაშენი – შენობის ნაწილი, განლაგებული კაპიტალური კედლების კონტურის გარეთ. იგი წარმოადგენს დამხმარე ნაგებობას და ძირითად შენობასთან შეიძლება ჰქონდეს ერთი ან რამდენიმე საერთო კაპიტალური კედელი. მ. აგებენ ხის ან აგურისაგან (ნახ. 1), თუმცა შესაძლებელია სხვა მასალების გამოყენებაც.

ნახ. 1

მინაშპალერი – რულონური ცეცხლგამძლე მასალა ტვიფრული მინაბოჭკოს საფუძველზე.

მინბარი – კათედრა მეჩეთში.

მინდა ციხე (ინგლ. Minda Castle) – ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, XII-XIII საუკუნეების ციხესიმაგრე დასავლეთ საქართველოში. მდებარეობს ამბროლაურის მუნიციპალიტეტში, მდ. რიონისა და ლუხუნის შესართავთან, ლუხუნის მარცხენა ნაპირზე, სოფ. წესის ტერიტორიაზე (ნახ. 1. პანორამული ხედი).

XIII-XIV სს-ში მინდა ციხე სამეფო ხელისუფლებას ეკუთვნოდა. იმერეთის მეფე ბაგრატ III-მ (1510-1565 წწ.) ის რაჭის ერისთავს გადასცა. 1769 წ. რაჭის ერისთავის დასჯის შემდეგ იმერეთის მეფე სოლომონ I-მა (1752-1784 წწ.) მინდა ციხე თავის საკუთრებად გამოაცხადა. იმერეთის მეფე სოლომონ II-მ (1789-1810 წწ.) ციხე ცნობილ ქართველ საზოგადო მოღვაწეს სოლომონ ლიონიძეს (1754-1811 წწ.) გადასცა, ხოლო იმერეთის სამეფოს გაუქმების შემდეგ ის რუსეთის ხელისუფლებამ როსტომ ერისთავის შთამომავლებს დაუბრუნა.

იგი რაჭის საერისთავოს მნიშვნელოვანი ციხე იყო. მასზე გადიოდა ონიდან ქვემო რაჭაში და ქვემო სვანეთიდან რაჭაში მიმავალი გზები. შემორჩენილია გალავანი და სამი კოშკი, რომელთაგან დასავლეთისა ცილინდრულია, ჩრდილოეთის და სამხრეთ-აღმოსავლეთისა – ოთხკუთხა. შესასვლელი სამხრეთიდანაა. ციხის აღმოსავლეთით ადრე შუა საუკუნეების მცირე ზომის დაზიანებული ეკლესიაა. ლეგენდის თანახმად, მინდა ციხე თამარ მეფის სურვილით აუგიათ.

ნახ. 1

მინდობილობა – დოკუმენტი, რომლითაც მრწმუნებელი ადასტურებს იმას, რომ მან უფლება მისცა თავის წარმომადგენელს (ნდობით აღჭურვილ პირს) მოახდინოს გარკვეული, დოკუმენტში მითითებული ქმედება მრწმუნებლის სახელით (ანუ თავისი სახელით). დოკუმენტი წერილობითი სახით განსაზღვრული ვადით დგება. მ. მოწმდება მრწმუნებლის ხელის მოწერით და, ჩვეულებრივ, დაწესებულების ბეჭდით.

მინერალი (ლათ. minerale საბადო) – ბუნებრივი ქიმიური ნაერთი ან ელემენტი, რომელიც შედის დედამიწის ქერქის შედგენილობაში. შეიძლება იყოს აირადი, თხევადი და მყარი. მიწის ქერქში მ. არათანაბრადაა განაწილებული. ქიმიური ელემენტები, ბუნების ეს დამოუკიდებელი ერთეულები, მიწის ქერქში განიცდიან გადაადგილებას, მიგრაციას, უერთდებიან ერთმანეთს და ა.შ. მ. შედგება მთის ქანები, მაგმები და სხვა გეოლოგიური სხეულები. დედამიწის ქერქში გავრცელებული მ. – სილიკატები (25%-მდე); ჟანგები და ჰიდროჟანგები (12,5%- მდე); სულფიდური შენაერთები და მათი ანალოგები (14%-მდე); ფოსფატები და მათი ანალოგები (18%-მდე). ცნობილია 2500-ზე მეტი ბუნებრივი მ. სახეობა.

მინერალიზატორი – ნივთიერება (ლითონის ოქსიდები), რომელსაც მცირე რაოდენობით უმატებენ ცემენტის კლინკერის ცეცხლგამძლე ნაკეთობის ნედლეულის ნარევაში, სილიკატურ ნალღობში მინერალწარმოქმნის პროცესის ხელშეწყობისთვის.

მინერალოგია (ფრანგ. mineral მინერალი და l'ogos სიტყვა, გამონათქვამი, თანაფარდობა) – მეცნიერება მინერალების შესახებ, რომელიც შეისწავლის მათი შემადგენლობის ფიზიკური და ქიმიური თვისებების თავისებურებებს და მათ კავშირს სტრუქტურასთან, მინერალების წარმოქმნის კანონზომიერებას და ბუნებაში მათი მოპოვების პირობებსა და პრაქტიკულ გამოყენებას. მ. შედის გეოლოგიურ მეცნიერებათა კომპლექსში.

მინერალური – მინერალებისაგან შემდგარი, მინერალების შემცველი.

მინერალური ბამბა – სინთეზური მინერალური ბოჭკოს იზოლაცია, რომელიც მზადდება ვულკანური წარმოშობის ქანების ან ლუმლის წილისა და სხვა არაორგანული ნივთიერებების დნობითა და შემდეგ გამდნარი მასის ფიზიკურად გარდაქმნით ბოჭკოებად. გამოდის რულონების (ნახ. 1) ან ფილების (ნახ. 2) სახით. გამოიყენება სახურავების, კედლების, იატაკების გასათბუნებლად; აგრეთვე ცხელი წყლის მილების და მისთ. თბოსაიზოლაციოდ.

ნახ. 1

ნახ. 2

მინერალური ბოჭკო – შემკვრელებით ან მათ გარეშე ძირითადად ქანების, წილის ან მინის ბოჭკოებისგან წარმოებული საიზოლაციო მასალა (ნახ. 1. ბაზალტის ქვის ბოჭკო).

ნახ. 1

მინერალური ბოჭკოს საიზოლაციო მასალა – ძირითადი ბოჭკოებით შექმნილი იზოლაცია, რომელიც წარმოებულია ქანების, წილის ან მინისგან, შემკვრელით ან მათ გარეშე.

მინერალური ნედლეული – ბუნებრივი მინერალური სხეულები (სასარგებლო წიაღისეული), აგრეთვე მარილშემცველი რეზერვუარები (ზღვა, ტბა, მიწისზედა წყლები), რომლებიც წარმოადგენს მადანს მრეწველობისათვის საჭირო ლითონებისა და სხვა ქიმიური ელემენტების მისაღებად. მ. ნ. გამოიყენება ენერგეტიკის საჭიროების (ნახშირი, ნავთობი, აირი), მშენებლობის, ქიმიური მრეწველობის, ელექტროტექნიკისათვის და სხვ.

მინერალური ფილა – მაგარი თექის თერმული იზოლაციის მართკუთხა, ბრტყელი ფილა, რომელიც შედგება მინერალური ბოჭკოს თექისგან ან აფუებული შემცვლების უჯრედოვანი მარცვლებისგან.

მინერალური ქეჩა – ქეჩა, რომელიც მიიღება ბიტუმის ემულსიით ან სინთეზური ფისით გაჟღენთილი ზამბის შემკვრივებით. მზადდება 100-200 მარკის რულონების ან 30-60 მმ სისქის ფილების სახით.

მინიმალიზმი (ლათ. minimus უმცირესი) – 1. მოთხოვნათა დაყვანა მინიმუმამდე; 2. ხელოვნებისა და დიზაინის სხვადასხვა ფორმების მიმდინარეობა, სადაც ნამუშევარს შემოცლილი აქვს სტრუქტურული დეტალები მის ყველაზე უმარტივეს ფუნდამენტალურ საწყისებამდე. მინიმალიზმისთვის დამახასიათებელია განდგომა სუბიექტივიზმის, რეპრეზენტაციისა და ილუზიონიზმისაგან. უარყოფენ რა კლასიკურ და ტრადიციული მხატვრულ მასალებს, თავიანთ ნამუშევრებში მინიმალისტები იყენებენ მარტივი გეომეტრიული ფორმისა და ნეიტრალური ფერების, მცირე მოცულობის საწარმოო და ბუნებრივ ობიექტებს. კონცენტრაცია ხდება მხოლოდ თვით ნამუშევარზე და მის განლაგებაზე სივრცეში, ყოველგვარი ქვეტექსტის ან დამატებითი მნიშვნელობის მინიჭების გარეშე. მინიმალისტური ნამუშევრები სამგანზომილებიანი არქიტექტურული სტრუქტურის ფორმას იღებს, უშუალო ზემოქმედებაში გარშემო მყოფ სივრცესთან, შუქთან და მაყურებელთან. ის უარყოფს ყოველგვარ მნიშვნელობასა და ემოციას და მხოლოდ საკუთარ თავს წარმოადგენს.

მინიმალური – ყველაზე ნაკლები, უმცირესი.

მინიმეტრი (ლათ. minimus უმცირესი და ბერძ. métron გაზომვა) – ბერკეტული ისრიანი ხელსაწყო, რომელიც გამოიყენება კალიბრის ხაზოვანი ზომების, მანქანათა დეტალებისა და სხვ. გასაზომად კონტაქტური მეთოდით. გამზომი ღერძი დაკავშირებულია საჩვენებელ ისართან ბერკეტების მეშვეობით. გაზომვითა დიაპაზონია 20-დან 600 მკმ-მდე. ცდომილება შეადგენს 0,5-2,5 მკმ-ს.

მინიმი – მოცულობის ბრიტანული ერთეული. 1M (აშშ) = 59,1938 მმ³; 1M (დიდი ბრიტანეთის) = 61,6119 მმ³.

მინიმუმი (ლათ. minimus უმცირესი) – 1. რაიმესთან შედარებით უმცირესი, უდაბლესი დონე; 2. ექსტრემუმის წერტილი; 3. მათემ. ფუნქციის უმცირესი მნიშვნელობა მის სხვა მნიშვნელობებთან შედარებით მასთან საკმაოდ ახლო წერტილებში.

მინის ზამბა – მასალა, რომელიც შედგება უწესრიგოდ განლაგებული მინის ბოჭკოებისაგან (ნახ. 1). სიმკვრივე – 75-125 კგ/მ³, თბოგამტარობა – 0,04-0,052 ვტ/(მ·კ). მ. ბ. გამოყენების მაქსიმალური ტემპერატურაა 450°C. მისგან

ნახ. 1

ამზადებენ საგებს, ფილებს, ზოლებსა და სხვა ნაკეთობებს, მათ შორის ქსოვილსაც. გამოიყენება გამათბუნებელ საშენ მასალად.

მინის ბლოკი – მინის სამშენებლო ბლოკი, რომელიც მიიღება დაწნეხილი ორი ნახევარბლოკის პერიმეტრზე შედუღებით (ნახ. 1). მზადდება კვადრატული (194×194×98 მმ) და მართკუთხა ფორმის (294×194×98 მმ). შეიძლება იყოს შეუღლებავი და ფერადი. ბლოკის ღირსებაა თბოგამტარობის დაბალი კოეფიციენტი – 0,4-0,45 ვატ/(მ·კ), თითქმის 2-ჯერ ნაკლები, ვიდრე აგურის. მ. ბ. იყენებენ შენობის სინათლეგამტარ ზღუდარებში, კედლებში (ნახ. 2), ლიფტის შახტების შემინვისა და არქიტექტურულ-დეკორატიული მიზნებისათვის.

ნახ. 1

ნახ. 2

მინის ბოჭკო – მრგვალი ან პროფილური კვეთის ბოჭკო; ამზადებენ გამდნარი მინისგან ელემენტარული ბოჭკოების სახით. მ. ბ. ორი სახისაა: უწყვეტი და შტაპელური. ფართოდ გამოიყენება განმამტკიცებელ მასალად მინაპლასტიკებისა და სხვა კომპოზიტური მასალების წარმოებაში, აგრეთვე საფილტრავი მასალის, ელექტროიზოლაციისა და ოპტიკური კაბელის დასამზადებლად.

მინის მილი – მაღალი ქიმიური მედეგობის, გლუვი, გამჭვირვალე პროფილი. წარმატებით ცვლის ლითონის მილს. მისი გამტარობა 5-10%-ით მეტია, ვიდრე იმავე დიამეტრის ფოლადის მილისა. გამოიყენება დაწნევიან, უდაწნეო და ვაკუუმურ მილსადენებში აგრესიული სითხეებისა და აირების, საკვები პროდუქტების, წყლისა და სხვა მასალების ტრანსპორტირებისათვის –50-დან +120°C ტემპერატურის ფარგლებში. მზადდება შიგა დიამეტრით – 40-200 მმ, სიგრძით – 1500-3000 მმ (ინტერვალით 250 მმ), კედლის სისქით – 5-21 მმ. პროდუქციას თან ახლავს თავისი ფურნიტურა (გადამყვანები, სამკაპები, ფასონურები, ჯვარედები და სხვ.). მ. მ. გამოირჩევა მაღალი მექანიკური სიმტკიცით, ქიმიური- და თბომედეგობით.

მინის მოზაიკური ფილა – მცირე (ხშირად კვადრატული) ზომის მოსაპირკეთებელი ფილა, რომელიც მზადდება გაუმჭირი ფერადი მინისგან უწყვეტი გლინვის მეთოდით ზომით 20×20 და 25×25 სმ, სისქით – 5-6 მმ. გამოიყენება შენობა-ნაგებობების გარე და შიგა მოპირკეთებისათვის, აგრეთვე დეკორატიულ-მხატვრული მოზაიკური სამუშაოებისათვის (იხ. სმალტა).

მინის ოპტიკური თვისებები – მინის შუქგამჭვირვალობა, შუქშთანთქმა, შუქარეკვლა და შუქგარდატეხა. ოქსიდური მინის მაღალი შუქგამტარობა სინათლის სხივის გამოსხივების ოპტიკურ დიაპაზონში საფუძველი გახდა მისი შეუცვლელად გამოყენებისა შენობებისა და ტრანსპორტის შემინვისათვის, აგრეთვე გასანათებელი აპარატურის, სანთურების, ნათურების, სარკეების, ოპტიკური და ლაზერული ხელსაწყოების, ტელე-, კინო- და ფოტოტექნიკისა და სხვ. მისთ. დასამზადებლად. სინათლის გატარება, შთანთქმა, გადატეხა, გაბნევა და არეკვლა არის ნივთიერებასთან ელექტრომაგნიტური გამოსხივების ურთიერთქმედების შედეგი. მინაში სხივის გავლის შედეგად ის იშლება სინათლის სპექტრად, რასაც სინათლის დისპერსია ეწოდება. დისპერსია და სხივის გადატეხა მიეკუთვნება განსაზღვრული სიგრძის ტალღებს. მინა განსაზღვრული გადატეხისა და დისპერსიის კოეფიციენტებით არის ოპტიკური მინა (იხ. მინა ოპტიკური), რომელიც გამოირჩევა მაღალი შუქგამტარობით. 10 მმ სისქის ფურცლოვანი მინის შუქგამტარობა შეადგენს 88-90%-ს, შუქშთანთქმა – 0,5-3%-ს (დამოკიდებულია მღებავი კომპონენტების შემცველობაზე), ხოლო არეკვლის კოეფიციენტი – 8-9%-ს. სამშენებლო ფურცლოვანი მინის შუქგამტარობა პირდაპირაა დამოკიდებული მინის ზედაპირის შუქარეკვლასა და შუქშთანთქმაზე. თეორიულად, იდეალურ მინასაც კი არ შეუძლია გაატაროს სინათლის სხივის 92%-ზე მეტი, რადგანაც მინის ორივე ზედაპირი აირეკლავს სინათლის სხივის არანაკლებ 8%-ს.

მინის სამუშაოების დანიშნულება – ბუნებრივი განათებულობა საცხოვრებელ, საზოგადოებრივ, სამრეწველო, სასოფლო-სამეურნეო და სხვა დანიშნულების შენობა-ნაგებობებში, რაც მიიღწევა ფანჯრების, ვიტრინების, ვიტრაჟების, შუქფარების, შემინული ფასადების, მინის სახურავებისა და ა.შ. მოწყობით. შუქგამტარი ღიობის ფართობი მიიღება გაანგარიშებით – ის უნდა აკმაყოფილებდეს ბუნებრივი განათებულობის და სანიტარულ-ჰიგიენურ მოთხოვნებს (დაუშვებელია ზამთარში დიდი რაოდენობით სითბოს დაკარგვა, ზაფხულში კი პირიქით – სათავსების გადახურება ჭარბი მზის სხივებისაგან). ბუნებრივი განათება ეწყობა ისე, რომ მომუშავეებს შეექმნათ კეთილსასურველი სამუშაო პირობები. შენობის დანიშნულებისა და ადგილმდებარეობის კლიმატური პირობების გათვალისწინებით შუქლიობები იმინება ერთ-, ორ- ან სამმაგი მინით, მინაპაკეტებით, მინაბლოკებით ან პროფილური მინით.

მინის საჭრელი ინსტრუმენტები – მინა მყიფე მასალაა სიმაგრით 5-7 ერთეული (მოოსის სკალით), ამიტომ მის დასაჭრელად მიმართავენ ზედაპირის დაკაწრას კვარცით, ტოპაზით, კორუნდით და ალმასით. მათგან ყველაზე გამოყენებადია ბუნებრივი და ხელოვნური ალმასი. ბუნებრივი ალმასის საჭრელ ინსტრუმენტს აქვს მომრგვალებული ფორმა 48 წახნაგით, რომელთაგან 24 გამოიყენება საჭრელად – 12 გრძივი და 12 განივი, რომელთაგან სამუშაოს 90-95% მოდის გრძივ წახნაგებზე. საჭრელი ინსტრუმენტის თავზე დამაგრებული ბუნებრივი ალმასის კრისტალის მასაა 0,02-0,16 კარატი (1 კარატი = 0,2 გ). თანამედროვე მინის დამუშავების მრეწველობაში დაიწყეს ხელოვნური (სინთეზური) ალმასის გამოყენებაც, რომელიც ხარისხით არ ჩამოუვარდება ბუნებრივს და ბევრად იაფია მასზე.

მინის ფიზიკური თვისებები – მინის ძირითად ფიზიკურ თვისებებში შედის: სიმკვრივე, სიმტკიცე, სიმაგრე, იუნგის მოდული (დერეკადობის მოდული), სიმყიფე, სითბოგამტარობა, შუქგამტარობა, ხაზოვანი ტემპერატურული გაფართოების კოეფიციენტი, ფორიანობა, წყალშთანთქმა, ქიმიური მედეგობა და დნობის ტემპერატურა.

სიმკვრივე დამოკიდებულია მინის ქიმიურ შედგენილობაზე. სილიკატურ მინებს შორის მინიმალური სიმკვრივე აქვს სუფთა კვარცის მინას (მდნარი კვარცი) – 2200 კგ/მ³ (თუმცა

ბორსილიკატური მინის ზოგიერთი სახეობა უფრო მსუბუქია). ჩვეულებრივი სამშენებლო მინის სიმკვრივე იცვლება ზღვრებში – 2400-2600 კგ/მ³. საფანჯრე მინის სიმკვრივედ მიღებულია – 2550 კგ/მ³. თუ მინა შეიცავს მძიმე მეტალების (ტყვია, ბისმუტი, ტანტალი, ბარიუმი) ჟანგეულებს, მისი სიმკვრივე აღწევს 7500 კგ/მ³. ტემპერატურის მატებით 20-დან 1300°C-მდე მინის სიმკვრივე იკლებს 6-12%-ით, ანუ საშუალოდ ყოველ 100°C-ზე სიმკვრივე მცირდება 15 კგ/მ³ სიდიდით.

სიმტკიცე: ჩვეულებრივი მინის სიმტკიცის ზღვარი კუმშვაზე შეადგენს 500-2000 მპა, ანუ დაახლოებით ისეთივეა, როგორც ფოლადის და თუჯის. საფანჯრე მინის სიმტკიცედ მიღებულია – 1000 მპა. 50-დან 70°C-მდე ტემპერატურის დიაპაზონში მინის სიმტკიცე არ იცვლება. მინის სიმტკიცის ზღვარი გაჭიმვაზე გაცილებით ნაკლებია, ვიდრე კუმშვაზე, ამიტომ სიმტკიცის ზღვარს კუმშვაზე ღებულობენ გაჭიმვაზე სიმტკიცის ზღვრის მიხედვით, რომელიც ტოლია 30-100 მპა. მინის სიმტკიცის თეორიული მნიშვნელობა გაჭიმვაზე შეადგენს 10000-12000 მპა, პრაქტიკულად კი მიიღება 100-200-ჯერ ნაკლები, რაც აიხსნება იმით, რომ მზა მინაში არსებობს შესუსტებული უბნები (მიკროარაერთგვაროვნება, ზედაპირული დაზიანებები, შიგა დამაბულობა და სხვ.). რაც მეტია მინის ნაკეთობის გეომეტრიული ზომები, მით მეტია დაზიანებული უბნების არსებობის ალბათობა. (მაგ., 10 მკრ დიამეტრის მინის ბოჭკოს სიმტკიცე გაჭიმვაზე შეადგენს 300-500 მპა, რაც დაახლოებით 10-ჯერ მეტია ფურცლოვანი მინის სიმტკიცეზე). მინის ფურცლის სიმტკიცეს გაჭიმვაზე ძალზედ ამცირებს ზედაპირული ნაკაწრები, რაზეც დაფუძნებულია მინის ჭრა ალმასის ინსტრუმენტით.

სიმაგრე დამოკიდებულია მინარეცვებზე. მოოსის სკალის მიხედვით იგი შეადგენს 6-7 ერთეულს, რაც აპატიტისა და კვარცის სიმაგრეების შუალედური სიდიდეა. შედარებით ყველაზე მაგარს მიეკუთვნება კვარცისა და ნაკლებტუტისანი ბორსილიკატური მინა. ტუტოვანი ჟანგეულების შემცველობის ზრდა იწვევს მინის სიმაგრის მაჩვენებლის შემცირებას. ყველაზე რბილია – ტყვიის შემცველი მინა.

იუნგის მოდულის (დრეკადობის მოდული) მნიშვნელობა დამოკიდებულია მინის ქიმიურ შედგენილობაზე და იცვლება ზღვრებში (50-60)·10⁹. დრეკადობის გასაზრდელად შედგენილობაში კაჟმიწის ჟანგს ნაწილობრივ ანაცვლებენ კალციუმის, ალუმინის, მაგნიუმის, ბორის ჟანგეულებით (მეტალების კავშირი ჟანგბადთან უფრო მაღალია, ვიდრე კაჟმიწის). მინის ძვრის მოდული ტოლია (20-30)·10³ მპა, პუასონის კოეფიციენტი – 0,25.

სიმყიფე: მინა მიეკუთვნება იდეალურად მყიფე მასალებს (ალმასთან და კვარცთან ერთად) და დნობის ტემპერატურაზე ქვევით, მექანიკური ზემოქმედების შედეგად, ირღვევა შესამჩნევი პლასტიკური დეფორმაციის გარეშე. ამ თვისებას ასახავს კუთრი დარტყმითი სიბლანტე. ქიმიური შედგენილობის ცვლილებით შესაძლებელია მინის სიმყიფის რეგულირება. მაგ., შედგენილობაში ბრომის დამატება იწვევს დარტყმითი სიმტკიცის გაზრდას თითქმის ორჯერ. სილიკატური მინისათვის დარტყმითი სიბლანტეა 1,5-დან 2 კნ/მ-მდე, რაც 100-ჯერ ნაკლებია რკინის დარტყმითი სიბლანტეზე.

სითბოგამტარობა სხვადასხვა მინისთვის ნაკლებად დამოკიდებულია შედგენილობაზე, საკმაოდ დაბალია და შეადგენს 0,711-1,339 ვტ/(მ·კ). საფანჯრე მინისათვის – 0,96 ვტ/(მ·კ). მისი მნიშვნელობა დაახლოებით 10-ჯერ ნაკლებია მსგავსი კრისტალური მინერალების სითბოგამტარობაზე [მაგ., კვარცის კრისტალის სითბოგამტარობაა 7,2 ვტ/(მ·კ)].

შუქგამტარობა – იხ. მინის ოპტიკური თვისებები.

ხაზოვანი ტემპერატურული გაფართოების კოეფიციენტი მინისათვის საკმაოდ დაბალია და ჩვეულებრივი მინისათვის შეადგენს 9·10⁻⁶ კ⁻¹. გასათვალისწინებელია ის, რომ დაბალი

სითბოგამტარობისა და მაღალი დრეკადობის მოდულის გამო, მინაში ცალმხრივი გაცხელების (გაცივების) გამო წარმოიშობა ძაბვა, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს მინის ფურცლის რღვევა. სწორედ ამიტომ მინის თერმომედეგობა დაბალია (70-90°C).

ფორიანობა – მინის ფორიანობა პრაქტიკულად ნულის ტოლია.

წყალშთანთქმა – მინის წყალშთანთქმა პრაქტიკულად ნულის ტოლია.

ქიმიური მედეგობა – იხ. მინის ქიმიური მედეგობა.

დრობის ტემპერატურა: მინა – თერმოპლასტიკური მასალაა, გაცხელებისას თანდათანობით რბილდება და გადადის თხევად მდგომარეობაში. დნობის ტემპერატურა დამოკიდებულია მინის შედგენილობაზე. გამინების ტემპერატურის ქვევით მინა ხდება მსხვრევადი. ეს ტემპერატურა ჩვეულებრივი სილიკატური მინისათვის შეადგენს 425-600°C.

მინის ქიმიური მედეგობა – მინის უნარი წინააღმდეგობა გაუწიოს სხვადასხვა ქიმიური რეაგენტების ზემოქმედებას. არსებობს ასეთი რეაგენტების ორი ჯგუფი: 1) წყალი, ატმოსფერული ტენი, მჟავები (გარდა ფოსფორისა და მლხობი), ნეიტრალური ან მჟავე მარილის ხსნარები, ანუ რეაგენტები, რომელთა წყლიანი გარემოს მჟავიანობის ან ტუტეიანობის მაჩვენებელი $pH < 7$; 2) რეაგენტები, რომელთა $pH > 7$, ანუ ტუტეების, კარბონატების და ა.შ. ხსნარები. მოქმედების მექანიზმის მიხედვით ამ ჯგუფს მიეკუთვნება ფოსფორისა და მლხობი მჟავები. ტემპერატურის მატება იწვევს მინის რღვევას ნებისმიერი რეაგენტით. ყოველ 10°C ტემპერატურის ცვლილებაზე 100°C-მდე, რღვევის სიჩქარე იზრდება 1,5-2-ჯერ, ხოლო ავტოკლავებში მაღალი ტემპერატურისა და წნევის პირობებში შესაძლებელია სილიკატური მინის სრული დაშლა (ლღობა). ქიმიური დაშლის სიჩქარეზე დიდ გავლენას ახდენს მინის გამოწვის ხარისხი. ნაწრთობი მინა მაღალ ტემპერატურაზე 1,5-2-ჯერ სწრაფად იშლება, ვიდრე ჩვეულებრივი.

მინორატი (ახ. ლათ. minor ნაკლები, უმცროსი) – 1. მემკვიდრეობის სისტემა და უძრავი ქონება, რომლის დროსაც მთელი ქონება განუყოფლად გადადის გვარში უმცროსზე ან გარდაცვლილის უმცროს ვაჟზე.

მინუტა – კლასიკურ არქიტექტურაში განზომილების ერთეული, რომელიც ტოლია სვეტის (კოლონის) დიამეტრის 1/60-ის.

მინუტი (ლათ. minutus შემცირებული, პატარა) – ბრტყელი კუთხის სიდიდის საზომი ერთეული, რომელიც უდრის გრადუსის 1/60 ნაწილს. აღინიშნება ერთი ირიბი შტრიხით. მინუტის ცნება ასახავს დღემდე შემორჩენილი სამოცობითი თვლის სისტემის ნაშთს.

მიოცენი – ნეოგენური პერიოდის ბოლო ეპოქა, რომელიც გრძელდებოდა დაახლოებით 18 მლნ წელი (23,03-5,333 მლნ წლის წინანდელი პერიოდი). ის ოლიგოცენური ეპოქის გაგრძელებაა და შეცვალა პლიოცენურმა ეპოქამ. მიოცენის ეპოქაში დასრულდა კონტინენტების ჩამოყალიბების პროცესი და დედამიწამ მიიღო თანამედროვესთან მიახლოებული გეოგრაფიული სახე. კლიმატი გახდა შედარებით თბილი, თუმცა გრძელდებოდა ნელი გლობალური აცივების პროცესი, რამაც გამოიწვია დედამიწის პოლუსების სიახლოვეს გამყინვარების ზონების გაჩენა.

მირაბილიტი (ლათ. mirabilis განსაცვიფრებელი და lithos ქვა) – იხ. მარილი გლაუბერის.

მირზაანის ეკლესია (ინგლ. Mirzaani Basilica) – ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, IX-X საუკუნეების ალავერდის ეკლესია (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს დედოფლისწყაროს

მუნიციპალიტეტში, სოფელ მირზაანში. ეკლესია დარბაზული ტიპისაა, აღმოსავლეთით შვერილი აფსიდით, რომლის თავზე აგურით ამოყვანილი რვაღიობიანი გუმბათიანი სამრეკლოა მოწყობილი. შესასვლელი დასავლეთის მხრიდანაა. ნაშენია ადგილობრივი რიყის ქვისა და ქართული აგურის შერეული წყობით. ძველი ქართული წარწერები ძირითადად საფლავის ქვებზეა შემორჩენილი, რომლებიც დასავლეთის კარის ირგვლივაა განლაგებული. ძველი საკმაოდ დაზიანებული იყო. რესტავრაცია ახლახან დამთავრდა ავთენტურობის სრული შენარჩუნებით. საინტერესოა ის, რომ სოფელ მირზაანში ფუნქციონირებს დიდი ქართველი მხატვრის ნიკო ფიროსმანის სახლ-მუზეუმი.

ნახ. 1

ნახ. 1

მისაზმელი – 1. ერთ-, ორ- და მეტლერძიანი უძრავო საზიდარი (ნახ. 1), რომელიც ბუქსირდება ავტომობილით ან ტრაქტორით. გამოიყენება სხვადასხვა ტვირთების გადასატანად; 2. ორლერძიანი მისაზმელი სკრეპერი, გრეიდერი, ვიბრაციული საგორავი, რომელთა გამწედ გამოიყენება მუხლუხა ან თვლებიანი ტრაქტორი.

მისაზმელი ზონარი – ზონარი, რომელიც გაჭიმულია კარნიზის გასწვრივ და ემსახურება სახურავის ლავგარდანის წყობის შემოწმებას.

მისაზრჯენი (ქვესაზრჯენი) – შეკუმშული დახრილი ღერო ან ხისტი სამონტაჟო ელემენტი, რომელიც იჭერს კონსტრუქციის ერთ ელემენტს საპროექტო მდგომარეობაში.

მისადგომი – 1. ადგილი, გზა, რითაც მიაღებებიან რაიმე დასახლებულ პუნქტს; 2. ზღვის (მდინარის) ნაპირზე გემების მისადგომად საგანგებოდ მოწყობილი ადგილი.

მისამართი – 1. წარწერა საფოსტო გზავნილზე, რომლითაც აღნიშნულია მიმღების ადგილსამყოფელი; 2. ვისიმე, რისიმე ადგილსამყოფელი.

მისაქსელი – პნევმოქსოვილის (გამოიყენება პნევმატიკურ კონსტრუქციებში) დამხმარე განივი ძაფები.

მისაღები – სათავსი სახლის ან ბინის შესასვლელში.

მისაწვდომი გასასვლელი საშუალება – გასასვლელისკენ სავალი უწყვეტი და ჩაუხერგავი გზა შენობის ან ნაგებობის ნებისმიერი მისაწვდომი წერტილიდან საზოგადოებრივ გზამდე.

მისაწვდომი სვლაგეზი – უწყვეტი, ჩაუხერგავი ბილიკი.

მისტერია (შუაინგლ. mysterie<ლათ. mystērīum საიდუმლო წესი, საიდუმლო თაყვანისცემა, საიდუმლო ნივთი) – 1. ანტიკურ ქვეყნებში (საბერძნეთი, რომი და სხვ.): საიდუმლო რელიგიური წესების შესრულება; 2. შუა საუკუნეების დასავლეთ ევროპაში: დრამა, რომელსაც ჰქონდა ბიბლიური სიუჟეტი.

მისტრალი (ფრანგ. mistral<ლათ. magistralis ხელმძღვანელი) – 1. ცივი და მშრალი ზამთრის თვეებისთვის დამახასიათებელი ჩრდილო-დასავლეთის ქარი, რომელიც უმეტესად ქრის სევნიდან რონის ხეობის გავლით ხმელთაშუაზღვის სანაპიროსკენ საფრანგეთში. რამდენიმე დღის განმავლობაში მისტრალი ქრის მუდმივად და აღწევს ძალიან დიდ სიჩქარეს, დაახლოებით 100 კმ/სთ-მდე და დიდ ზიანს აყენებს სასოფლო-სამეურნეო კულტურებს. ზოგჯერ იმდენად ძლიერად ქრის, რომ ფესვებიანად გლეჯს ხეებს. ის კატაბიტიკური ქარის ნაირსახეობაა. ლაჟვარდოვანი ნაპირის აღმოსავლეთით მისი გავლენა შესუსტებულია. მ. წარმოიქმება ატლანტური ანტიციკლონისა და ჩრდილოეთის ზღვის ციკლონის კონტაქტის შედეგად; 2. სამხ. ფრანგული წარმოების უნივერსალური სადესანტო შვეულმფრენი.

მიტიგაცია – მოქმედებათა ერთობლიობა, რომელსაც ახორციელებს სახელმწიფო, ცალკეული საგანგებო სიტუაციიდან გამომდინარე რისკების შესამცირებლად, ანუ ის არის ჯერ არ დამდგარი საგანგებო სიტუაციის პრევენციისკენ მიმართული ღონისძიებების ერთობლიობა. მიტიგაციის პირველადი ამოცანაა მსხვერპლისა და დაზარალებულ ადამიანთა რიცხვის შემცირება, ხოლო მეორადი – მატერიალური და ეკონომიკური ზარალის შემცირება.

მიტყევა – ცხელი გლინვით, წნევით ან აფეთქებით ლითონის ნაკეთობის ზედაპირზე სხვა ლითონის ან შენადნობის თხელი ფენის დატანა.

მიქა (ინგლ. Michea) – ქრისტიანობის უძველესი ლექსიკონი.

მიქსბორდერი [უკუწარმოებული შუაინგლ. სიტყვიდან myxte შედგენილი ერთზე მეტი ნაწილისგან, შერეული ბუნების მქონე<ანგლონორმ. mixte<ლათ. mixtus<miscere შერევა, არევა; დაძმობილება, დამეგობრება; შეცბუნება და შუაინგლ.<bordure<ძვ. ფრანგ. bordure ნაწიბური, ნაკერი, ფარის კიდე, საზღვარი<შუა ზემოგერმანული bort გვერდი (განსაკუთრებით გემისა), მხარე] – წაგრძელებული ფორმის ყვავილნარი, სადაც ხარობენ მრავალწლიანი მცენარეები მონაცვლეობითად უწყვეტი ყვავილობით (ნახ. 1).

ნახ. 1

მიქსერი – იხ. შემრევი.

მიშენება-დაშენება – შენობის ან სტრუქტურის იატაკის ფართობის გადიდება ან სიმაღლეში გაზრდა.

მიცელები (<ლათ. mica დანამცეცება, ფშვნა) – კოლოიდურ სისტემებში თხევადი გარემოთი გარსშემორტყმული მცირე ზომის ნაწილაკები (მაგ., საპნის ნაწილაკები წყლის ხსნარებში).

მიცელიუმი (ბერძ. mykes სოკო) – სოკოს ვეგეტატიური სხეული (ქსოვილი), რომელიც შედგება უწყვეტი განშტოებული ძაფებისგან.

მიწა – 1. წარმოების მატერიალური წყარო, რომელიც როგორც წარმოების საშუალება, არ ექვემდებარება აღწარმოებას. მ. ხასიათდება ნაყოფიერებით, მადნეული და არამადნეული წიაღისეულის შემცველობით. მ. მრავალფეროვანია ფიზიკურ-მექანიკური თვისებებით; 2. დედამიწის ქერქის ზედა ფენა, ნიადაგი; 3. იგივეა, რაც დედამიწა; 4. ხმელეთი.

მიწა-წყალი – 1. ქვეყნის მიწა, ტერიტორია; 2. სახნავ-სათესი მიწა, ადგილ-მამული.

მიწათმომწყობი – მიწათმომწყობის სპეციალისტი.

მიწათმოსარგებლე – პირი, რომლის სარგებლობაში ან საკუთრებაში არის ელექტრული ქსელის ხაზობრივი ნაგებობების დაცვის ზონაში მდებარე მიწის ნაკვეთი და სხვა უძრავი ქონება.

მიწათსარგებლობის გენერალური გეგმა – ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს დასახლებათა ტერიტორიების გამოყენების (მიწათსარგებლობის) და განაშენიანების ძირითად პარამეტრებს, კეთილმოწყობის, გარემოსა და უძრავი კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სივრცით-ტერიტორიულ პირობებს, სატრანსპორტო, საინჟინრო და სოციალური ინფრასტრუქტურის, ასევე ეკონომიკური განვითარების სივრცით ასპექტებსა და განსახლების ტერიტორიულ საკითხებს.

მიწათსარგებლობის დაგეგმვა – საქმიანობა, რომელიც განსაზღვრავს მიწის (დასახლებათა ტერიტორიების) გამოყენების სახეობას, ინტენსივობასა და პირობებს ზონირების მეთოდით.

მიწათსარგებლობის დეტალური გეგმა – მიწათსარგებლობის გენერალურ გეგმაზე დაფუძნებული ან დამოუკიდებლად არსებული, დასახლებათა ან/და მათი ცალკეული ტერიტორიების განვითარების ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტი, რომელიც ადგენს ზოგად ფუნქციურ ზონებს ან აზუსტებს მათ ქვეზონების სახით.

მიწათსარგებლობის ზონის ტიპი – ზონის ტერიტორიის გამოყენების (მიწათსარგებლობის) სახეობა, რომელიც განისაზღვრება ზონის ტერიტორიაზე განთავსებული მიწის ნაკვეთების გამოყენების და ინფრასტრუქტურის სახეობით.

მიწასათხრელი მანქანები – მანქანები, რომლებიც გამოიყენება მიწის სამუშაოების შესასრულებლად შენობა-ნაგებობების, გზების, მილსადენების, მიწისქვეშა კომუნიკაციების, ჰიდროტექნიკური და საირიგაციო ნაგებობების მშენებლობებზე, აგრეთვე კარიერებში სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებაზე. მ. მ. აწარმოებენ მხოლოდ გრუნტის თხრასა და განტვირთვას სატრანსპორტო საშუალებებში ან ნაყარში. ამ ჯგუფის მანქანებს მიეკუთვნება ერთციცხვიანი და მრავალციცხვიანი ექსკავატორები.

მიწასათხრელი სატრანსპორტო მანქანები – მანქანები, რომლებიც უზრუნველყოფენ გრუნტის მოთხრას საკუთარი ან გამწეს ძალით მზიდავთან ერთად და სპეციალური ტრანსპორტის გამოყენების გარეშე გადაადგილებენ მას დაგების (განტვირთვის) ადგილზე. სამუშაო ორგანოს კონსტრუქციის მიხედვით განასხვავებენ ციცხვებიან (სკრეპერები) და ფარის ფორმის დანებიან მანქანებს (ბულდოზერები, გრეიდერები) საკიდი მოწყობილობის სახით საბაზო მუხლუხა ან თვლებიან გამწეებზე (ტრაქტორებზე), იშვიათად სპეციალურ შასიზე ან მისაბმელი და ნახევრადმისაბმელი მოწყობილობის სახით მუხლუხა ან თვლიან გამწეებზე.

მიწასაწოვი დანადგარი – სტაციონალური (ნახ. 1), მოძრავი (ნახ. 2) ან მოტივტივე მიწასათხრელი მანქანა, რომელიც შეიწოვს წყალქვეშა გრუნტს წყალ-გრუნტის ნარევის (პულპის) სახით (ჰიდრონარევი) და გადაიტანს მას ნაყარში ან ასაშენებელი ნაგებობის ტანში. მ. დ. ორგანო: გრუნტსადენებით პულპის გადასატუმბავი (ნახ. 1) და თვითგადამზიდი. მიწასაწოვს მრავალციცხვიანი სამუშაო ორგანოთი მიწახაპიას და დრაგას უწოდებენ.

ნახ. 1

ნახ. 2

მიწასაწოვი ჭურვი – მცურავი მიწისმთხრელი დანადგარი, რომელიც იღებს გრუნტს წყალქვეშ წყალთან ერთად (პულპა) და აწვდის მილსადენით დაგების ადგილზე (ნაპირზე, ჯებირზე, ნაყარში). აქვს რამდენიმე საცვლელი სამუშაო ორგანო (გამაფხვიერებელი, შემწოვი, მრავალციცხვიანი). გამოიყენება ძირის გასაღრმავებელ სამუშაოებზე, ნაპირსამაგრი, ჯებირებისა და ყრილების მოსაწყობად, ქვიშის მოსაპოვებლად და სხვ.

მიწახაპია დანადგარი – მოტივტივე მიწასათხრელი მანქანა, რომელსაც აქვს ჩამჩის მოწყობილობა წყალქვეშა გრუნტის ამოსაღებად.

მიწის გამონაყოფი – კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოს გადაწყვეტილება მიწის ნაკვეთის სარგებლობაში მიცემის თაობაზე მიზნისა და სარგებლობის ძირითადი პირობების ჩვენებით.

მიწის დონე – ათვლის დონე/სიბრტყე, რომელიც წარმოადგენს შენობის გარე კედლების მოსაზღვრე მიწის მოპირკეთებული ზედაპირის გასაშუალებულ დონეს. თუ მიწის მოპირკეთებული ზედაპირის დონე გარე კედლებიდან დამრეცად მიდის, ათვლის დონე უნდა განისაზღვროს შენობასა და მიწის ნაკვეთის საზღვარს შორის მოქცეული ფართობის ყველაზე დაბალი ნიშნულების მიხედვით, თუ მიწის ნაკვეთის საზღვარი შენობიდან დაშორებულია 1,8 მ-ზე მეტად, შენობასა და შენობიდან 1,8 მ-მდე ფარგლებში მოქცეული ყველაზე დაბალი ნიშნულების მიხედვით.

მიწის ნაგებობები – საინჟინრო ნაგებობების ერთობლიობა გრუნტის მასივში ან გრუნტისგან აგებული. მ. ნ. ეწოდება თხრილი, თუ ის განთავსებულია მიწის ზედაპირის ქვევით, და ყრილი – თუ ის აგებულია მიწის ზედაპირის ზევით. დანიშნულების მიხედვით მ. ნ. არის ჰიდროტექნიკური (კაშხალი, ჯებირი, არხი, სანაპირო და სხვ.) და სამელორაციო (ტბორი, წყალსაკავი და გამწმენდი ნაგებობები, წყალმიწოდებელი, გამანაწილებელი და საშრობი არხები); საგზაო (ნახ. 1) (მიწის ვაკის რკინიგზის და საავტომობილო გზებისათვის); სამრეწველო და სამოქალაქო მშენებლობის ნაგებობები (მთხრელი, თხრილი) და სხვ.

ნახ. 1

მიწის ნაკვეთი – საკუთრების უფლების ობიექტი, შემოსაზღვრული ერთი უწყვეტი წირით, რომელიც წარმოადგენს საკადასტრო ერთეულს და შესაძლებელია გამოიყენებოდეს სამშენებლო საქმიანობის განვითარების მიზნით.

მიწის ნაკვეთი ინდივიდუალური – მიწის ნაკვეთი საცხოვრებელი სახლის (ბინის) მიმდებარედ, რომელშიც გასვლა უშუალოდ სახლიდან (ბინიდან) არის შესაძლებელი.

მიწის ნაკვეთის გამოყენების სახეობა – მიწის ნაკვეთის ფაქტობრივი ან დასახლებათა განვითარების დაგეგმარების დოკუმენტებით განსაზღვრული გამოყენების სახეობა (სამშენებლო მიწის ნაკვეთი, სამშენებლოდ შეზღუდული მიწის ნაკვეთი განაშენიანებული ტერიტორიების საზღვრებში, სამშენებლოდ შეზღუდული მიწის ნაკვეთი განაშენიანებული ტერიტორიების საზღვრებს გარეთ და სამშენებლოდ შეუსაბამო მიწის ნაკვეთი).

მიწის ნაკვეთის გამწვანების კოეფიციენტი კ-3 – 1. მიწის ნაკვეთის გამწვანებული ზედაპირის, მიწის ნაკვეთის საერთო ფართობთან შეფარდების მინიმალური მაჩვენებელი. კ-3 კოეფიციენტის დამრგვალება შესაძლებელია მეათედი სიზუსტით; 2. კ-3 კოეფიციენტით განისაზღვრება მიწის ნაკვეთის ტერიტორიის ფართობის მინიმალური წილი, რომელიც არ უნდა იყოს დაფარული ან გადაფარული რაიმე წყალგაუმტარი (სამშენებლო თუ სხვა) მასალით, რომლის ქვეშაც არ უნდა არსებობდეს რაიმე ნაგებობა, ან სათავსი და რომელიც განკუთვნილია გამწვანებისათვის.

მიწის ნაკვეთის განაშენიანების ინტენსივობის კოეფიციენტი კ-2 – 1. მიწის ნაკვეთზე განთავსებული კაპიტალური შენობა-ნაგებობების სართულების ჯამური ფართობის შეფარდება მიწის ნაკვეთის საერთო ფართობთან. კოეფიციენტი კ-2 განსაზღვრავს, ცალკეულ ზონაში, კონკრეტული მიწის ნაკვეთის ტერიტორიაზე დასაშვებ შენობა-ნაგებობის მიწისპირა და მიწისზედა სართულების იატაკის ძირითადი კონსტრუქციების ზედაპირების ჯამურ ფართობს; 2. კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობი გამოითვლება ქვემოთ განსაზღვრული ჩამონათვალის შესაბამისად: ა) მიწისპირა და მიწისზედა სრული სართულის იატაკის ძირითადი კონსტრუქციის გარე კონტურში მოქცეული ზედაპირის ფართობი - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობში შედის სრულად; ბ) არასრული სართულის იატაკის კონსტრუქციის ზედაპირის ფართობი - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობში შედის 1/2-ით; გ) სხვენში, რომელშიც მოწყობილია ისეთი მანსარდა, რომელიც წარმოადგენს სრულ სართულს, მაშინ ასეთი მანსარდა - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობში შედის ასეთი სხვენის იატაკის ძირითადი კონსტრუქციის ზედაპირის ფართობის 3/4-ით; დ) სხვენში, რომელშიც მოწყობილია ისეთი მანსარდა, რომელიც წარმოადგენს არასრულ სართულს, მაშინ ასეთი მანსარდა - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობში შედის ასეთი სხვენის იატაკის ძირითადი კონსტრუქციის ზედაპირის ფართობის 1/3-ით; ე) მიწისპირა სართულზე არსებული კიბის უჯრედის იატაკის ძირითადი კონსტრუქციის ზედაპირისა და შესაბამის სართულზე არსებული ლიფტის შახტის საერთო ფართობის ის ნაწილი, რომელიც 60 მ²-ზე მეტია - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობში შედის სრულად; ვ) შენობისა და ქუჩის ზედაპირის გადაკვეთის დონე(ებ)ზე, შენობაში ავტომობილის გასასვლელად მოწყობილი გვირაბის გზის ზედაპირის საერთო ფართობის ის ნაწილი, რომელიც 50 მ²-ზე მეტია - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობში შედის სრულად; ზ) პირველ მიწისზედა სართულზე არსებული კიბის უჯრედის იატაკის ძირითადი კონსტრუქციის ზედაპირის და შესაბამის სართულზე არსებული ლიფტის შახტის საერთო ფართობის ის ნაწილი, რომელიც 60 მ² -ზე მეტია - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობში შედის სრულად; თ) პირველი მიწისზედა სართულის გარდა, სხვა მიწისზედა სართულზე არსებული კიბის უჯრედის იატაკის ძირითადი კონსტრუქციის ზედაპირის და შესაბამის სართულზე არსებული ლიფტის შახტის საერთო ფართობის ის ნაწილი, რომელიც 40 მ²-ზე მეტია - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო

ფართობში შედის სრულად; ი) აივნის იატაკის ძირითადი კონსტრუქციის ზედაპირის საერთო ფართობის ის ნაწილი, რომელიც გამოწეულია შენობა-ნაგებობის ფასადის გარე კედლიდან 1,5 მ-ზე მეტი მანძილით - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობში შედის სრულად; კ) ვერანდის, ერკერის, ლოჯის იატაკის ძირითადი კონსტრუქციის ზედაპირის ფართობი - კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობში შედის სრულად; 3. კ-2 კოეფიციენტის საანგარიშო ფართობი მრგვალდება მეთაუდის სიზუსტით.

მიწის ნაკვეთის განაშენიანების კოეფიციენტი კ-1 – 1. მიწის ნაკვეთის კაპიტალური შენობა-ნაგებობებით დაფარული, განაშენიანებული ზედაპირის ფართობის შეფარდება მიწის ნაკვეთის საერთო ფართობთან. კ-1 კოეფიციენტი მრგვალდება მეთაუდის სიზუსტით. კ-1 კოეფიციენტი განსაზღვრავს, კონკრეტული მიწის ნაკვეთის ტერიტორიის მაქსიმუმ რა ნაწილზეა დასაშვები შენობა-ნაგებობების განთავსება; ის განისაზღვრება შენობა-ნაგებობის მიწისპირა სართულის იატაკის ზედაპირის გარე პერიმეტრში მოქცეული ფართობით; 2. იმ შემთხვევაში, როდესაც შენობა-ნაგებობას არა აქვს მიწისპირა სართული, მაშინ კ-1 კოეფიციენტი განისაზღვრება პირველი მიწისზედა სართულის იატაკის ზედაპირის გარე პერიმეტრში მოქცეული ფართობით; 3. მიწის ნაკვეთის განაშენიანების კოეფიციენტით განსაზღვრულ საანგარიშო ფართობში არ შედის: ა) შენობა-ნაგებობების მიწისქვეშა სართულ(ებ)ი; ბ) ქუჩის ზედაპირის დონეზე შენობაში მოწყობილი ავტომობილის გასასვლელი; გ) შენობა-ნაგებობები, რომლებიც არ საჭიროებენ მშენებლობის ნებართვას.

მიწის ნაკვეთის განაშენიანების ფართობი – მიწის ნაკვეთის კაპიტალური შენობა-ნაგებობებით დაფარული, განაშენიანებული ზედაპირის ფართობი.

მიწის ნაკვეთის საზღვარი – საზღვარი (საკუთრების ხაზი), რომელიც მიწის ერთ ნაკვეთს ყოფს მეორისგან, ქუჩისგან ან ნებისმიერი საზოგადოებრივი ადგილისგან.

მიწის ნაკვეთის საზღვრების ცვლილება – მიწის ნაკვეთის სამშენებლოდ ეფექტიანად გამოყენებისათვის საზღვრების კონფიგურაციის შეცვლა, სათანადო ხელშეკრულების, მათ შორის, ნატურალური ან ფულადი კომპენსაციის საფუძველზე. ცვლილების საფუძველია მომიჯნავე ნაკვეთების მესაკუთრეებს შორის დადებული შეთანხმება მიწის ნაკვეთების საზღვრების კონფიგურაციის ცვლილების თაობაზე. საზღვრების კონფიგურაციის ცვლილება რეგისტრირებულ უნდა იქნეს საჯარო რეესტრის ეროვნულ სააგენტოში. საზღვრების კონფიგურაციის შეცვლა ხორციელდება მესაკუთრეთა ინტერესების დაცვითა და სათანადო ხელშეკრულების საფუძველზე – საკუთრების უფლებათა გადანაწილებით.

მიწის ნაკვეთის სამშენებლოდ გამოყენების პირობები – პირობები, რომელთა დაკმაყოფილება აუცილებელია სამშენებლო საქმიანობის განსახორციელებლად კონკრეტულ სამშენებლო მიწის ნაკვეთზე. ამ პირობათა საფუძველზე დგება მშენებლობის განხორციელების დოკუმენტები.

მიწის ნაკვეთის ფართობი – მიწის ნაკვეთის საზღვრებით შემოფარგლული ტერიტორიის ორთოგონალური პროექციის ფართობი.

მიწის ნაკვეთისა და შენობა-ნაგებობების კვლევა – ასაშენებელი ობიექტის საკვლეო სამუშაოები, რომლებიც მიმდინარეობს შენობა-ნაგებობების მშენებლობის განხორციელების დოკუმენტების მომზადებამდე, ზოგიერთ შემთხვევაში – შენობა-ნაგებობების დაპროექტების, მშენებლობისა და გამოყენების დროს (შენობა-ნაგებობის მშენებლობის პროცესში ან

გამოყენების დროს კვლევისათვის აუცილებელი გარემოებების წარმოქმნისას). კვლევის მიზანია მიწის ნაკვეთის ბუნებრივი და ფიზიკური პირობებისა და მახასიათებლების გარემოზე ზემოქმედების ფაქტორების განსაზღვრა და მათი ცვლილებების პროგნოზირება. კვლევის ჩატარება, შემადგენლობა, მოცულობა და ჩატარების მეთოდი დამოკიდებულია: შენობა-ნაგებობების დანიშნულებასა და სახეობაზე; კონსტრუქციულ თავისებურებებზე, ტექნიკურ სირთულესა და ისეთ პოტენციურ საშიშროებაზე, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს შენობა-ნაგებობის დეფორმაცია; ტოპოგრაფიული, საინჟინრო-გეოლოგიური, ეკოლოგიური, კლიმატური პირობების სირთულეებზე, აღნიშნული პირობების შესახებ არსებული კვლევების შედეგების ხარისხსა და ხელმისაწვდომობაზე. ახალი მშენებლობისა და არსებული შენობა-ნაგებობის რეკონსტრუქციისას ხდება იმ არსებულ შენობა-ნაგებობაზე ზემოქმედების შეფასება, რომლის მომიჯნავედაც დაგეგმილია მშენებლობა. იმ შემთხვევაში, თუ დაგეგმილმა სამშენებლო სამუშაოებმა შესაძლოა გავლენა მოახდინოს მათ მდგრადობაზე, მაშინ უნდა მოხდეს ამ შენობა-ნაგებობის მდგრადობის გამოკვლევა. ჩამოყალიბებული განაშენიანებით შეზღუდულ პირობებში მშენებლობის განხორციელებისას დამკვეთმა, დამპროექტებელმა და მშენებელმა უნდა უზრუნველყონ ყველა საჭირო ღონისძიების განხორციელება, რათა გამოირიცხოს მათი მიზეზით მიწის ნაკვეთის მოსაზღვრე შენობა-ნაგებობების კონსტრუქციების დეფორმაცია და დაზიანება.

მიწის სამუშაოები – სამშენებლო სამუშაოების კომპლექსი, რომელიც მოიცავს გრუნტის დამუშავებას (ამოღებას), გადაადგილებასა და დაგებას განსაზღვრულ ადგილზე გრუნტის შემჭიდროებით. მ. ს. დანიშნულებაა გრუნტისაგან საინჟინრო ნაგებობების შექმნა, როგორცაა კაშხალი, სარკინიგზო და საავტომობილო გზა, არხი და სხვ.; აგრეთვე ნულოვანი სამუშაოების, ტერიტორიების მოსწორების, სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებისას ფუჭი ქანების გადასახსნელი და სხვა სამუშაოების ჩატარება. მ. ს. არის ღია (მიწის ზედაპირზე), მიწისქვეშა და წყალქვეშა. თანამედროვე პირობებში მ. ს. თითქმის მთლიანად მექანიზებულია და სრულდება მაღალმწარმოებლური მანქანებით (ექსკავატორები, სკრეპერები, ბულდოზერები, გრეიდერები), ჰიდრომექანიზაციის საშუალებებით, აფეთქებითა და სხვ.

მიწის სამუშაოები აფეთქებით – სამუშაოები, რომლებიც სრულდება აფეთქებით. ის გათვალისწინებულია დიდი მოცულობის სამუშაოების შესასრულებლად, ძირითადად საგზაო მშენებლობაში, როდესაც საჭიროა კლდოვანი გრუნტების დამუშავება. მ. ს. ა. მიმდინარეობს მიწის დამუშავების მექანიკურ და ჰიდრაულიკურ მეთოდებთან რაციონალური შეხამებით, რაც მნიშვნელოვნად აჩქარებს მშენებლობის პროცესს და ამცირებს მის ხანგრძლივობასა და ღირებულებას.

მიწის სამუშაოები მექანიკური მეთოდით – სამუშაოები, რომლის შესასრულებლად გამოიყენება ექსკავატორები, სკრეპერები, ბულდოზერები, გრეიდერები, გრეიდერ-ელევატორები და სხვა, გრუნტის მექანიკური წესით დასამუშავებელი მანქანები. ამოღებული (მოჭრილი) გრუნტის დაგროვება ხდება ყრილის სახით და შემდეგ ხორციელდება მისი გატანა სატრანსპორტო საშუალებებით სამშენებლო ობიექტამდე ან გააქვთ და რჩება უსარგებლო ნაყარის სახით წინასწარ მონიშნულ ადგილზე (ზოგჯერ ამ ნაყარს სარეზერვო დანიშნულება აქვს). იმ შემთხვევებში, როცა საჭიროა ღრმა ქვაბულის ამოღება, აუცილებელია ზედაპირული და მიწისქვეშა გრუნტის წყლების მოცილება სამუშაო ზონიდან. არხების, საავტომობილო და რკინიგზების მშენებლობის პროცესში, მოჭრილი გრუნტის გადაადგილება ხდება მოკლე მანძილებზე (200 მ-მდე), რისთვისაც გამოიყენება ექსკავატორი-დრაგლაინი გრუნტის რამდენიმეჯერ გადაყრით; თუ შორ მანძილზეა (მეტი 5 კმ-ზე) გრუნტი გადასაადგილებელი,

მაშინ იყენებენ ავტოთვითმცლელებს ან რკინიგზის ტრანსპორტს; 5 კმ-მდე მანძილზე გრუნტის გადასადგილებლად ეფექტურია თვითმავალი სკრეპერების გამოყენება ჩამჩის ტევადობით 15-25 მ³ და მოძრაობის სიჩქარით არანაკლები 15-20 კმ/სთ. სკრეპერები შეუცვლელი მანქანებია სასარგებლო ყრილების (კაშხალი, ჯებირი და მისთ.) მოსაწყობად, რადგანაც მათი მეშვეობით ხარისხიანი გრუნტი ნაწილდება ნაგებობაში ჰორიზონტალურ შრეებად (სისქით 2-50 სმ) და ერთდროულად მისი დატკეპნა-შემჭიდროება. ტერიტორიის მოსწორება, მცირე სიმაღლის ქვაბულების ამოღება, გრუნტის უკუჩაყრა, გრუნტის გადაადგილება 100-150 მ მანძილზე და მისთ. სამუშაოების შესრულება ხდება ბულდოზერების საშუალებით; თხრილების მოსაწყობად, ღრმა ქვაბულების ამოსაღებად ძირითადად გამოიყენება მრავალჩამჩიანი (სატრანშეო) და როტორული ექსკავატორები, აგრეთვე ერთჩამჩიანი ექსკავატორები დრაგლაინის ჩამჩით ან შებრუნებული ნიჩბით; გზების დაკვალვითი სამუშაოებისათვისა და პროფილის მისაცემად იყენებენ თვითმავალ გრეიდერებს, ხოლო მცირე სიღრმის არხების მოსაწყობად – ტრაქტორზე მიბმულ გრეიდერ-ელევატორებს. დაყრილი გრუნტის შემჭიდროება (დატკეპნა) წარმოებს საგორავებით, სატკეპნელი ფილებით, სატკეპნელი მანქანებით, ჰიდროვიბრატორებითა და სხვ. დატკეპნამდე აუცილებელია მოხდეს გრუნტის წყლით დატენიანება.

მიწის სამუშაოები ჰიდრაულიკური მეთოდით (ჰიდრომექანიზაცია) – გრუნტების ტრანსპორტირება და გამორეცხვა დიდი რაოდენობის წყლის მეშვეობით უწყვეტი საწარმოო პროცესით, რომელიც ხორციელდება დიდი სიმძლავრის წყლის ტუმბოების გამოყენებით. მეთოდი გამოირჩევა მაღალი ეფექტურობითა და დაბალი შრომატევადობით. სამუშაოების ღირებულება უშუალოდაა დამოკიდებული ტერიტორიის რელიეფზე, წყალმომარაგების წყაროს ობიექტიდან დაშორებასა და გრუნტის მახასიათებლებზე.

მიწის სამუშაოების კომპლექსური მექანიზაცია – მიწის სამუშაოების ყველა პროცესის განხორციელება. მასში შედის: გრუნტის მოჭრა და ამოღება, დატვირთვა, ტრანსპორტირება, განტვირთვა, გრუნტის გაშლა და შემჭიდროება მანქანების კომპლექტით. მოჭრა და ამოღება ხორციელდება ექსკავატორებით; გაფხვიერება, თავმოყრა, ტრანსპორტირება, განტვირთვა და მოსწორება – სკრეპერებით; შემჭიდროება – გლუვი საგორავებით. შესაძლებელია ტრანსპორტირება, განტვირთვა და ყრილის მოწყობა მოხდეს ავტოტრანსპორტის გამოყენებითაც. სამუშაოების შესრულების ვარიანტები და მანქანების კომპლექტი ნაჩვენებია უნდა იქნეს მშენებლობის ორგანიზაციის პროექტში ტექნიკურ-ეკონომიკური გაანგარიშებების საფუძველზე. მიწის სამუშაოების კომპლექსური წარმოება ხორციელდება ტექნოლოგიური რუკის მიხედვით, რომელშიც შედის: ტექნოლოგიური სქემა; სამუშაო პროცესების აღწერა თანამიმდევრობისა და მოცულობების მიხედვით; მანქანების მოთხოვნის დასაბუთება მარკის ჩვენებით; შრომატევადობა (კაცდღე) და მუშათა ბრიგადების (რგოლების) შემადგენლობა; მატერიალურ-ტექნიკური აუცილებელი რესურსების (მასალები, ხელსაწყოები, მოწყობილობები) უწყისი და სამუშაოების მიმდინარეობის კალენდარული გრაფიკი.

მიწისზედა ნაგებობები – ნაგებობები, განთავსებული მიწის ზედაპირის დონის ზევით, მიწისზედა სივრცეში.

მიწისზედა საბაგირო გზა – სატრანსპორტო საშუალება გამწევი ბაგირით. ვაგონების გადაადგილდება ხდება ვიწროლიანდაგიან სარკინიგზო ტრასაზე, რომელიც მოწყობლია მიწაზე ან ესტაკადაზე.

მიწისზედასართული – სართული, რომლის იატაკის ნიშნულის მიწის ზედაპირიდან ამოწევის საშუალო სიმაღლე 1,8 მ (მეტედის სიზუსტით) ან მეტია.

მიწისმზომელი – (ძვ.) მიწის აზომვა-გამიჯვნისა და მიწათმოწყობის სპეციალისტი.

მიწისპირა სართული – სართული, რომლის იატაკის ნიშნულის მიწის ზედაპირიდან ამოწევის საშუალო სიმაღლე 1,8 მეტრამდეა, ხოლო მისი ჭერის მიწის ზედაპირიდან ამოწევის საშუალო სიმაღლე 1,8 მეტრს აღემატება.

მიწისქვეშა აირები – გრუნტში არსებული სუნთქვისათვის მავნე აირები, რომლებიც თავისუფლდება მათი მდებარეობის ადგილას სამთო გამონამუშევარის გაყვანის დროს. ყველაზე ხშირად გვხვდება ნახშირორჟანგი (CO_2), მეთანი (CH_4), გოგირდწყალბადი (H_2S), აზოტი (N) და სხვ. ნახშირორჟანგი გამოიყოფა მცენარეული და ცხოველური წარმოშობის ნივთიერებათა გახრწნით. სამთო გამონამუშევრებში იგი ხშირად გვხვდება. ის ჰაერზე 1,5-ჯერ მძიმეა და ამის გამო თავს იყრის გამონამუშევრის ქვედა ნაწილში. ნახშირორჟანგი ადვილად აღწევს ქანის ყველა სივარცელში და ბზარში. მეთანი ხშირად გვხვდება ისეთ მიწისქვეშა გამონამუშევრებში, რომლებიც გადიან ნავთობიან, ნახშიროვან და ბიტუმოვან ფენებში. მეთანი უფრო და უსუნო გაზია, ამიტომ მისი წარმოშობა გამონამუშევარში შეიძლება შეუმჩნეველი იყოს. მეთანი თითქმის 2-ჯერ მსუბუქია ჰაერზე და ამიტომ გროვდება გამონამუშევრის ზედა ნაწილში. მეთანი ფეთქებადსაშიშია, როცა მისი კონცენტრაცია ჰაერში 5-16%-ს აღწევს. გოგირდწყალბადი ძლიერ მომწამლავი გაზია, მაგრამ მისი გამოცნობა იოლდება მძაფრი სუნის გამო; როდესაც კონცენტრაცია ჰაერში 0,1%-ს აღწევს, ადამიანი გრძნობას კარგავს. აზოტი დიდი რაოდენობით არ გამოიყოფა და ამდენად ადამიანისათვის დიდ საშიშროებას არ წარმოადგენს. აზოტი ჰაერზე მსუბუქია და მისი თავმოყრა სამთო გამონამუშევრის ზედა ნაწილში ხდება.

მიწისქვეშა გვირაბი – მიწის ნიშნულის ქვემოთ გაყვანილი შეკრული კონტურის გვირაბი.

მიწისქვეშა მეურნეობა – საინჟინრო კომუნიკაციებისა და დამხმარე მოწყობილობების მიწისქვეშ განლაგებული ქსელი, დასახლებული პუნქტის კომუნალური მეურნეობის მომსახურებისათვის (წყალსადენი, კანალიზაცია, გათბობა, ვენტილაცია, წყალგასადინარი, წყალგადასაშვები, კავშირგაბმულობის კაბელები, საექსპლუატაციო ჭები და სადგურები). თანამედროვე საქალაქო მეურნეობაში მიწისქვეშა მილსადენები ეწყობა საერთო კოლექტორებში ძირითადი მაგისტრალებისა და ქუჩების გასწვრივ.

მიწისქვეშა ნაგებობა – გრუნტის ზედაპირის ქვემოთ, მიწაში განლაგებული არხები, კოლექტორები, წყალსატარები, კამერები, შახტები, გვირაბები, ჭები, თავშესაფრები, მაცივრები, საწყობები და სხვ.

მიწისქვეშა რეზერვუარი – რეზერვუარი, რომელშიც სითხის მაქსიმალური შევსების დონე, სულ მცირე 0,2 მ-ით დაბლაა მიმდებარე მოედნის (რეზერვუარის კედლიდან არანაკლებ 3 მ-ის ფარგლებში) უდაბლეს საპროექტო ნიშნულზე.

მიწისქვეშა სართული – სართული, რომლის ჭერის მიწის ზედაპირიდან ამოწევის საშუალო სიმაღლე 1,8 მეტრს არ აღემატება.

მიწისქვეშა შენობა – ადამიანის სარგებლობისათვის განკუთვნილი სივრცე, სადაც იატაკის დონე შენობიდან გამოსასვლელი ყველაზე ქვედა დონის მოპირკეთებულ იატაკზე 9,15 მ-ზე ქვემოთ მდებარეობს.

მიწისქვეშა წყალი – დედამიწის ქერქის ზედა ნაწილის ქანებში თხევად, მყარ და აირად მდგომარეობაში მყოფი წყალი. მ. წ. თავმოყრილია ფხვიერ, ფორიან და ნაპრალოვან ქანებში, აგრეთვე კარსტულ სიცარიელეებში. სიმძიმის ძალის გავლენით მოძრავ მიწისქვეშა წყალს ეწოდება გრავიტაციული ანუ თავისუფალი წყალი, ხოლო ქანებთან მოლექვლური ძალებით შეკავშირებულს – ბმული წყალი (ჰიგროსკოპული, აფსკური, კაპილარული და კრისტალიზაციური). მ. წ. გაჟღენთილ ქანთა ფენების (წყლიანი ჰორიზონტების) ერთობლიობა ქმნის წყლიან კომპლექსს. ქანებს წყალშედლწევადობისა და წყალგაცემის სხვადასხვა უნარი აქვს. წყალშედლწევადობის უნარის მიხედვით არჩევენ: წყალშედლწევად (ფხვიერი და დანაპრალეებული მასიური ქანები), ნაწილობრივ წყალშედლწევად (წვრილმარცვლოვანი და თიხიანი ქვიშაქვები, ლიოსი, ტორფი, მერგელი) და წყალშეუღწევ (თიხები, დაუნაპრალელები მასიური მაგმური, მეტამორფული ქანები და სხვ.) ქანებს. მ. წ. ბუნებრივი ხსნარია, რომელიც 60-ზე მეტ ქიმიურ ელემენტს შეიცავს. მასში გვხვდება მიკროორგანიზმებიც. მ. წ. გავრცელების კანონზომიერება განპირობებულია მრავალი გეოლოგიური და ფიზიკურ-გეოგრაფიული ფაქტორით. ბაქნებსა და კიდური როფების არეებში უმეტესად გავრცელებულია არტეზიული აუზები, ნაოჭა სისტემებში კი უფრო ხშირად ნაპრალოური ტიპის მ. წ. გვხვდება. მ. წ. დედამიწის წყლის რესურსების შემადგენელი ნაწილია, ამიტომ მის შესწავლას დიდი სახალხო-სამეურნეო მნიშვნელობა აქვს. ის მნიშვნელოვანი სასარგებლო წიაღისეულია.

მიწისძვრა – ბუნებრივი მიზეზებით გამოწვეული დედამიწის ზედაპირის რხევა – დაგროვილი ენერგიის გამოთავისუფლების სეისმური პროცესი. მიწისძვრების უმრავლესობა სუსტია, ხშირად შეუმჩნეველია ადამიანებისათვის და არანაირ ზიანს არ იწვევს. ზოგი მათგანი კი იწვევს დიდ ნგრევას, რასაც თან ახლავს მსხვერპლი. მ. სიძლიერე რიხტერის სკალით იზომება. ის ძირითადად, ტექტონიკური პროცესებით არის გამოწვეული. მ. კერა დედამიწის წიაღის იმ უბანს წარმოადგენს, სადაც ქანებში დიდი ხნის განმავლობაში დაგროვილი ენერგიის განტვირთვა ხდება. მ. სიძლიერე მაგნიტუდით (ტალღების საერთო ენერგიით) და ბალებით ფასდება. ბალის სიდიდე კერის სიღრმესა და მაგნიტუდაზეა დამოკიდებული. მოსალოდნელი მიწისძვრების მაქსიმალური სიმძლავრე არ აღემატება 9 ბალს, ამიტომ რიხტერის სკალა 9-ბალიანია. ის ლოგარითმული სკალაა და მასზე 1 ბალში განსხვავება 27-ჯერ მეტ გამოყოფილ ენერგიას ნიშნავს; რაც შეეხება მაგნიტუდას, იგი 12-ბალიანი სკალით განისაზღვრება და დამოკიდებულია მანძილზე ეპიცენტრიდან, მიწისძვრის კერის სიღრმეზე, კონკრეტული ნაგებობების კონსტრუქციასა და გეოლოგიურ პირობებზე. დედამიწაზე ორი ძირითადი სეისმური სარტყელია ცნობილი: ალპურ-ჰიმალაური და წყნაროკეანური. საქართველოს ტერიტორია, როგორც კავკასიის სეისმური რეგიონის განუყოფელი ნაწილი, ალპურ-ჰიმალაურ სეისმოაქტიურ სარტყელს მიეკუთვნება. ჩვენი ქვეყნის ტერიტორია მოსალოდნელი მ. სიძლიერითა და თანამდევი უარყოფითი შედეგებით, ერთ-ერთი ურთულესი რეგიონია და 8-9 ბალიანი მიწისძვრების რისკის ზონაშია მოქცეული. მიყენებული მატერიალური ზარალისა და ადამიანთა მსხვერპლის რაოდენობის მიხედვით მ. ყველაზე მასშტაბური დამანგრეველი სტიქიაა. მისგან მსოფლიოში ყოველწლიურად დაახლოებით 10 ათასი ადამიანი იღუპება. დედამიწაზე წელიწადში საშუალოდ ერთი კატასტროფული და 100 დამანგრეველი მ. ხდება. საქართველოში მ. მაღალი აქტიურობით ჯავახეთის ვულკანური

მთიანეთი და კავკასიონი გამოირჩევა. მ. ხშირად თან სდევს მის მიერ პროვოცირებული სხვა სტიქიური მოვლენები: ცუნამი, მეწყერი, ზვავი, ღვარცოფი, ხანძარი და სხვ.

მიწისძვრა ტექტონიკური – დედამიწის ქერქში მომხდარი ტექტონიკური ფილების გადაადგილების პროცესის შედეგად წარმოშობილი მიწისძვრა. ფილები ერთმანეთის მიმართ გადაადგილდება დედამიწის მანტიაში მიმდინარე კონვექციური დინებების, დედამიწის საკუთარი ღერძის ირგვლივ ბრუნვის შედეგად, დედამიწის მიზიდულობის, მთვარის ზემოქმედების ძალით, ატმოსფერული წნევის დედამიწის ქერქზე გავლენით და სხვ.

მიწისძვრის ინტენსივობა – მიწისძვრის შედეგად დედამიწის ზედაპირის რყევის ინტენსივობა, რომელიც წარმოადგენს დედამიწის ზედაპირზე კონკრეტულ წერტილში მიწისძვრის დამანგრეველი შედეგის ვიზუალური შეფასების მიხედვით დადგენილ სიდიდეს. ის მიწისძვრის შედეგად დედამიწის ზედაპირზე რყევების აჩქარებასა და ნაგებობებზე (სხეულებზე) მოქმედ სეისმურ ძალას ახასიათებს. დამოკიდებულია მაგნიტუდაზე, ჰიპოცენტრიდან დაშორების მანძილსა და ტერიტორიის გეოლოგიურ სტრუქტურაზე. მისი მნიშვნელობა მცირდება ცენტრიდან პერიფერიისაკენ. ინტენსივობა იზომება ბალებში 0-დან 12-მდე ევროპის მაკროსეისმური სკალის მიხედვით.

მიწისძვრის სიმძლავრე – მიწისძვრის დროს, სეისმური ტალღების სახით, გამოყოფილი ენერგიის განმსაზღვრელი სიდიდე. იზომება მაგნიტუდებში.

მიწოდება – 1. მექანიკური პროცესი, როცა დასამუშავებელი (გამოსაყენებელი) ობიექტი შეჰყავთ მექანიზმში (მაგ., ცემენტი – ბეტონსარეცში, ვაზნა – რევოლვერში, ნამზადი – ჩარხში და ა.შ.). 2. საქონლისა და მომსახურების ერთობლიობა, რომელიც შეიძლება მიწოდებულ იქნას ბაზარზე მიმწოდებელთა მიერ და შესაძენად შეთავაზებული მყიდველთათვის. თუ მყიდველთათვის ფასი გავლენას ახდენს საქონლისა თუ მომსახურების მოთხოვნილების სიდიდეზე, გამყიდველთათვის იგი განსაზღვრავს მიწოდების სიდიდეს. არსებობს მიწოდების სახეები: ავტომატური, არათანაბარი, ბიძგური, ბუნკერული, გამჭოლი, განივი, გაუზიარებელი, გრეიდერული, რბივი, რთბიძგა, ვალცებით, ვერტიკალური, ზედა, თანაბარი, თვითდინებით, თვითსვლითი, იმპულსების, იძულებითი, კაუჭური, კონვეიერული, კუთხით, მადნის, მარწუხული, მექანიზებული, მექანიკური, მუდმივი, მთლიანი, მფეთქარი, მცირე, ორმაგი, პნევმატიკური, რევოლვერული, სიფონური, სოლური, უწყვეტი, ფრიქციული, ქვედა, ქრონომეტრაჟული, ცალმაგი, წნევით, წყვეტილი, წყობილა, ხელით, ხვიმირული, ჯაჭვური, ჰიდრავლიკური, ჰორიზონტალური და სხვ.

მიწოდების სიდიდე – საქონლის ის რაოდენობა, რომელიც მიწოდებული იქნება გასაყიდად მოცემულ ფასად და მოცემულ პერიოდში. მიწოდების კანონი მდგომარეობს შემდეგში: რაც უფრო მაღალია ფასი, მით მეტია მიწოდების სიდიდე; რაც უფრო დაბალია ფასი, მით ნაკლებია მიწოდების სიდიდე. ეს კანონი იმის შედეგია, რომ ნებისმიერი გამყიდველი დაინტერესებულია მაქსიმალური შემოსავლის მიღებაში; შესაბამისად, ფასის ზრდა აღებულ შემთხვევაში გულისხმობს, რომ მოცემული კონკრეტული საქონლის წარმოება და გაყიდვა კიდევ უფრო მომგებიანი ხდება.

მიჯიფთვა – იხ. გაშალაშინება.

მიჯნა – მცირე რამ საზღვრის ნიშანი.

მიჯნაძორი (მიძნაძორი) – შუა საუკუნეების ქართული მონასტერი და კულტურის ცენტრი ისტორიულ კლარჯეთში (ახლანდელი თურქეთის ტერიტორია).

მიჯნის ზონა – სამშენებლო მიწის ნაკვეთის ის ნაწილი, რომელიც მიწის ნაკვეთის სამეზობლო საზღვრებიდან დაშორებულია 3,0 მ მანძილზე ნაკლებით.

მიჰრაბი (არაბ. ტაძარი) – გეგმით ნახევარწრიული, მრავალწახნაგა, ზოგჯერ ოთხკუთხა სამლოცველო ნიშა (ნახ. 1) მეჩეთის იმ კედელში, რომელიც მიმართულია მექასკენ (ადრეულ მეჩეთებში - იერუსალიმისკენ). მიჰრაბი გვირგვინდება ორნამენტებით, ხვეულებით, ინკრუსტაციებით, წარწერებით შემკული ნახევარგუმბათით.

ნახ. 1

ნახ. 1

მკვებავი – მოწყობილობა, რომელიც ბუნკერიდან თუ სხვა ჩამტვირთავი ღარიდან სატრანსპორტო და გადამამუშავებელ მანქანებს თანაბრად და რეგულარულად აწვდის ფხვიერსა და საცალო ტვირთს (ნახ. 1). არსებობს მკვებავის სახეები: ავტომატური, დიკური, დოლური, ვიბრაციული, ლენტური, მოქანავე,

პნევმატიკური, ტრანსპორტიორის, ფირფიტოვანი, ფრთიანი, შნეკური, ციცხვიანი, ხრახნული, ჯაჭვური და სხვ.

მკვეთარა – სითბური ან მექანიკური პროცესის მართვის სისტემის მოძრავი ელემენტი, რომელიც მიმართავს სამუშაო სითხის ან გაზის ნაკადს საჭირო არხში ნახვრეტების მეშვეობით ზედაპირზე, რომელზეც იგი სრიალებს.

მკვეთი – წრფე, რომელსაც მოცემულ წირთან აქვს სულ მცირე ორი საერთო წერტილი.

მკრები – იხ. კოლექტორი.

მლაშე – 1. რასაც მარილის გემო აქვს, მარილიანი; 2. მარილიანი ადგილი, მლაშობი.

მმართველი – 1. ორგანიზაციის სათავეში მყოფი, ხელმძღვანელი, უფროსი; 2. პირი, რომელიც განაგებს რაიმე დაწესებულების, საწარმოს, მეურნეობის საქმეებს.

მნიშვნელობა – 1. მოქმედების შესახებ თეორიებისა და გაგებითი სოციოლოგიის ძირითადი ასპექტი, რომელიც გულისხმობს მიდგომა-დამოკიდებულებებს, განზრახვას, მიზნებს ან მოტივებს, რომლებსაც ინდივიდები უკავშირებენ თავიანთ მოქმედებებს; 2. ობიექტის, სუბიექტის უპირატესი განსაზღვრება, რომელიც ასახავს მის ღირებულებასა და მახასიათებლებს. არსებობს მნიშვნელობის სახეები: ალბათური, განყენებული, განუსაზღვრელი, გასაშუალოებული, დადებითი, ელემენტის, ეფექტური, ექსტრემალური, ზოგადი, ინტეგრალის, კერძო, კომპლექსური, კრიზისული, კრიტიკული, მაქსიმალური,

მიახლოებითი, მინიმალური, მოსალოდნელი, მოცემული, მყისი, პიკური, რიცხვითი, საკუთრივი, სასრული, საშუალო, საშუალო კვადრატული, საწყისი, სისტემის, სტაციონარული, უარყოფითი, ფუნქციის, წარმოსახვითი, ჭეშმარიტი და სხვ.

მნიშვნელოვანი – ზომით, ძალით დიდი, საგულისხმო, ანგარიშგასაწევი.

მოაი (რაპანუის ენა moai გამოსახულება, სტატუეტი, ქანდაკება) – მონოლითური, დიდი ზომის, ადამიანის ფორმის ქვის ქანდაკებები აღდგომის კუნძულზე (აღმოსავლეთი პოლინეზია).

ნახ. 1

ფიგურებს რაპანუის ხალხი ამზადებდა ვულკანურ კრატერ რანო-რარაკუში, კუნძულის ჩამქრალ ვულკან ტერევაკას დაბალ მთისწინეთში, სადაც დაახლოებით 500 წლის მანძილზე, მე-18 საუკუნის ადრეულ წლებამდე, ქვის სამტეხლო იყო მოწყობილი. კუნძულზე აღმოჩენილი, ვულკანური ტუფისგან (დაწნეხილი ვულკანური ფერფლი) დამზადებული 900-ზე მეტი ქანდაკების უმეტესი ნაწილი სწორედ ამ სამტეხლოში გამოიკვეთა დაახლოებით ახ. წ. 1250-1500, სხვა მონაცემებით 1400-1600 წლებში.

კრატერის მიდამოებში შემორჩენილია 397 დაუსრულებელი ქანდაკება (ნახ. 1). დასრულებული სკულპტურები სამტეხლოდან ძირითადად სანაპიროზე გადაჰქონდათ, დგამდნენ პირით კუნძულის სიღრმისკენ, ზოგიერთ მათგანს თავზე ადგამდნენ პუკაოს, მოწითალო ფერის მსუბუქი ვულკანური ქვისგან დამზადებულ ცილინდრს (ნახ. 2). მოაის საშუალო სიმაღლეა დაახლოებით 4 მ, მისი თავის საშუალო სიგანე 1,48 მ, საშუალო სიგანე საფუძველთან დაახლოებით 1,6 მ, სხვადასხვა მონაცემებით იწონის 12,5-13,8 ტ. ყველაზე მაღალი აღდგენილი მდგომარე მოაი, სახელად პარო, დგას ტე-პიტო-ტე-კურას აპუზე (ნახ. 2). მისი სიმაღლე თითქმის 10 მეტრია, წონა ზოგიერთი მონაცემით 82 ტონას აღწევს, თუმცა ეს შეფასება, შესაძლოა, ძლიერ გადაჭარბებულია. დამატებით იხ. აპუ.

ნახ. 2

მოსაფალტება საავტომობილო გზების, ქუჩების, მოედნების, აეროდრომებისა და მისთ. დაფარვა ცხელი, თბილი ან ცივი ასფალტბეტონით. მ. მიმდინარეობს ერთ ან ორ ფენად: 4-6 სმ სისქის ქვედა ფენას აგებენ მსხვილმარცვლოვანი ნარევისაგან (მარცვლების ზომა 15-35 მმ), 3-4 სმ სისქის ზედა ფენას კი – წვრილმარცვლოვანისგან (მარცვლების ზომა <15 მმ-ზე). დიდი მოცულობის სამუშაოებს აწარმოებენ ასფალტსაგები მანქანებით, ხოლო მცირე სამუშაოებს – ხელის საგორავების გამოყენებით.

მოაჯირი – შენობის ელემენტი ან ელემენტების სისტემა, რომელიც მდებარეობს სხვადასხვა დონეზე

ნახ. 1

სავალი ზედაპირების საზღვართან ან მასთან ახლოს ღია მხარეს და ამცირებს სავალი ზედაპირიდან ქვედა დონეზე ჩავარდნის რისკს (ნახ. 1).

მოაჯირის სახელური – კიბის, აივნის დეტალი; მოაჯირის თავზე გაყოლებული ხის, რეზინის, პლასტმასის ან ლითონის ხელის საყრდენი.

მობილური ტელეფონი – ელექტრ. მაღალტექნოლოგიური, პორტატიული, ელექტრონული სატელეკომუნიკაციო მოწყობილობა, რომელიც გამოიყენება უსადენო ხმოვანი კავშირისა და მონაცემთა გადაცემისთვის. ხმა და ციფრული მონაცემები გარდაიქმნება ელექტრულ სიგნალებად, რომლებიც შემდგომ რადიოტალღების მეშვეობით გადაიცემიან. მობილური ქსელის ოპერატორები უზრუნველყოფენ მობილური აპარატების საკმაოდ ფართო არეალზე მუშაობას. პირველი პორტატიული მობილური ტელეფონი კომპანია "მოტოროლამ" შექმნა. მისი დემონსტრირება 1973 წელს მოხდა, როდესაც ამერიკელმა ინჟინერმა მარტინ კუპერმა და მისმა გუნდმა განახორციელა ჩანაფიქრი, შექმნა მობილური ტელეფონის პირველი პროტოტიპი (მოდელი: DynaTAC) და განახორციელა გახმაურებული ზარი 1973 წლის 4 აპრილს. პირველი კომერციულად ხელმისაწვდომი მობილური ტელეფონის მოდელი იყო Motorola DynaTAC 8000X, რომელიც 1984-დან 1994 წლამდე იწარმოებოდა.

მოზინადრე – 1. ბინის დამქირავებელი; ბინის მეპატრონე; 2. მცხოვრები, მოსახლე, ბინადარი, მკვიდრი.

მოზრუნება – მოძრაობა, რომლის დროსაც ფიქსირებული წერტილი რჩება უძრავი.

მოგება – 1. სხვაობა საბითუმო ფასებში წარმოების ამონაგებსა და რეალიზებული პროდუქციის სრულ თვითღირებულებას შორის; 2. გაყიდვის მოცულობის (რეალიზაციიდან ამონაგების) მეტობა ხარჯებსა და გასავლებზე საანგარიშგებო პერიოდის განმავლობაში; შემოსავლის ნამეტი ხარჯებზე. აუცილებელი არაა მოგებამ გაზარდოს ფულადი სახსრები, იგი შეიძლება ასახულ იქნეს გადიდებულ აქტივებში ან შემცირებულ ვალდებულებებში, მაგრამ იგი ყოველთვის ზრდის მფლობელთა კაპიტალს.

მოგება აბსოლუტური – მოგება, რომელსაც გამყიდველი იღებს საქონლის გაყიდვით დანახარჯების გამოქვითის შემდეგ.

მოგება ბუღალტრული – ერთობლივი შემოსავალი აშკარა დანახარჯების გამოკლებით.

მოგება მთლიანი – საწარმოს მოგების მთლიანი თანხა დაქვითვასა და გადარიცხვამდე. იგი დამატებული ღირებულების ის ნაწილია, რომელიც რჩება მეწარმეებს დაქირავებული მუშაკების შრომის ანაზღაურების, წარმოებასა და იმპორტზე წმინდა გადასახადებთან დაკავშირებული ხარჯების გამოქვითვის შემდეგ. მთლიანი წმინდა მოგება წმინდა მოგებისა და ძირითადი კაპიტალის მოხმარების ჯამია.

მოგება პროდუქციის რეალიზაციიდან – პროდუქციის გაყიდვით მიღებული თანხა, რომლის სიდიდე დამოკიდებულია რეალიზებული პროდუქციის რაოდენობაზე, ასორტიმენტზე, ხარისხსა და ფასზე.

მოგება საბალანსო – საწარმოს მოგების მთლიანი თანხა, მიღებული წარმოებრივი საქმიანობის ყველა სახიდან და ასახული მის ბალანსში.

მოგება შეფარდებითი – მოგება, რომელსაც გამყიდველი იღებს ყოველ გაყიდულ ნაწარმზე დანახარჯების გამოქვითვით.

მოგება წმინდა – თანხა, რომელიც რჩება ფირმის ერთობლივი შემოსავლიდან აშკარა და ფარული დანახარჯების გამოქვითვის შემდეგ. მ. წ. წარმოადგენს სხვაობას ბუღალტრულ მოგებასა და იმპლიციტურ დანახარჯებს შორის.

მოგობვა (მოქიშვა) – 1. ლითონის ფურცლის პირის გადაღუნვა მის შესაერთებლად სხვა ნაკეთობის პირთან ან სხვა ფურცელთან (შედულებით, მოქლონებით და ა.შ.); 2. ფურცლოვანი შტამპვის ოპერაცია.

მოგორვა (გასახმარისება) – 1. მანქანების ექსპლუატაციის საწყისი პერიოდი (ახლადდამზადებულის ან კაპიტალურად შეკეთებულის), რომლის დროსაც ადგილი აქვს დეტალების სამუშაო ზედაპირების დამუშავებას, სადებების დაჯდომასა და ა.შ. ხასიათდება განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში დეტალების ცვეთის ინტენსივობის თანდათანობითი შემცირებით. მ. დამთავრების შემდეგ, ნორმალურ პირობებში, ცვეთის ინტენსივობა ხდება მუდმივი; 2. ბრუნვითი სხეულების ფორმის მქონე ფურცლოვანი მასალის ნაკეთობის ფორმაწარმოქმნის ოპერაცია (მაგ., ცისტერნებისა და სხვა ტევადობის ჭურჭლის ძირის, ჩამოსასხმელი ჩამჩის, კონვერტორების ძირის). ნაკეთობების ფორმის მიცემა ხდება საწნებ დაზგაზე.

მოდაკრილი – სინთეზური ბოჭკო, მიღებული აკრილნიტრილის თანაპოლიმერებისა და ვინილქლორიდის (40-60%) ან ვინილიდენქლორიდის (20-50%) საფუძველზე. ზოგჯერ საღებავებთან დასამსგავსებლად მის შემადგენლობაში შეჰყავთ მესამე თანაპოლიმერი (მაგ., ნატრიუმის ვინილსულფონატი 1-2%). მ. ბოჭკოს ძირითადი დანიშნულებაა ხელოვნური ბოჭკოს შექმნა გარეული ცხოველების ბეწვის იმიტაციით. გამოიყენება საღებავი ლილვაკების, ხალიჩების, ავეჯის გადასაკრავი ხაოიანი ქსოვილების, პარიკების, საბავშვო სათამაშოებისა და სხვ. დასამზადებლად.

მოდელი (ფრანგ. modèle<ლათ. modulus ზომვა, ანალოგი, ნიმუში) – 1. ფიზიკური სისტემა (მოწყობილობა, სქემა, დანადგარი, მანქანათა სისტემა) ან კომპონენტებისა და ფუნქციების აღწერა, რომელიც ასახავს რომელიმე ობიექტის პროცესის ან მოვლენის არსებით თვისებებს; 2. ნიმუში, რომელიც წარმოადგენს ეტალონს მასობრივი და სერიული კვლავწარმოებისთვის; 3. ყალიბი (თიხის, მინის, პლასტმასის, სანთლის, ხის და სხვ.), რომელშიც ნაკეთობა მზადდება სხვა მასალისგან (ლითონი, თაბაშირი, ქვა და სხვ.); 4. მოწყობილობა, რომელიც წარმოადგენს სხვა (ნამდვილი) მოწყობილობის იმიტაციას (ჩვეულებრივ შემცირებულ მასშტაბში) – გამოიყენება კვლევითი, სპორტული ან გასართობი მიზნით. მოდელის სახეებია: ალგორითმული, ანალოგური, არაგასართი, ატომის, გასართი, გეომეტრიული, დასაშლელი, ინფორმაციული, კონცეპტუალური, მათემატიკური, მექანიკური, მოძრავი, პარამეტრული, პროგრამული უზრუნველყოფის, რადიომართული, ფიზიკური, ქსელური, საწვრთნელი და სხვ.

მოდელი მათემატიკური – რეალობის მათემატიკური წარმოდგენა, მოდელის როგორც სისტემის, ერთ-ერთი ვარიანტი, რომლის კვლევა საშუალებას იძლევა მივიღოთ ინფორმაცია რაიმე სხვა სისტემაზე. მ. მ. არის სისტემის აღწერა მათემატიკური კონცეფციისა და ენის გამოყენებით. მათემატიკური მოდელის დამუშავების პროცესს მათემატიკური მოდელირება ეწოდება. მ. მ. გამოიყენება საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებში (ფიზიკა, ბიოლოგია,

მეტეოროლოგია, მეცნიერება დედამიწის შესახებ და სხვ.) და საინჟინრო დისციპლინებში (ინფორმატიკა, ხელოვნური ინტელექტი და სხვ.), აგრეთვე სოციალურ მეცნიერებებში (ეკონომიკა, სოციოლოგია, ფსიქოლოგია, პოლიტიკა, სტატისტიკა და სხვ.).

მოდელი ფიზიკური – ობიექტის მცირე ან დიდი ფიზიკური ასლი. სამოდელო ობიექტი შეიძლება იყოს პატარა (მაგ., ატომი) ან დიდი (მაგ., მზის სისტემა). მოდელისა და ობიექტის გეომეტრია ხშირად გავს ერთმანეთს და თანაფარდობა დამოკიდებულია მასშტაბზე, თუმცა ზოგჯერ მოდელი შეიძლება განსხვავდებოდეს ობიექტისაგან. მ. ფ. ეხება არა მარტო რეალურ ობიექტს, არამედ მოვლენასა და პროცესსაც. ფიზიკური მოდელი ფართოდ გამოიყენება სამშენებლო საქმეში (არქიტექტურული მოდელი), გემთ- და თვითმფრინავთმშენებლობაში, ჰიდრო- და აეროდინამიკაში, ელექტრო- და თბოენერგეტიკაში, გეოლოგიაში, რადიოტექნიკასა და სხვ.

მოდელირება – 1. რთული აგრეგატების ან პროცესების ექსპერიმენტის დადგმისა და დამუშავების შესწავლის მეთოდი მოდელებზე ან რეალურ აგრეგატებზე მსგავსების თეორიის გამოყენებით. მსგავსების (ანალოგიების) მეთოდით რაიმე პროცესის შესწავლა გულისხმობს ხარისხობრივად სხვა ფიზიკური პროცესის შესწავლას, რომლის აღწერა ხდება იმავე ფორმის შესაბამისი მათემატიკური ტოლობებით. მ. ამ შემთხვევას ეწოდება მათემატიკური მოდელირება. მისგან განსხვავებულია ფიზიკური მოდელირება, რომლის დროსაც ფიზიკური პროცესი შესასწავლ ობიექტსა და მის მოდელზე ხარისხობრივად ერთნაირია. ამ დროს იგულისხმება, რომ ყველა პროცესი მსგავსია (სრული მსგავსება) ან ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი პროცესია მსგავსი (ლოკალური მსგავსება) და შესწავლის დროს ნებისმიერ მომენტსა და ნებისმიერ წერტილში განსაზღვრული ოდენობით განსხვავდება სხვა მოვლენის შესაბამისი პარამეტრებისგან. მ. გამოიყენება მეცნიერებისა და ტექნიკის სხვადასხვა დარგში. მაგ., ჰიდროტექნიკური ნაგებობები, ჰიდრაულიკური, თბური და ელექტრული მანქანები, თვითმფრინავები, თბოტექნიკური და ქიმიური აპარატები და დანადგარები და სხვ.; 2. თვითმფრინავების, გემების, მანქანების და ა.შ. მოდელების დამზადება კვლევითი, სპორტული ან გასართობი მიზნით.

მოდელური ფილა – ლითონის ფილა, რომელზეც ემაგრება მოდელი, რომელიც წარმოადგენს ჩამოსასხმელ ნახევარფორმას დაყალიბებისათვის.

მოდერნი (ფრანგ. moderne უახლესი, თანამედროვე) – მიმდინარეობა არქიტექტურასა და დეკორატიულ ხელოვნებაში რომელიც გავრცელდა ევროპაში XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში და წინ უსწრებდა კონსტრუქტივიზმს (ნახ. 1. ლეონარდოს მინის კუბი, ქ. ბად დრიბურგი, გერმანია). მოდერნს საფრანგეთსა და ბრიტანეთში ეწოდებოდა "არ-ნუვო", გერმანიაში "იუგენდსტილი", ავსტრიაში "სეცესიონი", იტალიაში "ლიბერთი". მოდერნიზმის მიმდევარნი ცდილობდნენ შეექმნათ ახალი სტილი და ხაზგასმით იყენებდნენ არქიტექტურული ელემენტების მიღებული წყობის ნებისმიერი გარდაქმნით შექმნილ მანერულ, მრუდწირულ, მოქნილ ხაზებსა და ფორმებს. სამკაულში

ნახ. 1

ბატონობდა სიმბოლიკა, ცალკეული ფორმებისა და მოტივების სტილიზაცია.

მოდერნიზაცია (ფრანგ. modernisation<ბერძ. moderne უახლესი, თანამედროვე) – 1. შენობების კაპიტალური რემონტის ნაირსახეობა, რომლის ძირითადი დანიშნულებაა შენობის ცვეთის შეჩერება. ცვეთის მიზეზი შეიძლება იყოს დაგეგმარების შეუსაბამობა თანამედროვე ნორმატიულ მოთხოვნებთან; 2. სამრეწველო ნაკეთობის ფუნქციური თვისებებისა და საექსპლუატაციო საიმედოობის გაუმჯობესების ერთ-ერთი გზა ზოგი დეტალისა და კვანძის კონსტრუქციისა და გარეგანი ფორმის შეცვლის გზით, პრინციპული გარდაქმნის გარეშე. ის სამრეწველო მოწყობილობის გაუმჯობესების ძალზე ეკონომიური ხერხია, რომელიც არ მოითხოვს მათი დამზადების ტექნოლოგიური პროცესის გარდაქმნას; 3. შენობის განახლება, გარდაქმნა, გაკეთილშობილება, მოდიფიკაცია, რეკონსტრუქცია, იერსახის შეცვლა თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისად; 4. მეორე რიგის მორალური ცვეთის აღმოფხვრა.

მოდერნისტული არქიტექტურა – შენობათა სხვადასხვა სტილის ერთობლიობა, რომლებიც რამდენიმე მახასიათებლით ემსგავსება ერთმანეთს, მათ შორის, ძირითადად, ფორმის სიმარტივითა და ორნამენტის არარსებობით (ნახ. 1). ამ სახის შენობათა პირველი ვარიანტები XX საუკუნის პირველ წლებში გაჩნდა. შემდეგში მ. ა. მრავალმა გავლენიანმა არქიტექტორმა გაითავისა. მან პოპულარობა მოიპოვა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ და დომინანტური არქიტექტურული სტილი გახდა ინსტიტუციონალური და კორპორაციული შენობებისთვის თითქმის სამი ათწლეულის განმავლობაში. ამ მიმდინარეობის ზუსტი მახასიათებლები და წარმოშობა დღემდე დებატების საგანია.

ნახ. 1

მოდილიონი (მოდულიონი) – არქიტექტურულად დამუშავებული კონსოლი, რომელზეც დაყრდნობილია კორინთული ან კომპოზიტური ორდერის კარნიზის დამაგვირგვინებელი ნაწილი (ნახ. 1) – გამოტანილი ფილა.

ნახ. 1

მოდიფიკატორი (ლათ. modificatio ზომის დადგენა) – ნივთიერება, რომელიც მცირე დოზებით (ჩვეულებრივ პროცენტის მეათედებში) გამდნარ ლითონში შეყვანისას აუმჯობესებს ლითონის მექანიკურ თვისებებს, რადგან ხელს უწყობს სტრუქტურული მდგენელების კრისტალიზაციას დაქუცმაცებულ ფორმაში. ასეთ სტრუქტურას, სხვა თანაბარი პირობების დროს, აქვს გაუმჯობესებული მექანიკური და ტექნოლოგიური თვისებები, კერძოდ ნაკლები სიმყიფე, ვიდრე მსხვილმარცვლოვანს. არსებობს მ. ორი სახეობა: ძნელდნობადი და ზედაპირულად აქტიური. ფოლადისა და თუჯის მოდიფიკატორებად გამოიყენება მაგნიუმი, ფეროსილიციუმი, სილიკოკალციუმი, ალუმინი, ტიტანი და სხვ.

მოდულიკატორი ზედაპირულად აქტიური – მოდიფიკატორი, დალექილი ჩანასახებისა და კრისტალების ზედაპირზე, რომლებიც ნადნობში იმატებენ ზომაში, რითაც ამცირებენ ზედაპირულ ენერგიას ნადნობი-მყარი ფაზის ფაზათმორის საზღვარზე. ეს პროცესი იწვევს კრისტალების ხაზოვანი სიჩქარის ზრდის ტემპის შემცირებას და კრისტალიზაციის ცენტრის წარმოქმნის სიჩქარის გაზრდას, რადგანაც იკლებს ჩანასახის კრიტიკული რადიუსი. ზედაპირულად აქტიური მოდიფიკატორის ასეთი ორმაგი მოქმედება ეფექტურად ამცირებს მარცვლების ზომებს კრისტალურ სტრუქტურაში. მაგ., სხმულ ფოლადებში ასეთია ბორი, ალუმინის შენადნობებში კი – ნატრიუმი და კალიუმი.

მოდულიკატორი კრისტალიზაციის – ნივთიერება, რომელიც შეჰყავთ გამდნარ ლითონში კრისტალიზაციის პროცესის დაწყებამდე სხმულის წვრილმარცვლოვანი სტრუქტურის მისაღებად.

მოდულიკატორი ძნელდნობადი – მოდიფიკატორი, რომელიც ნადნობის ქიმიურ ელემენტებთან ჰქმნის უხსნად მყარ ნაწილაკებს, რომლებიც თავის მხრივ ხელს უწყობს ჰეტეროგენური წარმონაქმნების (ფუძემდრის) გაჩენას. ამით ჩქარდება კრისტალიზაციის პროცესი, რაც იწვევს ნადნობის სხმულის სტრუქტურის დაქუცმაცებას. ეფექტური ძნელდნობადი მოდიფიკატორებია: ფოლადებისათვის – ტიტანი, ცირკონიუმი და ნიობიუმი, რომლებიც წარმოქმნიან ძნელდნობად კარბიდებს TiC , VC , NbC ; ალუმინის შენადნობებისათვის – ტიტანი, ცირკონიუმი, რომლებიც ალუმინთან რეაქციით წარმოქმნიან ნაერთებს Al_3Ti , Al_3Zr ; ალუმინთან მაგნიუმის შენადნობებისათვის – ცარცი, მაგნეზიტი, რომლების შეიცავენ ნახშირბადს.

მოდულიკაცია (ლათ. *modus* ზომა, სახე და *facio* კეთება) – რაიმეს გარდაქმნა, დახვეწა, სახეცვლილება ახალი თვისებების შეძენით; ხარისხობრივად განსხვავებული მდგომარეობა ან სახესხვაობა. ტექნიკაში ის ითვალისწინებს ახალ ტექნოლოგიას, ან რაიმე მოწყობილობის, მექანიზმის, ხელსაწყო ახალი მოდელის შექმნას.

მოდულიფიცირებული ბიტუმის სახურავის ბურული – პოლიმერმოდულიფიცირებული ასფალტის ფურცლების ერთი ან რამდენიმე შრე. ფურცლები ეწებება ან მექანიკურად მაგრდება ფუძემდრზე ან ბალასტის შრეზე.

მოდულატორი (ლათ. *modulator* რიტმის შემნარჩუნებელი) – მოწყობილობა, რომელიც ახორციელებს რხევათა მოდულაციის პროცესს. იყენებენ რადიოგადაცემებში, კინოაპარატებსა და სხვ.

მოდულაცია (მოდულირება) (ლათ. *modulatio* სიმწყობრე, რითმულობა) – მაღალსიხშირული რხევების ერთი ან რამდენიმე პარამეტრის ცვლილების პროცესი დაბალსიხშირული მზიდი ინფორმაციული სიგნალის (შეტყობინების) კანონის მიხედვით. გადასაცემი ინფორმაცია ჩადებულია მოდულირებად სიგნალში, ხოლო ინფორმაციის გადამცემის როლს ასრულებს მაღალსიხშირული რხევები, რომელსაც მზიდი ეწოდება. ამგვარად, მოდულაცია არის ინფორმაციული რხევების "დაჯდომის" პროცესი წინასწარ ცნობილ მზიდზე, ახალი, მოდულირებული სიგნალის მისაღებად. მოდულაციის სახეებია: ამპლიტუდური, ამპლიტუდურ-იმპულსური, ანოდური, ბადური, ბგერის, განივ-იმპულსური, განმეორებითი, გარეშე, დიოდური, ვარსკვლავური, იმპულსური, იმპულსურ-კოდური, კათოდური, კასკადური, კუთხური, მუდმივი ძაბვით, ნახევარპერიოდიათი, ნეგატიური, ორმაგი, პარაბოლური, პარაზიტული, პოლარული, სიგმა-დელტა, სიმეტრიული, სინათლის,

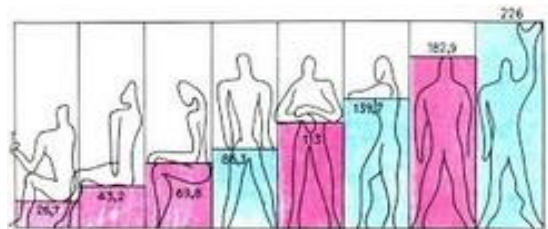
სიხშირული, ფაზური, ფაზურ-იმპულსური, შთანთქმითი, შინაგანი, შუალედური, წრფივი, ჯვარედინი და სხვ.

მოდული (ლათ. modulus ზომა) – 1. გაზომვის ამოსავალი ერთეული, რომელსაც ადგენენ მოცემული არქიტექტურული ნაგებობისათვის და იყენებენ საზომად შენობის ცალკეული ნაწილის თანაზომიერების დასაცავად; 2. ზუსტ მეცნიერებაში: ზოგი მნიშვნელოვანი კოეფიციენტის სახელწოდება; მსახვარი; 3. მათემ. რიცხვი, რომელზეც უნდა გავამრავლოთ ერთი სისტემის ლოგარითმი მეორე სისტემის ლოგარითმის მისაღებად; 4. რაიმე სისტემის, ორგანიზაციის, მოწყობილობის პირობითად გამყოფი, დამოუკიდებელი ნაწილი; 5. სწავლების დამოუკიდებელი, თანამიმდევრული ბლოკი, რომელიც აერთიანებს მონათესავე საგნებს. მ. განსაზღვრულია საგანთა ურთიერთკავშირები და თანამიმდევრობა. სასწავლო გეგმა შეიძლება შედგებოდეს ერთი ან რამდენიმე მოდულისაგან; 6. რომელიმე განსაკუთრებული ფიზიკური სიდიდისა და კოეფიციენტის სახელწოდება (მაგ., დრეკადობის მოდული, ზომების მოდული, კბილების მოდული და სხვ.); 7. უნიფიცირებული კვანძი (ან რთული ჯაჭვის ნაწილი), რომელიც შედგება მასობრივი წარმოების ურთიერთშეცვლადი დეტალების კომპლექსისგან და ასრულებს დამოუკიდებელ ფუნქციას სხვადასხვა ტექნიკურ მოწყობილობებში; 8. ლიტერატურაში მიღებული კოსმოსური ხომალდის ნაწილების დასახელება (მაგ., "აპოლონი", რომელიც დაჯდა მთვარეზე, შედგებოდა ორი მოდულისაგან – ძირითადი ანუ ორბიტალური და მთვარის ანუ დასაჯდომი).

მოდული კბილანის – გეომეტრიული პარამეტრი, ხაზოვანი სიდიდე, რომელიც კბილანის ზომის პროპორციულია. არჩევენ წრიულ, ღერძულ და ნორმალურ მოდულებს.

მოდულიონი – იხ. მოდილიონი.

მოდულორი – სივრცის პროპორციული ორგანიზაციის საშუალება ფრანგი არქიტექტორის ლე კორბუზეს მიერ ლოგიკურად დამუშავებული ზომის სახაზავის მეშვეობით, რომელსაც მან "მოდულორი" უწოდა. მიიღო რა საწყის სიდიდედ ადამიანის პროპორციები – საშუალო სიმაღლე (1,83 მ) და სიმაღლე აწეული ხელით (2,26 მ), ლე კორბუზემ შექმნა ზომის ორი სკალა, რომლის მეტრული რიგი წარმატებითაა შეთავსებული ადამიანის ყველა პარამეტრთან, რომელიც ამარტივებს ამ უკანასკნელის ურთიერთდამოკიდებულებას სივრცის სამშენებლო გაბარიტებთან (ნახ. 1). მ. მონაცემები ჩადებულია ქარხნული წესით დამზადებულ ასაწყობ სამშენებლო კონსტრუქციების ზომებში.

ნახ. 1

მოდუსი (ლათ. modus ზომა, ხერხი, სახე) – 1. საგნის გარდამავალი, ცვალებადი მდგომარეობა ან თვისება; 2. ფილოს. რისამე წესი, ხერხი; 3. ლოგ. აზროვნების ნაირსახეობა.

მოედანი – 1. რამდენიმე ქუჩით გადაკვეთილი განაშენიანებისაგან თავისუფალი, საზოგადოებრივი დანიშნულების არქიტექტურულად მოწესრიგებული სივრცე დასახლებულ ადგილში; 2. მიწის ნაკვეთი, რომელიც შემოსაზღვრულია მიწის ნაკვეთის საკუთრების ხაზით ან გამოყოფილი საზოგადოებრივი გზის ნაწილით.

მოვერცხვლა – ნაწარმის ვერცხლით დაფარვა გალვანური მეთოდით, რომლის დანიშნულებაცაა ნაწარმის დაცვა კოროზიისგან, ოპტიკური არეკვლის გაძლიერება, ზედაპირისათვის დეკორატიული სახის მიცემა და სხვ.

მოვლენა – საგნის ან მისი არსებობის გარეგნული ფორმის ასე თუ ისე აღმოჩენა. ცნობიერებაში ის ერთ-ერთი საფეხურია საგნის განცდისა. მოვლენები არის: აეროდინამიკური, ანომალური, ატმოსფერული, გალვანომაგნიტური, განსაკუთრებული, დარტყმითი, დასაკვირვებელი, დეფორმაციული, დიფრაქციული, დიფუზიური, ელექტროკაპილარული, კარსტული, მაგნიტური, ნახტომის, სავარაუდო, სეისმური, სავარაუდო, რღვევითი, ჩვეულებრივი და ა.შ.

მოვლითი ჭრა – სატყეო-სამეურნეო ღონისძიება, რომელიც ხორციელდება ტყის სახეობრივი შემადგენლობის, სტრუქტურისა და სანიტარიული მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით. კორომთა ხნოვანებისა და ფუნქციური დანიშნულების მიხედვით განისაზღვრება მოვლითი ჭრის შემდეგი სახეები: განათებითი, გაწმენდითი, გამოხშირვითი, გავლითი, სანიტარიული და სარეკონსტრუქციო.

მოზაიკა (შუაფრანგ. mosaïque<იტალ. mosaico<გვიანდ. ლათ. musivum<ლათ. musĕum, musaeum<თანამედროვე ლათ. mosaicus ნაწარმოები მიძღვნილი მუზეუმისადმი) – საროთი, სოფიის კენჭი; დეკორატიულ-გამოყენებითი და სხვადასხვა ჟანრის მონუმენტური ხელოვნება, სადაც გამოსახულების ფორმირება ხდება მყარი მასალების (მარმარილო, გრანიტი, მინა, ფილა, სმალტი, კენჭებისა და მისთ.) ფერადი ნატეხების მჭიდროდ შეერთებით (ნახ. 1); ასეთი წესით მიღებული, კედლის, იატაკისა და სხვ. ზედაპირი. მოზაიკის ისტორია იწყება ძვ. წ. IV ათასწლეულის მეორე ნახევრიდან, როცა შუამდინარეთში მცხოვრებმა შუმერებმა დაიწყეს მისი გამოყენება სასახლეებისა და ტაძრების გასამშვენებლად. ანტიკური მოზაიკები აღმოჩენილი იქნა ძვ. წ. V-IV კორინთში, სიკიონში, ერეთრიაში (საბერძნეთი), ოლინთაში (ბერძნული კოლონია ფრაკიაში), პელასა (მაკედონია) და სხვ. მისი აყვავების ხანად ითვლება ელინიზმის ეპოქა, როცა ისწავლეს ფერადი მინის წარმოება. ელინიზმის ეპოქის შესანიშნავი მოზაიკებია ქ. მორგანტინში (ძვ. წ. III ს., კუნძული სიცილია). ძველ რომში მოზაიკას (ძირითადად სმალტისაგან) იყენებდნენ იატაკების, აბანოების, სასახლეების მოსართავად. ამ ეპოქის ბრწყინვალე ნიმუშია იტალიის ქალაქ პომპეიში ნაპოვნი ძვ. წ. I საუკუნის მოზაიკა (იხ. ალექსანდრეს მოზაიკა). ადრექრისტიანული და ბიზანტიური

ნახ. 1

მოზაიკები გამოირჩევა უფრო დახვეწილი შესრულებით, ქვების წვრილი მოდულითა და წყობის დეკორატიულობით. ჩვ. წ. მე-5 საუკუნიდან, ბიზანტიის იმპერიის აღმავლობის ხანაში, მოზიკის ხელოვნებამ ახალი სული შეიძინა. აღმოსავლური სტილის გავლენა შეერწყა ახალი მასალის, სმალტის გამოყენებას, რომელიც ჩრდილოეთ იტალიაში მზადდებოდა (სმალტა ფერადი მინის შენადნობია, რომელიც ჰაერის უმცირეს ნაწილაკებს შეიცავს და ხაოიანი ზედაპირი აქვს, ხოლო მეორე მხრიდან ოქროს ან ვერცხლის ფურცლებითაა დაფერილი). სმალტა გამჭვირვალეა, ატარებს შუქს, რომელიც შუშის შიგნით ირეკლება. აგრეთვე ის გარკვეული კუთხითაა დამაგრებული კედელზე და შუქს განსხვავებულად ირეკლავს. ოქროსფერი სმალტა ბრწყინავს, როდესაც მაყურებელი კედლების გასწვრივ მოძრაობს. რომში მოზაიკა ძირითადად იატაკების მოსაგებად გამოიყენებოდა, ხოლო ბიზანტიაში შენობების,

ძირითადად, ტაძრების ჭერისა და კედლების შემკობა დაიწყო. ბიზანტიურ მოზაიკაში რომაული თემები ქრისტიანულმა შეცვალა, თუმცა იმპერატორების პორტრეტები და დეკორატიული მოზაიკაც გვხვდება. როკოკოს პერიოდში ევროპაში დაიწყო ნიჟარების, ხოლო შემდეგ ბისერის გამოყენება. მოზაიკურმა ხელოვნებამ თავისი განვითარების პიკს მიაღწია მაჰმადიანური ქვეყნების არქიტექტურაში (ახლო აღმოსავლეთი, შუა აზია, აზერბაიჯანი). საქართველოში მოზაიკის ტრადიცია ბიზანტიურს უკავშირდება, თუმცა ქართული სტილის თვითმყოფადობა ქართულ სამხატვრო სკოლასთან სიახლოვით დასტურდება. დღეს ქართული ტაძრების მოზაიკური მორთულობის ძალზე მცირე ნაწილია შემორჩენილი [გელათის, ბიჭვინთის, შუხუთის, დიონისეს ტაძრის (ს. ძალისი), მცხეთის მცირე ჯვრისა და წრომის ტაძრების და სხვ.]. შედარებით სრულად მხოლოდ მე-12 საუკუნის გელათის უნიკალური მოზაიკური ფრესკაა მოღწეული.

მოთუთიება – 1. ფოლადის ან თუჯის ნაკეთობების ზედაპირის დაფარვა თუთიის ფენით კოროზიის საწინააღმდეგოდ. ტარდება ცხელი მეთოდით (ნაკეთობის ჩადირვა გამდნარ თუთიაში), ელექტროლიზით (იხ. გალვანოსტეგია), გამდნარი თუთიის გაფრქვევით; 2. ფოლადის ნაკეთობების ზედაპირული ფენების გაჯერება თუთიის მტვრით (იხ. მეტალიზაცია).

მოთხოვნა – გადახდისუნარიანი მოთხოვნილება, სახსრების ჯამი, რომელიც მყიდველს შეუძლია და განზრახული აქვს გადაიხადოს საქონელში. მოთხოვნა არ შეიძლება გაიგივდეს მოთხოვნილებასთან, როგორც ასეთთან: თუ ადამიანი საჭიროებს რაღაც "სიკეთეს", მაგრამ არა აქვს ფული, მაშინ იგი არ ფლობს მყიდველობით მოთხოვნას, ე.ი. მოთხოვნილებათა ერთობლივი სიდიდე აღემატება გადახდისუნარიან მოთხოვნას, და მოთხოვნილებები არ შეიძლება სრულად დაკმაყოფილდეს. ამდენად, გადახდიანი მოთხოვნა არის მოთხოვნა საქონელსა და მომსახურებაზე, გამაგრებული მყიდველთა ფულადი სახსრებით.

მოთხოვნა სამშენებლო პროდუქციაზე – შენობა-ნაგებობების საჭიროება, რომელიც აუცილებელია ნორმალური საცხოვრებელი პირობების შესაქმნელად ადამიანებისა და საზოგადოების ფუნქციონირებისათვის.

მოთხოვნები წაყენებული ბეტონისადმი – 1. ნედლეულისა და ბეტონის შედგენილობის შერჩევა. გამოყენებული ტექნოლოგიის მიხედვით ბეტონი არსებობს: დამზადებული ხისტი ნარევისგან, რომელიც ნაკეთობის სწრაფად განყალიბების საშუალებას იძლევა; სხმული, რომელიც ნაკეთობის ან კონსტრუქციის ფორმაში ადვილად ისხმება და ავსებს მას ყოველგვარი შემკვრივების გარეშე; სწრაფადგამაგრებადი; შეუკლები; გაფართოებადი; გაორთქლილი; ავტოკლავური გამაგრების; უარყოფით ტემპერატურაზე გამაგრებადი და სხვ.; 2. ბეტონის ნარევის მომზადება და ტრანსპორტირება უნდა იყოს მოსახერხებელი, ადვილი და არ უნდა განშრევდეს; ბეტონს უნდა ჰქონდეს გამაგრების გარკვეული სიჩქარე, შესაბამისი მისი განყალიბების, კონსტრუქციის ან ნაგებობის ექსპლუატაციის ვადასთან; ცემენტის ხარჯი და ბეტონის ღირებულება უნდა იყოს მინიმალური; 3. ბეტონის და რკ.ბ.-ის კონსტრუქციის დამზადებისას ხარისხზე წინასწარ არ შეიძლება მსჯელობა. საჭირო თვისებას ბეტონი იღებს კონსტრუქციის დამზადების პროცესში. ამიტომ ძალიან მნიშვნელოვანია მასალის სწორი შერჩევა, ბეტონის შედგენილობის დაპროექტება კონსტრუქციის დამზადების ტექნოლოგიის მიღებული მეთოდით. ტექნოლოგიური რეჟიმის დაცვა, წარმოების ოპერაციული კონტროლი; 4. ბეტონი მიეკუთვნება ხელოვნური ქვის კონგლომერატს, წარმოადგენს კომპოზიტური მასალის სახესხვაობას, ამიტომ სხვადასხვა ბეტონისათვის დამახასიათებელია, როგორც

საკუთარი – კერძო, ისე ზოგადი კანონზომიერებანი. თანამედროვე ტექნოლოგიური და ტექნიკურ-ეკონომიკური გაანგარიშება ბეტონის ტექნოლოგიაში დაფუძნებულია იმ დამოკიდებულებაზე, რომელიც აკავშირებს ბეტონის შედგენილობასა და სტრუქტურას მის თვისებებთან. ეს დამოკიდებულება ფიზიკურ-ქიმიური ხასიათისაა, მაგრამ, უმრავლეს შემთხვევაში, მიღებულია ექსპერიმენტული გზა. ის უნდა შემოწმდეს და დაზუსტდეს წარმოების კონკრეტული პირობების გათვალისწინებით ანუ ბეტონის ქარხნებში (ბეტონის კვანძებში) აუცილებელია მომზადებული ბეტონის პარტია შემოწმდეს სტანდარტული ნიმუშების ლაბორატორიული გამოცდით ბეტონის მახასიათებლების საპროექტოსთან შესაბამისობის მიზნით.

მოთხოვნის სიდიდე – საქონლის ის რაოდენობა, რომლის შეძენა სურს მყიდველს მოცემულ ფასად გარკვეული პერიოდის – დღის, კვირის და ა.შ. განმავლობაში. მ. ს. უკუდამოკიდებულებაშია ფასთან: რაც უფრო მაღალია საქონლის ფასი, მით ნაკლები რაოდენობის საქონლის შეძენა სურს ადამიანს; და პირიქით, რაც უფრო დაბალია ფასი, მით მეტი რაოდენობა საქონლის შეძენა სურს მას. ამ ფარდობას მოთხოვნის კანონი ეწოდება.

მოიჯარე – მეპატრონე, პატრონი, მესაკუთრე.

მოკალვა – 1. მასალის ზედაპირზე ლითონის ფენის წარმოქმნა სარჩილის გადნობით, დატანით და შემდეგი დაკრისტალებით; 2. ზედაპირის დაფარვა კალის თხელი ფენით.

მოკიდება – წვის ინიცირება (დაწყება).

მოკიდების წყარო – ანთების გამომწვევი თბური ენერგია.

მოკირწყვლა (დაგება) – გზების, ქუჩების, მოედნების, ეზოების, ბულვარების, ბილიკებისა და მისთ. ზედა საფარვლის მოწყობა მაღალი სიმტკიცის მასალისგან (ქვა, მოზაიკა, აგური, ფილა და სხვ.) (ნახ. 1. მოკირწყვლა ტროტუარის ქვის ფილებით).

ნახ. 1

მოკლევადიანი ინვესტორი – ტრეიდერი, რომელიც წელიწადში ახდენს რამდენიმე გარიგებას.

მოლარე – პირი, რომელსაც ევალება ფულის აღრიცხვა, მიღება, შენახვა და სალაროდან გაცემა. მ. წერილობით ვალდებულებას იღებს მატერიალურ პასუხისმგებლობაზე. მ. თანამდებობრივ ვალდებულებებში შედის: ოპერაციების განხორციელება ფულადი ფასიანი ქაღალდების მიღების, აღრიცხვის, გაცემისა და შენახვის შესახებ, მისი დაცვის უზრუნველყოფის წესების აუცილებელი შესრულებით. მ. აფორმებს დოკუმენტებს და, შესაბამისად, დაწესებული წესის მიხედვით იღებს ფულად საშუალებებსა და ფასიან ქაღალდებს ბანკის დაწესებულებებში ხელფასის, პრემიების გასაცემად. შემოსავლებისა და გასავლების დოკუმენტების საფუძველზე აწარმოებს სალაროს წიგნს. ადარებს ფაქტობრივ ნაღდ ფულად და ფასიანი ქაღალდების თანხებს წიგნის ნაშთთან. ადგენს სალაროს ანგარიშგებას.

მოლარტყვა – გისოსოვანი კონსტრუქცია ან უწყვეტი ფენილი დამაგრებული ნივნივებზე ზედა მხრიდან (ნახ. 1). არის საბურულე მასალის საფუძველი და მონაწილეობას ღებულობს სახურავის სივრცითი სტრუქტურის ფორმირებაში. მზადდება ხის (ფიცარი, ძელი, ფანერი) ან ლითონისაგან (საბურულე გრძივები), შეიძლება იყოს ერთ- ან ორფენიანი. პირველი ფენა, როგორც წესი, ყენდება სახურავის კეხის პარალელურად და გამოიყენება ლითონკრამიტის ბურულისათვის, ხოლო მეორე ფენა ეწყობა პირველის მართობულად (ან ირიბად) – კეხიდან კარნიზისკენ სახურავის ქანობის მიმართულებით და გამოიყენება ნებისმიერი სახის ბურულისათვის. რბილი საბურულე მასალების გამოყენების შემთხვევაში, უწყვეტი ფენილის ფიცრებს შორის დაშორება არ უნდა აღემატოდეს 10 მმ-ს.

ნახ. 1

მოლბერტი (გერმ. malbrett სახატავი დაფა) – საყრდენი (ჩვეულებრივ სამ- ან ოთხფეხა), რომელზეც მხატვარი ათავსებს ჩარჩოზე გადაჭიმულ ტილოს მუშაობის დროს (ნახ. 1). ძირითადად მზადდება ხის მასალისაგან.

ნახ. 1

მოლდინგი (ინგლ. molding, moulding სხმული დეტალი) – გადასასვლელი დეკორატიული პროფილი, რომელიც გამოიყენება დეკორატიული მოსაპირკეთებელი ფილების, საკედლე პანელებისა და სხვ. პირაპირების შესასვებად.

მოლეკულა (ლათ. molécula პატარა ნაწილაკი) – მოცემული ნივთიერების უმცირესი ნაწილაკი, რომელსაც აქვს ამ ნივთიერების ქიმიური თვისებები. მ. შედგება ერთნაირი (მარტივი ნივთიერება) ან სხვადასხვა (ქიმიური შენაერთი) ატომებისგან. ატომები გაერთიანებულია ერთ მთლიანში ქიმიური კავშირების მეშვეობით. მოცემული ნივთიერების მ. აგებულება და შედგენილობა არ არის დამოკიდებული მისი მიღების ხერხზე. მ. ხარისხობრივი და რაოდენობრივი შემადგენლობა გამოიხატება ნივთიერების ქიმიური ფორმულით. ატომების კავშირების რიგითობა და მათი ვალენტობის მნიშვნელობა ასახულია მოლეკულის სტრუქტურულ ფორმულაში. ფორმა და ზომები დამოკიდებულია ატომთშორისი კავშირების სიგრძეზე და მათ შორის კუთხეებზე (ვალენტური კუთხე). ერთატომიან მ. (მაგ., ინერტული გაზების მ.) ცნება მოლეკულა და ატომი ემთხვევა. ქიმიური შენაერთების მ. ატომების რაოდენობა სხვადასხვაა. მაღალი ტემპერატურის პირობებში ყველა აირის მ. იშლება (დისოცირდება) ატომებად. კონდენსირებული (თხევადი ან მყარი) მდგომარეობაში მოლეკულებს შეუძლიათ შეინარჩუნონ ან არ შეინარჩუნონ ინდივიდუალური თვისებები. მაგ., მოლეკულური კრისტალები და ბევრი სითხე შედგება მოლეკულებისგან, ხოლო ატომურ, იონურ და ლითონის კრისტალებს არ აქვთ ცალკეული მ. (იხ. კრისტალები). მ. მნიშვნელოვან მახასიათებლებს წარმოადგენს მისი ატომებად დაშლის ენერგია, რომელიც ტოლია იმ ენერგიისა, რომელიც გამოიყოფა ატომებისგან მოლეკულის შექმნისას. შენაერთების მდგრადობა, მათი რეაქციის უნარი და მათ მიერ განვლილი ქიმიური სახეცვლილების მიმართულება მნიშვნელოვანწილად განისაზღვრება მ. შემავალი ატომებს შორის კავშირების

ენერგიით. მ. ელექტრული და მაგნიტური თვისებები ხასიათდება მისი პოლარიზებულობით, დიპოლური მომენტი და მაგნიტური მომენტი. მ. იმყოფება მუდმივ მოძრაობაში. წინსვლითი მოძრაობისა და ბრუნვის გარდა მოლეკულები განიცდიან შიგა მოძრაობას – ატომების რხევა წონასწორობის მდგომარეობასთან ახლოს და ელექტრონების მდგომარეობის ცვლილება. მ. ენერგია, გარდა იმ ენერგიისა, რომელიც ხმარდება წინსვლით მოძრაობას, კვანტურია; ე.ი. შეუძლია მიიღოს მხოლოდ რიგი განსაზღვრული დისკრეტული მნიშვნელობები. მ. გადასვლისას ერთი კვანტური მდგომარეობიდან მეორეში, გამოიყოფა ან შთაინთქმება ერთი კვანტი ენერგია.

მოლეკულური ოპტიკა – ფიზიკის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის ნივთიერებაში სინათლის გავრცელების კანონზომიერებებს მის მოლეკულურ აგებულებასთან მიმართებით. მ. ო. განიხილება სხვადასხვა გარემოში სინათლის შთანთქმა, დისპერსია, გაბნევა, გარდატეხა და არეკვლა, ოპტიკური აქტიურობა, გარემოზე გარეშე ელექტრული და მაგნიტური ველების ზემოქმედებასთან დაკავშირებული ოპტიკური მოვლენები და სხვ.

მოლეკულური სპექტრი – მოლეკულების ენერგიის ერთი დონიდან მეორეზე გადასვლისას წარმოშობილი შუქის შთანთქმის, გამოსხივებისა და გაფანტვის კომბინაციების ოპტიკური სპექტრი. მ. ს. შედგება მეტნაკლებად ფართო ზოლებისგან, რომლებიც წარმოქმნილია მჭიდროდ განლაგებული მრავალი სპექტრული ხაზისგან (ნახ. 1). ზოლოვანი მ. ს. სირთულე ხაზოვან ატომურ სპექტრისგან განსხვავებით აიხსნება იმით, რომ მოლეკულებში ატომის ბირთვის მიმართ ელექტრონების მოძრაობასთან ერთად, არსებობს სხვა მოძრაობები: ბირთვის რხევა მოლეკულებში წონასწორობის მდგომარეობასთან ახლოს, აგრეთვე მოლეკულის, როგორც ერთი მთლიანის ბრუნვა. მოძრაობის ყველა ეს სახე კვანტურია. ე.ი. მათ შესაბამისმა ენერგიამ შეიძლება მიიღოს მხოლოდ განსაზღვრული დისკრეტული მნიშვნელობა. მოლეკულათა ენერგიის შესაბამის დონეთა შორის გადასვლები, განსხვავებით ატომური სპექტრისა, იწვევს მ. ს. დამატებით ხაზების გაჩენას. მ. ს. კონკრეტული სტრუქტურა განსხვავებულია სხვადასხვა მოლეკულებისთვის და როგორც წესი, რთულდება მოლეკულაში ატომის რიცხვის ზრდასთან ერთად. მ. ს. შესწავლა გვაძლევს ღირებულ ინფორმაციას მოლეკულის აგებულების შესახებ (ატომთშორის მანძილის, ინერციის მომენტის, რხევათა სიხშირის, ძალოვანი მუდმივას, დისოციაციის ენერგიის, მოლეკულის სტრუქტურისა და ა.შ. განსაზღვრას). მ. ს. ხარისხობრივი და რაოდენობრივი მოლეკულური სპექტრალური ანალიზის საფუძველია.

ნახ. 1

მოლეკულური ფიზიკა – ფიზიკის ნაწილი, რომელიც შეისწავლის სხეულების ფიზიკურ თვისებებს, ნივთიერების აგრეგატული მდგომარეობის (აირი, სითხე და კრისტალი) თავისებურებებს, სხეულების მოლეკულურ აგებულებაზე დამოკიდებულ ფაზური გადასვლების პროცესებს, მოლეკულების (ატომების, იონების) ურთიერთმოქმედების ძალებსა და ამ ნაწილების თბური მოძრაობის ხასიათს.

მოლი (იტალ. molo<ლათ. moles ყრილი) – 1. გადახურული ან ღია დიდი სავაჭრო დაწესებულება [ნახ. 1. მსოფლიოში ერთ-ერთი უდიდესი მოლი – გოლდენ რესურს ცენტრი, ბეიძინი (პეკინი), ჩინეთი], რომელშიც ყველა დერეფანი (გალერეა) თავს იყრის ერთ ცენტრალურ სივრცეში (ნახ. 2. ტორონტო იტონ ცენტრი, კანადა) და ერთმანეთისადმი ღია დონეების რაოდენობა არ აღემატება სამს.; 2. რაიმე ნივთიერების რაოდენობა, რომელიც შეიცავს იმდენივე სტრუქტურულ ელემენტს (მაგ., ატომს, მოლეკულას, იონს,

ნახ. 1

ელექტრონს) რამდენ ატომსაც შეიცავს ნახშირბადი-12 მასით 0,012 კგ; 3. ჰიდროტექნიკური შემომზღუდავი ნაგებობა, რომელიც ეწყობა ვერტიკალური ან დახრილი კედლის სახით. გამოიყენება ნავსადგურის აკვატორიის ღელვისაგან დასაცავად. მ. ერთი ბოლოთი ესაზღვრება ნაპირს. გაფართოებული პროფილის მ. აქვს როგორც დამცველი, ისე ნავმისადგომის ფუნქცია; 4. ახლად ამოსული ხშირი და წმინდა ბალახი.

ნახ. 2

მოლიბდენი [ლათ. molybdaenum<ბერძ. molybdos ტყვია (გარეგნული მსგავსების გამო ტყვიასთან)] – ღია-რუხი ფერის ძნელადღვობადი ლითონი. სიმბოლო – Mo; სიმკვრივე – 10280 კგ/მ³; დნობის ტემპერატურა – 2623°C; დუღილის ტემპერატურა – 4639°C. თავისუფალი სახით ბინებაში არ გვხვდება. ცნობილია 20-მდე მოლიბდენის შემცველი მინერალი. მათ შორის მნიშვნელოვანია: მოლიბდენიტი MoS₂ (60% Mo), პოველიტი CaMoO₄ (48% Mo), მოლიბდიტი Fe(MoO₄)₃·nH₂O (60% Mo) და ვულფენიტი PbMoO₄. მ. სუფთა სახით პირველად მიიღო შვედმა ქიმიკოსმა და მინერალოგმა ი. ბერცელიუსმა. ძირითადად გამოიყენება ფოლადების ლეგირებისათვის, როგორც კომპონენტი, მხურვალმტკიცე და კოროზიამდედგი შენადნობების მისაღებად, აგრეთვე ელექტრონათურებსა და მაღალტემპერატურულ ღუმელებში ვარვარების მავთულად და სხვ.

მოლიბდენიტი [ბერძ. molybdos ტყვია (გარეგნული მსგავსების გამო ტყვიასთან)] – მოლიბდენური კრიალა მინერალი – MoS₂, რუხი ტყვიისფერი, ქერცლოვანი ლითონის ბზივარების მქონე გროვა; შეიცავს 60% მოლიბდენს. მინერალოგიური სკალით სიმარე – 1; სიმკვრივე – 4700-4800კგ/მ³. ის მოლიბდენის წარმოებისათვის მნიშვნელოვანი მადანია.

მოლითონება – 1. სხვადასხვა მასალის ნაკეთობის ზედაპირის გამდნარი ლითონის თხელი ფენით დაფარვა გაფრქვევით, რისთვისაც გამოიყენება შეკუმშულ ჰაერზე მომუშავე სპეციალური აპარატები. ტარდება დეკორატიული მიზნით ნაკეთობის ზედაპირზე არსებული მანკების დასაფარად, აგრეთვე ცვეთა- და კოროზიამდედგობის ასამაღლებლად; 2. ლითონის

ნაკეთობების (მირითადად ფოლადის) ზედაპირული ფენების გაჯერება სხვადასხვა ლითონური ელემენტებით (ალუმინი, ქრომი, თუთია, ბერილიუმი, ბორი, სილიციუმი), რომელიც ხორციელდება დიფუზიის გზით მაღალ ტემპერატურაზე. მ. პირითადი მიზანია ნაკეთობის მხურვალეგამძლეობის, კოროზიამდებელობის, მჟავაგამძლეობის, სიმაგრის, ცვეთამდებელობის ამაღლება.

მოღირება – მინის ფორმირების მეთოდი, რომელიც ეფუძნება პლასტიკურ მდგომარეობამდე გაცხელებული მინის მასის უნარს განიცადოს დეფორმაცია საკუთარი წონის ზემოქმედებით. მ. აწარმოებენ მინის დარბილების ტემპერატურაზე – $600-700^{\circ}\text{C}$. გამოიყენება ნაწრობი პანორამული და ნახევრადპანორამული საავტომობილო მინებისა და მხატვრული ფიგურული ნაკეთობების დასამზადებლად.

მოლის მიდგმული შენობა – გადახურული მოლის შენობის გარე მხარეზე მიდგმული შენობა, საიდანაც შესაძლებელია პირდაპირ შესვლა გადახურული ან ღია მოლის შენობაში, მაგრამ აქვს დამოუკიდებელი გასასვლელი საშუალებები.

მოლტოპრენი – იხ. პოროლონი.

მოლური მასა – სიდიდე, რომელიც ტოლია ნივთიერების მასის ფარდობისა მის რაოდენობასთან. ერთეულთა საერთაშორისო სისტემაში (SI) მ. მ.-ის განზომილებაა - კგ/მოლი.

მომენტების თეორია (გარსების) – გარსთა თეორია, რომელიც მხედველობაში იღებს გარსის კვეთებში მდუნავ და მგრეხ მომენტებს.

მომენტი (ლათ. momentum დრო, პერიოდი) – 1. მშენ. მამოძრავებელი ძალა, ბიძგი, მაიძულებელი საწყისი, მათემატიკური ცნება, რომელიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მექანიკასა და ალბათობათა თეორიაში. მექანიკაში პირველი რიგის მომენტს ეწოდება სტატიკური მომენტი, ხოლო მეორე რიგის მომენტს – ინერციის მომენტი. თუ მ. გამოსახულებაში ყველა აბსცისის შევცვლით მათი აბსოლუტური მნიშვნელობით, მიიღება ე.წ. აბსოლუტური მომენტი. სისტემის მასების ცენტრის მიმართ გამოთვლილ მ. ეწოდება ცენტრალური. პირველი რიგის ცენტრალური მ. ყოველგვარი სისტემისათვის ნულის ტოლია. სამშენებლო საქმეში მომენტის მრავალი სახეობა არსებობს: ანთების, აფეთქების, გადამყირავებელი, გამოსახულების, გარე, გაშვების, დადებითი, დამჭერი, ელექტრული, ელექტრული დიპოლური, ვექტორული, ინერციის, კუთხური, მაბრუნე, მაგნიტური, მასინქრონებელი, მასტაბილიზებელი, მგრეხი, მდგრადობის, მთავარი, მდუნავი, ორბიტული, პოლარული, რეაქტიული, სამუხრუჭო, სატვირთო, საყრდენი, სეისმური, სტატიკური, უარყოფითი, ფარდობითი, ქნევის, ძალის, წამყვანი, წინაღობის, წყვილძალის, ჭარბი, ხახუნისა და სხვ.; 2. შუასაკუნეების ინგლისური დროის საზომი, რომელიც ტოლია ერთნახევარი წუთის. მე-13 საუკუნემდე მზის საათზე ჩრდილის მოძრაობა შეადგენდა 40 მომენტს ერთ მზის საათში, რაც იმ დროისათვის აღნიშნავდა ერთ მეთორმეტედ ინტერვალს მზის ამოსვლასა და ჩასვლას შორის.

მომენტი იმპულსის (მომენტი კინეტიკური, კუთხური მომენტი, ორბიტალური მომენტი, მოძრაობის რაოდენობის მომენტი) – ერთ-ერთი შენახვადი ვექტორული სიდიდე ფიზიკაში, რომელიც ხასითდება ბრუნვითი მოძრაობის რაოდენობით. კლასიკურ ფიზიკაში იმპულსის მომენტი გამოისახება როგორც რადიუსისა და იმპულსის ვექტორული ნამრავლი. მყარი სხეულის ბრუნვითი მოძრაობისას იმპულსის მომენტი არის წრფივი იმპულსის ანალოგური,

მისი წარმოებული წარმოადგენს ძალის მომენტს. იმპულსის მომენტი ასევე მნიშვნელოვანი სიდიდეა კვანტურ ფიზიკაში. მატერიალური წერტილის იმპულსის მომენტი ათვლის რაიმე საწყისის მიმართ, განისაზღვრება მისი რადიუს-ვექტორისა და იმპულსის ვექტორული წარმოებულით. იმპულსის მომენტს წერტილის მიმართ ეწოდება ფსევდოვექტორი, ხოლო ღერძის მიმართ – ფსევდოსკალარი.

მომენტი სატვირთო – კონსოლის ძალის (შვერის) ნამრავლი მის ტვირთამწეობაზე.

მომენტი შემთხვევითი სიდიდის – მოცემული შემთხვევითი სიდიდეების განაწილების რიცხვითი მახასიათებელი.

მომეტებული ტექნიკური საფრთხე – საფრთხე, რომელსაც შეიცავს სამოქალაქო ბრუნვაში არსებული ობიექტი, ასევე მის შექმნასა და ექსპლუატაციასთან დაკავშირებული პროცესი, რომლის წარმოება, მშენებლობა, შენახვა, ტრანსპორტირება, ბრუნვა, გამოყენება და განადგურება შეიცავს ნგრევის, აფეთქების, ემისიისა და ინტოქსიკაციის საფრთხეს და წარმოადგენს მომეტებულ რისკს ადამიანის სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, საკუთრებისა და გარემოსათვის.

მომეტებული ტექნიკური საფრთხის შემცველი ობიექტი – ტექნიკური ნაკეთობა, დანადგარი, მოწყობილობა, მათი ნებისმიერი კომბინაცია, შენობა-ნაგებობა, მათ შორის, განსაკუთრებული მნიშვნელობის ობიექტი, შეზღუდულად ბრუნავი ნივთიერება ან ისეთი საქმიანობის განმახორციელებელი ობიექტი და პროცესი, რომელიც შეიცავს პოტენციურ ტექნიკურ საფრთხეს და რომელსაც ავარიის ან არასწორი ექსპლუატაციის შემთხვევაში შეუძლია ზიანი მიაყენოს ადამიანის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, საკუთრებასა და გარემოს.

მომსახურე დერეფანი – მთლიანად შემოზღუდული გასასვლელი, რომელიც გამოიყენება საფრთხის შემცველი საწარმოო ნივთიერების გადასაზიდად და სხვა დანიშნულებით, მაგრამ არა გასასვლელ საშუალებებად.

მომსახურება – 1. ნებისმიერი სახის საქმიანობა, ან სარგებელი, რომელსაც ერთი მხარე სთავაზობს მეორეს; 2. შრომის ეკონომიკური ფორმა, კატეგორია, რომელიც გამოხატავს ურთიერთობას შრომის სარგებლიანობის საფუძველზე. მ. სასარგებლო ეფექტი ვლინდება მატერიალური და არამატერიალური მ. სახით. არსებობს მომსახურების სახეები: ადმინისტრაციული, კლიენტის, მაგიდის, პირადი, სავაჭრო, სამოქალაქო, საჯარო, საოჯახო, სახალხო, სოციალური, წარმოებაზე ორიენტირებული და სხვ.

მომსახურების გაწევა – პირის მიერ სხვა პირისათვის მისივე ნებით, კომპენსაციის მიზნით ან უსასყიდლოდ, ისეთი მოქმედების შესრულება, რომელიც არ არის საქონლის მიწოდება.

მომჭიმი დგანი – მაღალმწარმოებლური საგლინავი დგანი, რომელიც განკუთვნილია მსხვილი ფოლადის ზოდების მოსაჭიმად ბლიუმად, სლაბად, ფასონურ ნაკეთობად (მაგ., დიდი ორი T-სებრი კოჭი, შველერი და მისთ.) და სხვ.

მომხმარებელი – ცალკე პირი ან ორგანიზაცია, რომელიც მოხმარების მიზნით იძენს რაიმე ნაწარმს, ტექნოლოგიურ პროცესს, მოწყობილობას და მისთ.; მყიდველი.

მონაზომი – 1. შენობებისა და ნაგებობების მონოლითური კონსტრუქციების ნაწილი, რომლის დაბეტონება წარმოებს ერთ ციკლში (ერთდროულად) და რომელზეც მთლიანად ყენდება

ყალიბი; 2. სამუშაოთა ფრონტის ნაწილი, რომელიც გამოეყოფა ბრიგადას გარკვეული სახის სამუშაოების ან დროის გარკვეულ მონაკვეთში სამუშაოების ციკლის შესასრულებლად.

მონაკვეთი – 1. დროის ან სივრცის გასაზომი ნაწილი; 2. გეომეტრ. სწორი ხაზის ნაწილი, შემოსაზღვრული ორი წერტილით.

მონასტერი (ბერძ. monasterion განდეგილის სენაკი) – ნაგებობათა კომპლექსი (მათ შორის ტაძარი ან სააბატო), სადაც ცხოვრობენ ბერები და მონაზვნები. ქრისტიანობაში ცნობილია მამათა და ქალთა მ. უძველესი მ. წარმოიქმნა ინდოეთში ძვ. წ. I ათასწლეულის შუა ხანაში. პირველი ქრისტიანული მ. ჩამოყალიბდა IV საუკუნეში ტაბენისში (ეგვიპტე). საქართველოში, როგორც უძველეს ქრისტიანულ ქვეყანაში, ფუნქციონირებს ასობით მ., რომელთაგან ყველაზე ცნობილი მონასტრებია: ალავერდის, ატენის, ბეთანიის, ბოდბის, გელათის, ზარზმის, ზედაზნის, კაცხის, ქვათახევის, ლურჯი, მარტვილის, მცხეთის ჯვრის, ნეკრესის, პეტრიწონის, სამთავისის, შავნაბადას, შემოქმედის, შუამთის, ფერიცვალების, ფიტარეთის, ხობისა და სხვ. ქართული მონასტრები არსებობს საბერძნეთში, თურქეთში, იტალიაში, კვიპროსზე, რუსეთსა და სხვ.

მონაცემების შემნახველი მოწყობილობა (კომპ.) (ინგლ. data storage device) – მოწყობილობა, კომპიუტერული აპარატურის ნაწილი, რომელსაც შეუძლია ინფორმაციის ჩაწერა და შენახვა. ციფრული მონაცემების ჩაწერას და წაკითხვას ახორციელებს, მაგ., მყარი დისკი, DVD ჩამწერი, Blu-Ray ჩამწერი, მაგნიტურ ფირზე ჩამწერი და სხვ. ჩაწერილ მონაცემებს კი ინახავს. ინფორმაციის მატარებელი მოწყობილობა (ინგლ. recording medium). ასეთებია: სხვადასხვაგვარი ოპტიკური დისკები [Compact Disc (CD), DVD, Blu-Ray Disc, Magneto Optical Disc (MOD), Digital Multilayer Disk (DMD), Holographic Versatile Disc (HVD) და სხვ.], მეხსიერების ბარათები [Secure Digital (SD), CompactFlash (CF), XQD card და სხვ.], მაგნიტური ფირები და სხვ.

მონაცემთა ბაზა (კომპ.) (ინგლ. database) – მონაცემების სტრუქტურირებული კრებული, რომელიც კომპიუტერში ინახება, მოხერხებულადაა ორგანიზებული და მომხმარებლისთვის სხვადასხვა გზითაა ხელმისაწვდომი. ეს ტერმინი არ გულისხმობს კომპიუტერულ პროგრამას, რომელიც გამოიყენება ელექტრონული საშუალებებით ხელმისაწვდომი მონაცემთა ბაზის შექმნისა და გამოყენების დროს.

მონაცემთა კომპიუტერული ბაზა (ინგლ. computer data base) – ავარიული სიტუაციების ბანკი, რომელიც მოიცავს ეკონომიკის მრავალ დარგში საგანგებო შემთხვევათა შესახებ მონაცემებს, შემთხვევათა გენეზისსა და დეტალებს; საწარმოს პერსონალის ძირითად შეცდომებს; ზარალის სიდიდეს; ამ შედეგების ლიკვიდაციისათვის საჭირო ძალებისა და საშუალებების გათვლების პროგრამას. ავარიულ სიტუაციათა ბანკი გამოიყენება საწარმოს სპეციალისტებისა და მაშველთა სწავლებისას, აგრეთვე ავარიულ სიტუაციათა პროფილაქტიკისათვის.

მონაცემი – ფაქტებისა და იდეების წარმოდგენა ფორმალიზებული სახით, რომელიც მათ გამოსადეგს ხდის საინფორმაციო პროცესში გადაცემისა და დამუშავებისათვის.

მონაცემის დამუშავება – მონაცემის შეგროვება, ორგანიზება, შენახვა, შეცვლა, ნახვა, ამოღება, გამოყენება, გადაცემა, კომბინირება, დახურვა, წაშლა ან განადგურება, ან ამ ქმედებების ნებისმიერი ერთობლიობა, ქმედების განხორციელების ან გამოყენებული საშუალების მიუხედავად.

მონაჭედი – კიბის საფეხურის ზედა ჰორიზონტალური ფიცრის წიბო.

მონელ-ლითონი – შენადნობების სერია ნიკელის საფუძველზე, რომელიც შეიცავს 67%-მდე ნიკელსა და 38%-მდე სპილენძს. ტერმინი "მონელი" სავაჭრო მარკის დასახელებაა. ფოლადთან შედარებით მ.-ლ. რთული დასამუშავებელია, რადგან მისი წრთობა მიმდინარეობს მაღალ ტემპერატურაზე. გამოირჩევა პლასტიკურობით, კოროზიამდეგობით, მაღალი სიმტკიცის ზღვრით. ზოგი ნაერთი ცეცხლმდეგია, ზოგი – არამაგნიტური. მცირე რაოდენობით ალუმინისა და ტიტანის დამატებით მიიღება შენადნობი (K-500) იმავე კოროზიამდეგობით, მაგრამ უფრო მაღალი სიმტკიცით. მ.-ლ. სიმკვრივეა 8820 კგ/მ³. ის გაცილებით ძვირი მასალაა, ვიდრე უჟანგავი ფოლადი. გამოიყენება ქიმიურ, ნავთობის, გემთმშენებლობის, სამედიცინო მრეწველობაში; ხელსაწყოების წარმოებაში ზედაპირების დასაცავად კოროზიისაგან; სამშენებლო საქმეში, როგორც კონსტრუქციული მასალა (ბიმეტალები, კომპოზიტური მასალები, განსაკუთრებული დანიშნულების ფოლადის კონსტრუქციების ზედაპირების დაცვა აგრესიული გარემოს ზემოქმედებისაგან და სხვ.).

მონეტა (ლათ. moneta<სახელი ეწოდა ქალღმერთ იუნონას ერთ-ერთი ეპიტეტის "მონეტას" მიხედვით; ძველ რომში იუნონა მონეტას სახელობის ტაძარში 269 წელს გაიხსნა რომის იმპერიაში პირველი ზარაფხანა) – ლითონის ფულის ნიშანი, რომელიც დამზადებულია ოქროს, ვერცხლის ან სხვადასხვა შენადნობისაგან და აქვს განსაზღვრული ფორმა, წონა, სინჯი და ღირებულება. ისტორიული წყაროების მიხედვით, პირველი სამონეტო ეზო გაიხსნა ლიდიაში (ძველი ისტორიული ქვეყანა მცირე აზიის დასავლეთ ნაწილში, ამჟამინდელი თურქეთის ტერიტორია) ძვ. წ. VII საუკუნეში, საიდანც გავრცელდა საბერძნეთსა და სხვა ქვეყნებში. საქართველოში მონეტის მოჭრა ძვ. წ. VI საუკუნიდან დაიწყო ("კოლხური თეთრი") და სისტემატურად გრძელდებოდა 1834 წლამდე, თუმცა ტერმინი მონეტა ძველ ქართულ წყაროებში არ იხსენიება. სამონეტო საქმიანობა საქართველოში განახლდა 1995 წლიდან. თანამედროვე მონეტები მრგვალი ფორმისაა და ორი მხარე აქვს: წინა – ავერსი და უკანა – რევერსი. შენაჭერზე (გურტზე) არის საგერბო, სატიტულო გამოსახულებები და წარწერები (ლეგენდა), რომლებიც მიუთითებენ მონეტის ღირსებას, მისი გამომშვები სახელმწიფოს დასახელებას, მოჭრის წელიწადს. ქალაქის ფულისა და უნაღდო ფულის მიმოქცევის გამოჩენით, მონეტის, როგორც ფულადი საშუალების როლი მკვეთრად დაეცა.

მონიკვლევა – ლითონის ნაკეთობათა დაფარვა ნიკელის თხელი შრით (20-30 მკმ) კოროზიისაგან დაცვის ან დეკორატიული მიზნით. გამოიყენება ავტომობილის, ველოსიპედის, სხვადასხვა ხელსაწყოს, ქირურგიული ინსტრუმენტის დამცველ-დეკორატიული დაფარვისათვის.

მონიტორინგი (ინგლ. monitoring გაკონტროლება, შემოწმება) – 1. რაიმე ობიექტის მდგომარეობაზე სპეციალურად ორგანიზებული სისტემური დაკვირვებების კომპლექსი; 2. გარემოს მდგომარეობაზე დაკვირვებისა და მიღებული ინფორმაციის ანალიზისა და პროგნოზირების ერთიანი სისტემა; 3. რაიმე პროცესზე სისტემატური დაკვირვება, ამ პროცესის არსებულ და სავარაუდო რეზულტატს შორის შესაბამისობის (ან შეუსაბამობის) ფიქსირების მიზნით; 4. სპეციფიკური ინდიკატორების (მაჩვენებლების) მიხედვით მონაცემების შეგროვებისა და გაანალიზების სისტემური პროცესი; 5. კონკრეტული საკითხის ან ვითარების ირგვლივ ინფორმაციის სისტემური მიღება და დამუშავება; 6. ნიადაგში მიმდინარე პროცესების ცვლილებებზე დაკვირვება დროსა და სივრცეში.

მონიტორინგი ანთროპოგენული – დაკვირვებისა და კონტროლის სისტემა ბუნებრივი გარემოს ყოველგვარ ცვლილებაზე, რომელიც გამოწვეულია ადამიანის სამეურნეო საქმიანობით. მონიტორინგი არის ბუნებრივი გარემოს თანამედროვე მდგომარეობის შესახებ მრავალმხრივი ინფორმაციის წყარო, რომელიც ყველაზე არახელსაყრელი რაიონების გამოვლენის, გარემოს შესაძლო უარყოფითი ცვლილების თავიდან აცილების, სამეცნიერო პროგნოზების შემუშავების, აგრეთვე მომავალში მდგომარეობის პროგნოზირების საშუალებას იძლევა.

მონიტორინგი აქტიური – მიმდინარე საქმიანობა იმის დასადგენად, შეესაბამება თუ არა საშიში საწარმოო ფაქტორებისა და რისკების თავიდან ასაცილებელი და დამცავი, აგრეთვე მართვის სისტემის გამოყენების ღონისძიებები, დადგენილ კრიტერიუმებს.

მონიტორინგი ბიოლოგიური (სანიტარიული) – მონიტორინგი, რომელიც უზრუნველყოფს ბუნებრივი გარემოს მდგომარეობაზე დაკვირვებასა და კონტროლს, რომლის მიზანია ადამიანის ჯანმრთელობასა და ცხოველქმედებაზე მისი ზემოქმედების შესწავლა.

მონიტორინგი ბიოსფერული – მონიტორინგი, რომელიც უზრუნველყოფს დაკვირვებასა და კონტროლს ბიოსფეროს გლობალურ ფონურ ცვლილებაზე და იძლევა ამ ცვლილებათა ეკოლოგიურ შეფასებას.

მონიტორინგი გეოეკოლოგიური (ბუნებრივ-სამეურნეო) – მონიტორინგი, რომელიც ტარდება გეოსისტემაზე, მათ შორის ბუნებრივი და ბუნებრივ-ტექნიკური ეკოსისტემის ცვლილებაზე დაკვირვებისა და კონტროლის მიზნით.

მონიტორინგი გლობალური – დაკვირვება ბიოსფეროს ფონურ ანუ ბაზურ მდგომარეობასა და მის ცვლილებაზე. ფონური დაკვირვების სადგურთა ქსელი შედის მონიტორინგის საერთაშორისო გლობალური სისტემის შემადგენლობაში, რომლის მიზანია დაკვირვება დედამიწის ბიოსფეროს თანამედროვე და პროგნოზირებად მდგომარეობაზე მთლიანობაში. მ. გ. სადგურთა ქსელში შედის სადგურები, რომლებიც განლაგებულია ბიოსფერულ ნაკრძალებში და ათვისებულ ტერიტორიებზე.

მონიტორინგი ლოკალური – დაბინძურებულ ატმოსფეროში, წყალში, ნიადაგში, მცენარეულობაში ტოქსიკური ქიმიური ნივთიერებების შემცველობაზე კონტროლი. მისი მიზანია ეკოლოგიური სტაბილურობის მიღწევა. მონიტორინგის ლოკალურ დონეზე ფუნქციონირებს სადგურების ყველაზე განტოტვილი ქსელი. სადგურები მოქმედებს წყალზე, ჰაერში, ნიადაგსა და მცენარეებზე დაბინძურების წყაროების უშუალო ზემოქმედების ადგილებში. ამ დონეზე დაკვირვების ძირითადი ობიექტებია კონკრეტული ბუნებრივ-ტექნიკური გეოსისტემები. მ. ლ. კაცობრიობას გეოსისტემის მართვის საშუალებას აძლევს.

მონიტორინგი რეაქტიული – შემოწმება იმისა, რომ საშიში საწარმოო ფაქტორებისა და რისკების თავიდან აცილებისა და ზემოქმედებისაგან დაცვის საკონტროლო ღონისძიებებისა და მართვის სისტემის ნაკლოვანებები იდენტიფიცირებულია და მოქმედებს.

მონიტორინგის ნუსხა – კრიტიკული შეუსაბამობის მქონე ობიექტების ჩამონათვალი, რომელსაც ადგენს საჯარო სამართლის იურიდიული პირი – ტექნიკური და სამშენებლო ზედამხედველობის სააგენტო და რომელიც შეტანილ ობიექტებზე მონიტორინგს ახორციელებს კრიტიკული შეუსაბამობის აღმოფხვრამდე.

მონო (ბერძ. monos ერთი, ერთიანი, ერთადერთი) – რთული სიტყვის შემადგენელი, რომელიც ნიშნავს ერთს, ერთიანს (მონოლითური, მონოპოლური, მონოგრაფია, მონოკრისტალი და სხვ.).

მონობადი – ბადი (როზარიუმი, გეორგინარიუმი, სირენგარიუმი და ა.შ.), რომელშიც ძირითადად ერთი რომელიმე მცენარე.

მონობლოკი – 1. ორი ან მეტი მოწყობილობისგან შედგენილი მთლიანი კომპლექტი ჩამონტაჟებული ერთ კორპუსში; მაგ., რადიოლა (რადიომიმღები და ელექტროფონი), მაცივარი (კომპრესორი და ჰაერგამაცივებელი), ტელეფონი (მიმღები და გადამცემი) და სხვ.

მონობოჭკო (მონომაფი) – ერთმაგი ბოჭკოს უმცირესი ნაწილი, რომლის დიამეტრი რამდენიმე მიკრონია. მიიღება პოლიამიდის, პოლიურეთანის, პოლიეთერისა და პოლიოლეფინისაგან. მინაბოჭკებისგან ამზადებენ ბაგირებს, მოსაპირკეთებელ მასალებს, თევზსაჭერ ბადეებს, ქირურგიულ ძაფებსა და სხვ.

მონოგრაფიული ანალიზი – შრომასთან დაკავშირებული რომელიმე ცალკე აღებული მაჩვენებლის ყოველმხრივი გამოკვლევა. სრულდება სხვადასხვა პროფილის სპეციალისტების ერთობლივი მეცადინეობით (მაგ., მონოგრაფიულად შესაძლებელია გამოკვლეული იქნეს მუშაობის ხერხები რომელიმე ერთი ოპერაციისათვის ან რომელიმე ერთ ინსტრუმენტზე და შეფასდეს გამოყენებული ხერხების უსაფრთხოება).

მონოკოტურა – დაწნეხილი გამომწვარი ფილა ფერადი ან თეთრი მინანქრით (ნახ. 1). მ. წარმოების ტექნოლოგია ითვალისწინებს მხოლოდ ერთ პროცედურას – საფუძვლისა და მინანქრის ერთდროულ გამოწვას.

ნახ. 1

მონოკრისტალი (ბერძ. monos ერთი და krystallos ყინული) – ცალკე გამოყოფილი, ერთგვაროვანი კრისტალი, რომელსაც აქვს უწყვეტი კრისტალური გისოსი და ზოგჯერ ახასიათებს ფიზიკური თვისებების ანიზოტროპია. მ. გარეგნულ ფორმას განაპირობებს მისი კრისტალური გისოსის ერთგვაროვნება და წარმოქმნის სიჩქარე. ნელი ტემპით წარმოქმნის დროს მ. ზედაპირი დანაწევრებულია (დაკუთხვილია), საშუალო სიჩქარის დროს – მცირედ დანაწევრებული, ხოლო დიდი სიჩქარეების დროს – წარმოიქმნება ერთგვაროვანი პოლიკრისტალები და პოლიკრისტალური აგრეგატები, რომლებიც შედგება მრავალრიცხოვანი სხვადასხვაგვარად ორიენტირებული მცირე ზომის მონოკრისტალებისაგან. დაკუთხვილი მ. თვალსაჩინო მაგალითია კვარცი, ქვის მარილი, ისლანდიური შპატი, ალმასი, ტოპაზი. მრეწველობაში დიდი გამოყენება აქვს ნახევარგამტარებისა და დიელექტრიკების მონოკრისტალებს, რომლებსაც იღებენ სპეციალურ პირობებში, ხოლო რაც შეეხება ლითონებისა და მათი შენადნობების მ., მათ განსაკუთრებული თვისებები არ აქვთ და პრაქტიკულად არ გამოიყენება.

მონოლითი (ბერძ. monos ერთი და lithos ქვა) – გეოლოგიური ბუნებრივი წარმონაქმნი – ქვის მთლიანი ზოდი; ქვის მთლიან ზოდში გამოთლილი ნაგებობა (ძეგლი) ან მისი ნაწილი (სვეტი

და სხვ.). მსოფლიოში ყველაზე დიდი და ცნობილი მონოლითებია: მონოლითი იანშანის კარიერში, სიგრძე – 30,35, სიგანე – 13, სისქე – 16 მ, ნანკინი, ჩინეთი; დაუმთავრებელი ობელისკი, სიგრძე 41,75, სიგანე 2,5-4,4 მ, სიენე (თანამედროვე ქ. ასუანი), ძვ. ეგვიპტე; რომესეუმი, ქანდაკება ფივიში, ძვ. ეგვიპტე; მემნონის კოლოსები, ფივი, ძვ. ეგვიპტე; პომპეის სვეტი, სიმაღლე – 20,46, დიამეტრი – 2,71 მ, ალექსანდრია, ეგვიპტე, აგებული აქნა ძვ. რომის იმპერატორ დიოკლეტიანეს პატივსაცემად 297 წელს; ობელისკი წმ. პეტრეს მოედანზე ვატიკანში, რომი, იტალიის რესპუბლიკა, აგებული აქნა 1586 წელს; ალექსანდრეს სვეტი სანკტ-პეტერბურგში, რუსეთის ფედერაცია, აგებული იქნა 1834 წელს; ტრაიანას სვეტის კაპიტელი (წონა 53,3 ტ და მოთავსებული სვეტზე 34 მ-ის სიმაღლეზე), ძვ. რომი და სხვ.

მონოლითური – მთლიანი, მყარი, მტკიცე, მასიური, ერთი ლოდოდან გამოკვეთილი.

მონოლითური მშენებლობა – შენობებისა და ნაგებობების აგების ტექნოლოგია რკ.ბ.-საგან, რომელიც საშუალებას იძლევა მოკლე დროში აშენდეს პრაქტიკულად ნებისმიერი ფორმის შენობა ან ნაგებობა. მ. მ. პროცესი შედგება შემდეგი ძირითადი ტექნოლოგიური ეტაპებისაგან: არმატურის კარკასის მოწყობა, ყალიბების დაყენება, ბეტონის ჩასხმა და ზედაპირული ან სიღრმითი ვიბრაცია, ნედლი ბეტონის მოვლა და განყალიბება. მ. მ. მზიდი კარკასის მოწყობის სამი ძირითადი ვარიანტი არსებობს: მზიდი გრძივი კედლებით, მზიდი განივი კედლებითა და გადახურვებით მზიდ სვეტებზე. ინდივიდუალურ ბინათმშენებლობაში ხშირად გამოიყენება სტაციონალური (მოუხსნადი) ფოლადის ყალიბები. დიდი მოცულობის სამუშაოების დროს ბეტონის ნარევის ჩასხმას აწარმოებს სპეციალიზებული ორგანიზაცია – ბეტონის ქარხანა ან კვანძი, ხოლო მცირე მოცულობის სამუშაოებისას – ბეტონის მომზადება ხდება სამშენებლო მოედანზე. ბეტონის მისაწოდებლად გამოიყენება ამწე ან ბეტონტუმბო. მ. მ. გამოირჩევა მშენებლობის მაღალი ტემპით, ფორმების თავისუფალი აღჩევითობით, კონსტრუქციების მთლიანობით, ნაკერებისა და პირაპირების არარსებობით, სიმტკიცით, სეისმომდგრადობით, ყინვამდეგობითა და სხვ., თუმცა სხვა ტიპის მშენებლობასთან შედარებით შრომატევადი და ძვირია.

მონოლითური უკოჭო გადახურვა – გადახურვის მთლიანი ფილა, რომელიც მონოლითურად არის დაკავშირებული სვეტის კაპიტელთან (ნახ. 1). ფილის სისქე აიღება $(1/32-1/35)l$, სადაც l – სვეტებს შორის მალი. ფილის დაარმატურება წარმოებს რულონური ან ბრტყელი შედუღებული ბადეებით, მღუნავი მომენტების ეპიურის მიხედვით. მალის მომენტების ასატანად ბადეები ლაგდება ფილის ქვედა კიდეებთან, ხოლო საყრდენი მომენტებისა – ფილის ზედა კიდეებთან.

ნახ. 1

მონომერი – ამა თუ იმ ნივთიერების უმარტივესი მოლეკულური ფორმა.

მონომეტალიზმი (ბერძ. monos ერთი და metallum ლითონი) – ფულადი სისტემა, რომლის დროსაც ერთი ლითონი არის საყოველთაო ეკვივალენტი და ფულადი მიმოქცევის საფუძველი. იმის მიხედვით, თუ რომელი ლითონი ასრულებს ამ როლს, მონომეტალიზმი შეიძლება იყოს: სპილენძის, ვერცხლის ან ოქროსი. სპილენძის მონომეტალიზმი არსებობდა

რომში ძვ. წ. III–II საუკუნეებში, ვერცხლისა – რუსეთში (1843-1852 წწ.), ჰოლანდიაში (1847-1875 წწ.), ინდოეთში (1852-1893 წწ.). ჩინეთში დიდხანს არსებობდა ვერცხლის მონომეტალიზმი, რომელიც ოფიციალურად შეიცვალა 1935 წელს. ოქროს მონომეტალიზმი შემოიღეს XVIII საუკუნის ბოლოს დიდ ბრიტანეთში და XIX საუკუნის ბოლოს ევროპის სხვა ქვეყნებში, რუსეთსა და იაპონიაში - 1897 წელს, აშშ-ში - 1900 წელს.

მონოპოლია (ბერძ. monos ერთი და poleo ვაჭრობა, ვყიდი) – 1. რომელიმე სახელმწიფოს ან ჯგუფის გამორჩეული უფლება. მ. შეიძლება ვრცელდებოდეს სრულიად სხვადასხვა საქონელსა და მომსახურებაზე, მაგ., საგარეო ვაჭრობაზე, მიწაზე ან რაიმეს წარმოებაზე; 2. წარმოების, ვაჭრობის, რეწვის და ა.შ. განსაკუთრებული უფლება, რომელიც ეკუთვნის ერთ პირს, პირთა განსაზღვრულ ჯგუფს ან სახელმწიფოს; 3. მსხვილ მეწარმეთა გაერთიანება, რომელიც წარმოიქმნება წარმოებისა და კაპიტალის კონცენტრაციისა და ცენტრალიზაციის საფუძველზე; 4. საბაზრო სიტუაცია, როდესაც ბაზარზე არის ერთი მწარმოებელი და მრავალი მომხმარებელი.

მონოპოლიზება – მონოპოლიის დამყარება რამეზე.

მონოპოლისტი – 1. ის ვინც რაიმე დარგში მონოპოლიას ფლობს; 2. მსხვილი კაპიტალისტი, მონოპოლიის წარმომადგენელი.

მონოპოლიური მოგება – შემოსავლის ფორმა, მონოპოლისტური სავაჭრო და სამრეწველო კაპიტალის საქმიანობის მიზანი და შედეგი. არის მონოპოლიების სასარგებლოდ გლეხების, ხელოსნების, თავისუფალი პროფესიის პირთა, წვრილი და საშუალო მეწარმეების შემოსავლების გადანაწილების შედეგი.

მონოპსონია (ბერძ. monos ერთი და opsonia სურსათის შეძენა) – საბაზრო სიტუაციის ერთ-ერთი სახე, როდესაც ბაზარზე არის მრავალი მწარმოებელი (გამყიდველი) და ერთი მომხმარებელი (მყიდველი). საპირისპიროა – მონოპოლია. თუ ბაზარზე არის რამდენიმე გამყიდველი და ერთი მყიდველი, მაშინ მ. შეზღუდულია.

მონოპტეროსი – ანტიკური ტაძარი, რომელიც წარმოადგენს წრიულად განლაგებულ გადახურულ სვეტნარს (ნავისა და კედლების გარეშე), შეყენებულს სიმაღლეზე საფეხურებით დანაწერებულ მრგვალ პოდიუმზე.

მონორელსი (ბერძ. monos ერთი და rails რელსი) – სატრანსპორტო ნაგებობა, რომელშიც საკიდ რელსზე (კოჭზე) გადაადგილდება სატვირთო ურიკები ან ვაგონები (ნახ. 1). მ. დაყენებულია ცალკეულ საყრდენებზე ან ესტაკადაზე ან მის ქვემოდან (საკიდი მონორელსი).

ნახ. 1

მონოფორა (იტალ. monofora<ბერძ. mónos მარტო, მარტოხელა, ერთადერთი და ლათ. foris კარს მიღმა, გარეთ<fores კარი) – რომანულ-გოტიკური არქიტექტურის ეპოქის ერთფრთიანი (ერთლიობიანი) ისრისებრი ვიწრო ფანჯარა დაგვირგვინებული თაღით (ნახ. 1. მონოფორა სანტ'აბონდიოს ბაზილიკაზე, ქ. კომო, იტალიის რესპუბლიკა).

ნახ. 1

მონოქრომატული (ბერძ. monos ერთი და chromatos ფერი) – ერთი ფერის მქონე (მაგ., მონოქრომატული სხივები).

მონტაჟი (ფრანგ. montage აწყობა, დაყენება) – სამშენებლო კონსტრუქციების, ტექნოლოგიური მოწყობილობის, ელექტროსქემების, აგრეგატების, მანქანების, მექანიზმების, ხელსაწყოების აწყობა და დაყენება. მოიცავს ტექნოლოგიური მოწყობილობის საპროექტო მდგომარეობაში დაყენებას, მასთან კონტროლისა და ავტომატიკის მიერთებას, აგრეთვე კომუნიკაციების გამართვას ნედლეულის, წყლის, ორთქლის, შეკუმშული ჰაერის, ელექტროენერგიისა და ა.შ. მისაწოდებლად და ტექნოლოგიური მოწყობილობის საექსპლუატაციო მდგომარეობამდე მიყვანას. მონტაჟის დროს გამოიყენება სამონტაჟო იარაღები და სამარჯვები.

მონტიორი – 1. მანქანების ამწყობი და დამდგმელი; მემონტაჟე; 2. ელექტრომოწყობილობის, ელექტროგაყვანილობის სპეციალისტი; ელექტრომონტიორი.

მონტიორის საცოცი – მოწყობილობა, რომელიც მაგრდება ადამიანის ფეხებზე, არა აქვს წვეტები და უზრუნველყოფს ბოძზე (საყრდენზე) ასვლასა და ჩამოსვლას. წარმოადგენს დამცავ საშუალებას.

მონტიორის ქამარი (დამცავი ქამარი) – ქამარი, რომელიც იცავს ადამიანს სიმაღლიდან ვარდნისაგან ბოძებზე, ელექტროგადამცემ საჰაერო ხაზებზე, გამანაწილებელ მოწყობილობის კონსტრუქციებზე ან მოწყობილობებზე მუშაობისას. წარმოადგენს დამცავ საშუალებას.

მონტიორის ჩანგალი – მოწყობილობა წვეტიანი კავის სახით, რომელიც მაგრდება ადამიანის ფეხებზე და უზრუნველყოფს ბოძზე (საყრდენზე) ასვლასა და ჩამოსვლას. წარმოადგენს დამცავ საშუალებას.

მონტმორილონიტი (ფრანგ. montmorillonite<საფრანგეთის ქ. მონტმორილონის სახელის მიხედვით) – თიხოვანი მინერალი, რომელიც მიეკუთვნება ბენტონიტის ძირითად კომპონენტს – ფენოვან სილიკატს. აქვს ძლიერი გაჯირჯვების უნარი და მკვეთრად გამოხატული სორბციული თვისებები. ფერი თეთრიდან ვარდისფრამდე ნაცრისფერ-ლურჯი ელფერით, წაბლისფერი, წითელი, მომწვანო (მინარევების შესაბამისად). ქიმიური ფორმულა – $(\text{Na}, \text{Ca})_{0.33}(\text{Al}, \text{Mg})_2(\text{Si}_4\text{O}_{10})(\text{OH})_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$; სიმკვრივე – 1700-2000 კგ/მ³; სიმაგრე მოოსის სკალით – 1-2. გვხვდება ქლორიტთან, მუსკოვიტთან, ილიტთან, ვანილიტთან და კაოლინიტთან ერთად (ძირითადად გამოქვაბულებსა და მღვიმეებში). გამოიყენება ნავთობის საბურღი მრეწველობაში საბურღი ხსნარის კომპონენტად, ნიადაგის დანამატად (ტენის შესანარჩუნებლად) მიწის კაშხლებისა და დამბების მშენებლობისას, კრეკინგის

კატალიზატორად, ქაღალდის წარმოებაში, სადრენაჟო და წყლის გასაწმენდ სამუშაოებში და სხვ.

მონუმენტი (ლათ. monumentum<moneo გახსენება) – ქანდაკება, შენობა, მემორიალური ნაგებობა ან სხვა სტრუქტურა, აღმართული ისტორიული ამბის აღსანიშნავად ან გამოჩენილი პიროვნების უკვდავსაყოფად. ტერმინი ხშირად გამოიყენება შენობა-ნაგებობების მისამართით, რომლებიც ითვლება არქიტექტურული ან კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვან ძეგლად. მ. იქმნებოდა მრავალი ათასი წელი და წარმოადგენდა ძველი ცივილიზაციების სიმბოლოს. ისტორიამდელი ყორღანები, დოლმენები და მსგავსი სტრუქტურები შექმნილი იყო მთელ მსოფლიოში და სწორედ მათ შემოგვინახეს უძველესი კულტურისა და ცივილიზაციების ისტორია. ეს მონუმენტები ფიზიკურად ისეთი გრანდიოზულები იყო, რომ თითქმის შეუძლებელი გახდა მათი დანგრევა. მან კი კაცობრიობას დაუტოვა ისეთი ნაგებობები, როგორებიც იყო ეგვიპტის პირამიდები, ბერძნული პართენონი, ჩინეთის დიდი კედელი, ინდური ტაჯ-მაჰალი, იორდანის პეტრა, ქალაქი მაჩუ-პიჩუ, მოაიები კუნძულ პასხიზე და სხვ. უფრო მოგვიანებით მონუმენტური სტრუქტურები ბევრი ნაციონალური სახელმწიფოს სავიზიტო ბარათი გახდა, მაგ., თავისუფლების ქანდაკება აშშ-ისათვის, ეიფელის კოშკი – საფრანგეთისათვის, პარლამენტის შენობა – ბუდაპეშტისათვის (უნგრეთის რესპუბლიკა), კოლიზეუმი – იტალიის რესპუბლიკისათვის, ბორობუდური – ინდონეზიის რესპუბლიკისათვის და ა.შ. მონუმენტური არქიტექტურა თანამედროვე ეპოქაშიც ხშირად გამოიყენება ქალაქისათვის გაუმჯობესებული გარეგნული სახის მისაცემად და მათ ისეთივე დიდი დატვირთვა აქვთ, როგორც ანტიკურ პერიოდში.

მონუმენტური – გრანდიოზული, შთაბეჭდილების მომხდენი, საფუძვლიანი, ღრმაშინაარსიანი.

მონუმენტური ქანდაკება – საზოგადოებრივი მოვლენების, იდეური ჩანაფიქრების ამსახველი დიდი ზომის ქანდაკება (ნახ. 1. ქართველის დედა, ავტ. ე. ამაშუკელი, ქ. თბილისი).

მონუმენტური ხელოვნება – ხელოვნება, რომელიც გამოირჩევა იდეური შინაარსის სიდიადითა და მნიშვნელობით.

მოოქროვება – ნივთზე ოქროს თხელი ფენის დატანა დეკორატიული, დაცვითი ან დაცვით-დეკორატიული მიზნებისათვის. თანამედროვე ტექნოლოგია დაფუძნებულია გალვანიზაციის პროცესზე, რაც საშუალებას იძლევა მივიღოთ ძალზე თხელი ოქროს ფენა.

მოპირკეთება – საფარველი შრე ბუნებრივი ან ხელოვნური მასალებისაგან, რომელიც შენობის ზედაპირს იცავს მექანიკური და ატმოსფერული ზეგავლენისაგან და ემსახურება არქიტექტურული გაფორმების მიზნებს. მ. შეიძლება იყოს გარე და შიგა. მასალის მიხედვით ცნობილია მოპირკეთების სახეები: აგურის, ბაზალტის, გრანიტის, მარმარილოს, ტუფის, ეკლარის, მოზაიკური და მისთ.

ნახ. 1

მოპირკეთება გამჭირვალე – მოპირკეთებების სახე, რომლის დროსაც საწყისი მასალა ინარჩუნებს ფერსა და ტექსტურას. ყველაზე მეტად გავრცელებულია ხის კონსტრუქციების წარმოებაში.

მოპირკეთება მიწისქვეშა ნაგებობის – კონსტრუქცია, რომელიც მიწისქვეშა ნაგებობის (გვირაბი, მიწისქვეშა ჰესი, საწყობი, რეზერვუარი და ა.შ.) გასამაგრებლად გამოიყენება და წარმოქმნის შიგა ზედაპირს. ის შეიძლება იყოს მზიდი, რომელიც გათვლილია დატვირთვების მოქმედებაზე და ასევე საპირე, რომელიც იცავს მთის ქანებს გამოფიტვისაგან. აგებენ მონოლითური ბეტონით, რკ.ბ.-ით, ანაკრები რკ.ბ.-ით, ლითონითა და კომბინირებული წესით, ხოლო მისი მოპირკეთება ხდება დეკორატიული მასალებით.

მოპოვება – მადნეული ან არამადნეული წიაღისეულის ამოღება საბადოდან. საბადოს განლაგების მიხედვით (მიწისზედა, მიწისქვეშა, მდინარეებისა და ზღვის ფსკერზე) გამოიყენება მოპოვების სხვადასხვა ხერხი და მის შესაბამისად, მექანიზებული მომპოვებელი დანადგარები.

მორატორიუმი (ლათ. moratorius დამაყოვნებელი) – 1. საგარეო ან საშინაო ვალდებულებების შესრულების შეჩერება. მ. ვადა განცხადებაში ან მითითებულია, ან არა. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში მ. უვადოდ ითვლება და ნებისმიერ დროს შეიძლება შეწყდეს. გარდა ამისა, მ. შეიძლება ვრცელდებოდეს ვალდებულებათა მთელ ბლოკზე ან შეიძლება შემოიზღუდოს მხოლოდ ერთი რომელიმე პუნქტით; 2. სახელმწიფო ვალის გადახდის გადავადება გარკვეული ვადით ან შესაბამისი პირობის დადგომამდე, გაფორმებული სახელმწიფო ხელისუფლების სპეციალური აქტით, რომელიც მხარეთა ურთიერთშეთანხმებით მიიღწევა (ორმხრივი ან მრავალმხრივი); 3. სავალო გადახდის შეწყვეტა ვადის დათქმის გარეშე.

მორგვი – ბორბლის ცენტრალური, ჩვეულებისამებრ გასქელებული ნაწილი ნახვრეტით ღერძზე ან ლილვზე დასასმელად. მორგვს აერთებენ ბორბლის ფერსოსთან ჩხირით ან დისკით. ის შეიძლება იყოს მოსახსნელი, ყრუ, ცილინდრული.

მორგი – გვამებისათვის განკუთვნილი ადგილი, შენობა (საავადმყოფოებსა და სხვა სამედიცინო დაწესებულებებში), საცხედრე.

მორეზინება (გუმირება) – აპარატების, მილსადენების, ცენტრიფუგების, წისქვილებისა და ა.შ. შიგა ზედაპირების რეზინით დაფარვა.

მორთულობა – თამასები (კარნიზები) იატაკ-კედლის გადაკვეთაში, სახელორები, სურათის, კარისა და ფანჯრის ჩარჩოები, სკამის საზურგით კედლის დაზიანებისაგან დასაცავი ზოლები და სხვა მსგავსი დეკორატიული თუ დამცავი მასალები.

მორი – სუფთად ჩამოხერხილი ბოლოებით, ტოტებისაგან გაწმენდილი, გარკვეული სიგრძის, ხის ტანის მონაჭერი (ნახ. 1). გამოიყენება ხის სახლების, ხიდების, ანძების, კოშკების ასაგებად, ხიმინჯებად, ბიგებად მაღაროში, მაღაროსზედა ურნალების დასამზადებლად, ქარ- და თოვლსაფარი ფარების მოსაწყობად და სხვ., აგრეთვე მისგან დახერხილი მასალისა და ანათალი შპონის მისაღებად. მორს წაკვეთილი კონუსის

ნახ. 1

ფორმა აქვს და ახასიათებს წოწება (დიამეტრის ცვალებადობა სიგრძეში), რომელიც ყოველ გრძელ მეტრზე შეადგენს დაახლოებით 1 სმ-ს.

ნახ. 1

მორი დაპროფილებული – ორმხრივ ჩამოგანული ცილინდრული მორი, რომელსაც ჩამოგანულ გვერდებზე ამოღებული აქვს ღარები (ნახ. 1). ასეთი მორებისაგან აგებული ინდივიდუალური საცხოვრებელი სახლი გამოირჩევა შესანიშნავი ელიტური სახით და მათზე დიდი მოთხოვნილებაა სამშენებლო სფეროში. მორების დასამზადებლად ძირითადად გამოიყენება წიწვოვანი ჯიშის მერქანი (ლარიქი, ფიჭვი, ნაძვი).

მორი ცილინდრული – მექანიკურად დამუშავებული მორი, რომელსაც მთელ სიგრძეზე ერთნაირი დიამეტრი აქვს. მორისათვის სწორი ცილინდრის ფორმის მიცემა ხდება დისკურ ან ჯაჭვურ ხერხებზე. ერთნაირი დიამეტრის მორები შესაძლებლობას იძლევა მშენებლობის პროცესში მივიღოთ მყარი და ჰერმეტიკული კონსტრუქცია, მარტივი პირაპირი, კედლის გლუვი ზედაპირი, რომელიც არ საჭიროებს დამატებით დამუშავებასა და სხვ. მ. ც. ძირითადად გამოიყენება ინდივიდუალურ ბინათმშენებლობაში (ნახ. 1. სახლი ცილინდრული მორებისაგან).

ნახ. 1

მორივე პერსონალი – ცვლაში მყოფი პირები, რომლებიც დაშვებული არიან დანადგარების სამართავ-გადასართავად (მუშაკები, რომლებიც ემსახურებიან თბოპუნქტებს, საკონდენსატო სადგურებს, ტექნოლოგიურ საამქროებს, ენერგომომარაგების სადისპეტჩეროებს და სხვ.).

მორიგება – მხარეებს შორის მიღწეული შეთანხმება განაცხადით წამოწყებული სამართალწარმოების შეწყვეტის შესახებ. როცა მხარეები ამგვარად ასრულებენ დავას, შედეგად, როგორც წესი, განმცხადებელი სახელმწიფოსგან იღებს გარკვეული ოდენობის თანხას. მ. პირობების გაცნობის შემდეგ, თუკი ადამიანის უფლებათა დაცვის საჭიროება არ მოითხოვს სამართალწარმოების განგრძობას, სასამართლო ამორიცხავს საჩივარს განსახილველ საქმეთა ნუსხიდან. სასამართლო მუდამ წაახალისებს მხარეებს, მორიგებით დაასრულონ პროცედურა. თუ ეს შეუძლებელია, ის შეუდგება განაცხადის არსებით განხილვას.

მორიონი – შავი ფერის ბროლი (იხ. ბროლი, ნახ. 3).

მორკინვა – 1. ლითონის ნაკეთობის ზედაპირის დაფარვა რკინის თხელი ფენით; 2. ბეტონის ზედაპირის სპეციალური დამუშავება სიმტკიცისა და წყალშეუღწევადობის ამაღლების მიზნით. არის სამი სახის: მშრალი, სველი და პოლიმერული. განსაკუთრებით ეფექტურია

ბეტონის იატაკების მოწყობისას. ელექტროლიტური გზით ნაკეთობის ზედაპირზე დატანილი რკინა გამოირჩევა მაღალი ქიმიური სისუფთავითა და, შესაბამისად, კოროზიამდეგობით.

მორწყვა (ირიგაცია) – ჰიდროტექნიკურ ღონისძიებათა ერთობლიობა ნიადაგის ტენიანობის ხელოვნური ამაღლებისათვის მასში ხელსაყრელი რეჟიმის შექმნელად, რაც აუცილებელია მაღალი და მდგრადი სასოფლო-სამეურნეო მოსავლის მისაღებად. მორწყვის ძირითადი სახეებია: ზედაპირული – წყალი თვითდინებით ნაწილდება მოსარწყავ უბანზე; წვიმისებრი – წყალი გაიფრქვევა საწვიმარი მოწყობილობით მოსარწყავ უბნებსა და მცენარეებზე; ნიადაქვეშა – წყალი მიეწოდება ნიადაგს გრუნტში ჩაწყობილი მილების მეშვეობით.

მოსაკრებელი – აუცილებელი გადასახდელი ბიუჯეტში, რომელსაც იხდიან ფიზიკური და იურიდიული პირები სახელმწიფოს მიერ მათთვის კანონით განსაზღვრული საქმიანობის განხორციელებისა თუ სარგებლობის უფლების მინიჭებისთვის, აგრეთვე სახელმწიფო ორგანოების მიერ გაწეული გარკვეული მომსახურებისათვის.

მოსაკრებელი ადგილობრივი – აუცილებელი გადასახდელი ადგილობრივი თვითმმართველი ერთეულის ბიუჯეტში, რომელსაც ფიზიკური და იურიდიული პირები იხდიან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს მიერ განსაზღვრული ვადით ან უამისოდ, კანონით გათვალისწინებული საქმიანობის განხორციელების ან სარგებლობის უფლების მინიჭებისათვის, აგრეთვე ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს მიერ გარკვეული მომსახურების გაწევისათვის.

მოსაპირკეთებელი სამუშაოები – შენობის ან ნაგებობის კონსტრუქციული ელემენტების მოპირკეთება. განასხვავებენ შენობის შიგა კედლებისა და გარეთა ფასადების მ. ს. შენობის შიგნით მოპირკეთება ხდება კერამიკული, მინის, ხის ან პლასტმასის ფილებით. მოსაპირკეთებელი მასალა მაგრდება ზედაპირზე ხსნარით, მასტიკით, წებოთი ან ლითონის სამაგრი დეტალებით. შენობის ფასადების მოპირკეთებისას გამოიყენება დეკორატიული აგური, კერამიკული ფილა, ბუნებრივი ქვა (გრანიტი, მარმარილო, კირქვა, ტუფი და ა.შ.), ხელოვნური მოსაპირკეთებელი მასალა და სხვ.

მოსაპირკეთებელი საფარი – შესამოსი, რომელიც მაგრდება კედელზე გაფორმების, დაცვისა და იზოლირების მიზნით, მაგრამ არ აძლევს კედელს დამატებით სიმტკიცეს.

მოსარგებლე – ფიზიკური ან იურიდიული პირი (გარდა იმ ფიზიკური ან იურიდიული პირისა, რომელსაც სახელშეკრულებო ურთიერთობის საფუძველზე წარმოეშვა ნივთით დროებით სარგებლობის უფლება), რომელსაც საჯარო რეესტრის შესახებ საქართველოს კანონის შესაბამისად, აქვს საკუთრების უფლების რეგისტრაციის საფუძველი და სამშენებლო სამართალდარღვევის ჩადენის მომენტისათვის ამ უფლების რეგისტრაცია არ განუხორციელებია.

მოსახვევი საფეხური – საფეხური, რომლის ჰორიზონტალური ზედაპირების (საბიჯელების) კიდეები არ არის პარალელური (ნახ. 1).

ნახ. 1